

100
2020

TRIMITAS

1920-2020

ŠAULIAI
IR KARIAI –
IŠVIEN!

9771392475004

1,99 €

GENEROLIO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

2019-AISIAIS LKA PASIRINKO NET 40% DAUGIAU JAUNUOLIŲ, NES:

■ TAI VIENINTELIS UNIVERSITETAS ŠALYJE,
KURIO ABSOLVENTAI KARJERĄ PRADEDA
VADAIS

■ 100% VALSTYBĖS FINANSUOJAMOS
STUDIJOS

■ ČIA ĮGYTOS ŽINIOS IR PATIRTIS -
UNIKALIOS

■ TAPTI KARININKU - GARBĖ

PRISIJUNK PRIE LKA, NES TAI - TAVO KALIBRO UNIVERSITETAS!

DAUGIAU INFORMACIJOS: +370 682 31072 LKA.ATRANKA@MIL.LT

WWW.LKA.LT

f @KAROAKADEMIJA

@LIETUVOS_KARO_AKADEMIJA

LIETUVOS KARO AKADEMIJA

©„Trimitas“, 2020
Leidinio indeksas 5291.
ISSN 1392-4753
Tiražas 2000 egz.

LIETUVOS ŠAULIŲ ŽURNALAS

TRIMITAS

2020 m. Nr. 5 (1339)
Tiražas 2000

Išleidžiamas
paskutinę kiekvieno
mėnesio savaitę

ŠIAME NUMERYJE:

- 2 **LŠS KRONIKA.** Naujas LŠS vadas
- 3 **MISIJA.** Jau šiandien nekinetinių operacijų būrio šauliai darbais remia Lietuvos kariuomenę
- 4 **JUBILIEJUS.** Lietuvos šaulių korporacijos „Saja“ atkūrimui - 10 metų ! Kodėl tai svarbu? | Romas Jonaitis
- 8 **UGNIES LINIJA.** Kai kalba GMG, norisi patylėti | Valdas Kilpys
- 12 **PILietiškumas.** Vadokliuose pagerbtas Panevėžio rajono garbės pilietis | Danutė Pociuvienė
- 13 **NUOMONĖ.** Šauliško mąstymo drama ideologijų kovos arenoje | Valdas Kilpys
- 18 **VIENAS IŠ MŪSŲ.** Kūno kalba pieštais simboliais | Dovilė Pukertaitė
- 19 **PASAULIO PAŽINIMAS.** Tatuiruotės. Ištakos, I dalis | Valdas Kilpys
- 22 **GINKLO BROLIAI.** Profesija, kuri padėjo atrasti save | Aistė Janulevičiūtė
- 24 **LŠS V. PUTVINSKIO-PŪTVIO KLUBAS.** Istorinis dokumentas | Stasys Ignatavičius
- 28 **ĮDOMIOJI ISTORIJA.** Pasikėsinimas nužudyti ministrą pirmininką Augustiną Voldemarą | Birutė Malaškevičiūtė
- 30 **IŠ AUTOMOBILIŲ ISTORIJS.** 1919-1945 metų automobiliai. Automobiliai klasikai | Jonas Rinkevičius
- 35 **ASTRONOMIJA.** Tunguskos katastrofa: pirmajam tyrinėtojų taiga savo paslapties neatskleidė | Martynas Juocevičius
- 40 **LAUKO VIRTUVĖ.** Gardi airiška bulvių ir kopūstų košė „Colcannon“ | Vytautas Radzevičius
- 42 **GALVOSŪKIS.** Kryžiažodis „Marga gegužė“. Atsakykite į klausimus ir laimėkite prizą! | Kastytis V. Stumbrys

Autorių dėmesiui - medžiagų kitam numeriui laukiame iki einamojo mėnesio 10 dienos imtinai!

Projektą „Vytis, Rūpintojėlis ir... kas dar?“ (straipsniai): „Kūno kalba pieštais simboliais“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

2020 m. skirta 3 000 eurų.

Vyr. redaktorius Vytautas Radzevičius
Kalbos redaktorė Sandra Balžekaitė
Korespondentas Valdas Kilpys
Dizainas CRITICAL, Paulius Budrikis
Maketas Greta Janutyte

Redakcijos kolegija: Dovilė Pukertaitė (LŠS viešųjų ryšių specialistė) Tadas Venskūnas (LŠS Pilietinio ugdymo skyriaus vedėjas) Irena Šalaviejiienė (LŠS išeivijoje šaulė) Skaidrilė Grigaitė-Mockevičienė (LŠS studentų korporacijos „Saja“ narė) Gediminas Jankus (CV narys) Edgaras Diržius (CV narys)

Viršelio nuotraukoje – atokvėpio valandėlė Lietuvos šaulių sąjungos ir Lietuvos kariuomenės pratybose Gaižiūnų poligone. Valdo Kilpio nuotrauka.

Adresas: Laisvės al. 34, LT-44240 Kaunas, Lietuva.
el. p. redakcija@sauliusajunga.lt
facebook.com/trimitas.lt

Kasdienės naujienas apie Lietuvos šaulių sąjungą skaitykite oficialiame tinklalapyje www.sauliusajunga.lt

Leidėjas: Lietuvos šaulių sąjunga
www.sauliusajunga.lt
[facebook.com/sauliusajunga.lt](https://www.facebook.com/sauliusajunga.lt)

Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Rankraščiai negražinami ir nerecenzuojami. Dėl spaudos broko kreiptis į spaustuvę. Spausdino UAB „JUDEX SPAUDA“ Europos pr. 96C, LT-46351, Kaunas

Atstovai užsienyje: LŠS išeivijoje (JAV) J. R. Butkus Toronto (Kanada) V. Pūtvio kuopos vadas V. Pečiulis

1

LŠS informacija

Krašto apsaugos ministras Raimundas Karoblis LR Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui pristatė naujojo Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) vado kandidatūrą. Šias pareigas siūloma eiti Lietuvos kariuomenės pulkininkui Albertui Dapkui. Karininkas šiuo metu tarnauja Baltijos gynybos koledže Tartu (Estija), kur vadovauja aukštesniųjų vadų kursams. Naujojo LŠS vado kandidatūra turi būti patvirtinta organizacijos suvažiavime birželio 6 dieną.

„Pastarieji metai – Lietuvos šaulių sąjungos stiprėjimo ir tvirtėjimo metai. Iki 12 tūkst. išaugo ir iš esmės atsinaujino šaulių gretos: LŠS narių amžiaus vidurkis šiuo metu yra apie 40 metų ir bene pirmą kartą turime apylygį jaunųjų šaulių bei suaugusių sąjungos narių skaičių. Tai neabejotinai augina šaulių galimybes dar aktyviau prisidėti teikiant pagalbą institucijoms, ką įrodė jų indėlis valdant koronakrizę: nuo budėjimo mobiliuose patikros punktuose, patruliavimo kartu su policija užtikrinant viešąją tvarką iki vaistų pristatymo ar ligonių bei medicininių reagentų pervežimo. Naujasis LŠS vadas turėtų užtikrinti tolesnį sričių, kuriose pastaraisiais metais buvo pasiekta kokybinio ir kiekybinio šuolio, vystymą: t. y. jaunųjų šaulių patriotinis ugdymas bei kovinių šaulių būrių formavimas ir jų integravimas į LK padalinius“, – sako krašto apsaugos ministras R. Karoblis.

Šiuo metu Lietuvos šaulių sąjungai vadovauja pulkininkas leitenantas Gintaras Koryzna, kurio kadencija baigiasi šią vasarą. Krašto apsaugos ministro pateiktą kandidatūrą svarsto ir dėl jos balsuoja Lietuvos šaulių sąjungos atstovai per savo visuotinį suvažiavimą.

Plk. A. Dapkus karjerą Lietuvos kariuomenėje pradėjo 1991 metais Savanoriškojoje krašto apsaugos tarnyboje. Vėliau karininkas nuosekliai kilo karjeros laiptais, 2006–2014

NAUJAS
LŠS VADAS

metais tarnavo įvairiose pozicijose Lietuvos kariuomenės Mokymų ir doktrinų valdyboje, vadovavo Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo operacinio planavimo valdybai. Nuo 2016 metų plk. A. Dapkus vadovauja Baltijos gynybos koledžo aukštesniųjų vadų kursams. Pulkininkas turi ir tarptautinių operacijų patirties – 2013–2014 metais tarnavo Afganistane.

Plk. A. Dapkus yra baigęs Vilniaus Gedimino technikos universitetą ir įgijęs inžinerinį išsilavinimą, tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje karinius įgūdžius ir žinias lavino įvairiuose kariniuose kursuose JAV, Estijoje. Karininko tarnyba įvertinta įvairiais krašto apsaugos sistemos, užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų medaliais bei apdovanojimais. x

2

www.sauliusajunga.lt informacija

Paskelbus karantiną Lietuvoje dėl COVID-19 viruso, ypač suaktyvėjo priešiškos Lietuvai, Europos sąjungai ir NATO informacinės atakos, melo ir dezinformacijos srautas. Medijos priemonėse, aktyviau nei paprastai, planuotai ir tikslingai, pradėjo veikti įvairūs „komentatoriai“, socialiniuose tinkluose padaugėjo „trollių“ skelbiamų „tiesų“ ir „versijų“ dėl pandemijos ir jos įtakos mūsų šaliai bei sąjungininkams.

Nuo kovo 16 dienos Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės Vilniaus 1016-osios šaulių kuopos 3-iasis Nekinetinių operacijų būrys, remdamas LK Strateginės komunikacijos departamento veiklą, pradėjo stebėti ir analizuoti priešiškų jėgų propagandą bei skleidžiamą dezinformaciją. Šaulių atliktos užduotys padėjo sustiprinti Lietuvos kariuomenės galimybes – reikiamu metu buvo stebimas didesnis informacijos srautas.

Šauliai patikrino platų informacinį lauką, užfiksavo daug naujų dezinformavimo šaltinių, kurie ne tik skleidžia priešiškas „nuomones“, bet ir „tiražuoja“ oficialių Rusijos kanalų, tokių kaip RIA, TACC, RT, „Sputnik“ ir kt., informaciją pačioje Rusijoje ir Vakarų šalyse.

„Darbas padarytas puikiai. Per stebėjimą iš 116 propagandos šaltinių užfiksuota apie 700 propagandos produktų, iš jų 163 anglų, 122 – lietuvių, likę – rusų kalba. Tai buvo pirmas „kovinis krikštas“ ir neįkainojama patirtis Lietuvos šaulių sąjungos Nekinetinio būrio šauliams, nes jie galėjo praktiškai pritaikyti turimas žinias bei įgūdžius realiais informacinių operacijų veiksmais, dirbti realiomis sąlygomis“, – sakė Vilniaus 1016-osios šaulių kuopos 3-iojo Nekinetinių operacijų būrio vadas Eimantas Šatas.

Nekinetinių operacijų būrio šauliai išbandė bei pritaikė naujus, pačių būrio šaulių sukurtus stebėjimo metodus, kurie padidino propagandos stebėjimo apimtis ir klasifikavimo efektyvumą.

IAU ŠIANDIEN NEKINETINIŲ
OPERACIJŲ BŪRIO ŠAULIAI
DARBAIS REMIA LIETUVOS
KARIUOMENĘ

„Ypač didelę mokslinę, metodologinę pagalbą suteikė būrio šaulė Ainė Ramonaitė. Ačiū jai už puikų darbą“, – svarų šaulės indėlį akcentavo būrio vadas. „Lietuvos kariuomenė turi patikimą ir profesionalų pagalbininką – šaulių nekinetinį būrį. Šiandien jie atliko savo pilietinę pareigą gindami laisvės vertybes 5-ajame elemente. Kiekvienas iš jūsų yra Tėvynės tvirtovės pamato akmuo, kurio dėka galime kurti valstybės gerovę ir ateitį. Dėkojame už pasiaukojamą Lietuvos

ir demokratinę vertybių gynybą“, – po sėkmingo šaulių ir LK specialistų bendradarbiavimo į šaulius kreipėsi Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamento direktorius plk. lt. Eugenijus Lastauskas.

Nekinetinių operacijų būrys įkurtas siekiant pasitelkti šaulių turimas kompetencijas, patirtį ir įgūdžius – taip prisidėti prie šalies saugumo užtikrinimo vykdančios nekinetines operacijas drauge su LK. x

LIETUVOS ŠAULIŲ STUDENTŲ KORPORACIJOS „SAJA“ ATKŪRIMUI – 10 METŲ! KODĖL TAI SVARBU?

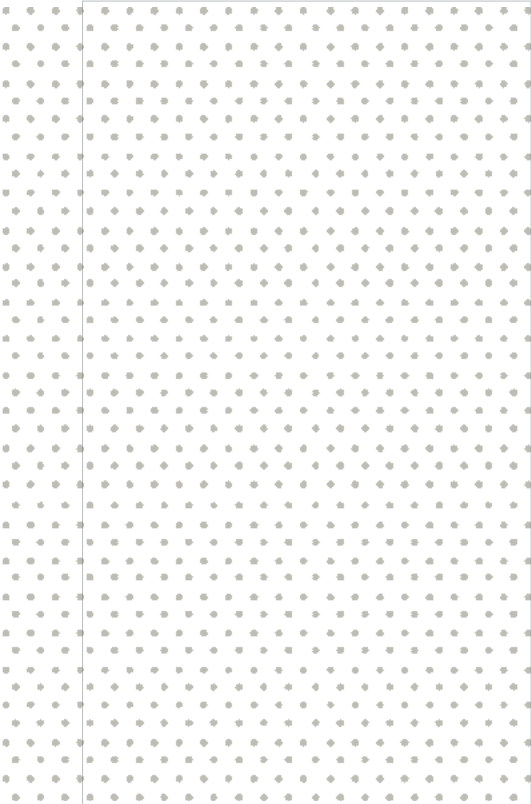

Tekstas – „Sajos“ pirmininkas
vyr. ltn. Romas Jonaitis

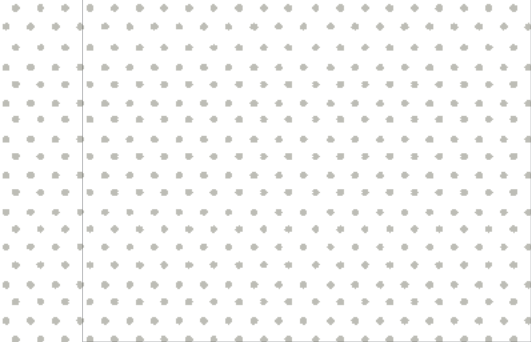
Jubiliejai – visada gera proga susimąstyti ir viską įvertinti iš perspektyvos. Tam labai gerai tinka ir Lietuvos šaulių studentų korporacijos „Saja“ atkūrimo dešimtmečio jubiliejus. Asmeniškai man tai svarbus ir džiugus įvykis. Tai kelia pasididžiavimą ir įpareigoja toliau puoselėti garbingą šaulių studentų „Sajos“ tradiciją, kuri 1934 metais užgimė Kaune, Vytauto didžiojo universitete, tarp idealistiškai nusiteikusių, veiklių, savęs pačių ir visuomenės tobulinimo siekiančių šaulių studentų bei tarp tokių pačių šaulių studentų 2010 metų gegužės 19 dieną atgimė. Tačiau visgi kuo svarbus šis jubiliejus ne tik man ar „Sajos“ bendruomenei?

Kuo tai svarbu visai Lietuvos šaulių sąjungai ar netgi Lietuvai? Mano nuomone, nereikėtų šios svarbos matuoti įtakos, pasiekimų ar kitais interpretuojami įvairiai. Mano nuomone, „Sajos“ jubiliejus ir apskritai jos egzistavimas parodo vieną paprastą ir labai svarbų faktą: šauliška idėja yra gyva, patraukli ir gebanti jungti žmones į bendruomenes, kurios įprasmina ir švenčia šauliškumą bei meilę Tėvynei be įsakymo, niekieno neskatinami. O tokios bendruomenės ir tokios idėjos ir kuria mūsų šalį, daro mus laisvus. Tokie jubiliejai parodo šių idėjų gyvybingumą ir atsparumą laikui ir leidžia žiūrėti į ateitį džiugiai.

Pirma mintis iš 2010 metų, kai atkūrėme „Sają“: pagaliau bus atkurta nors ir simbolinė, bet tiesioginė sąsaja su tuo, kas vyko tarp LŠS studentų XX amžiaus 4-ajame dešimtmetyje. Bet kokiai organizacijai, įstaigai ar žmogui tam tikros istorinės tradicijos turėjimas ir puoselėjimas yra viena kertinių tapatybės ir savivertės dalių. Antra – lūkesčiai siėti su dinamišku šaulių branduoliu, kuris po Sajos vėliava įsilietų į akademinį lauką su naujomis studentiškomis idėjomis. Dar buvo daug nuogąstavimų, ar VU rektorius atiduos laikinai mums universiteto Didįjį kiemą ir ar Anetai pavyks į ceremoniją prisivilioti KAM ministrę? Ir nors ne pati svarbiausia, tačiau svarbi mintis: ar „Alaus namuose“ tą iškilmingą vakarą užteks vietos visiems sąjūnams?

Sen! dr. Norbertas Černiauskas – vienas „Sajos“ atkūrimo iniciatorių

KOKIOS MINTYS IR LŪKESČIAI LYDĖJO ATKURIANT „SAJĄ“?

Atkurdami šaulių studentų korporaciją „Saja“ iš tiesų galvojome apie tris dalykus: pirmiausia, jautėme, kad Lietuvos šaulių studentų klube darome labai panašias veiklas, kurias rengdavo Šaulių studentų korporacija „Saja“, todėl galvojome, kad norėdami atkurti „Sają“ iš esmės turime padaryti visai nedaug – pakeisti įstatus ir įsivesti korporacijos simboliką. Aišku, tai tik pirmieji darbai, tačiau atrodė, kad užtenka žengti dar vieną žingsnį ir šaulių studentų veikla taps istorinės korporacijos veikla. Antra, jautėme, kad korporaciją reikia atkurti būtent dabar, nes turėjome tikrai tvirtą organizacinį branduolį, kuris domėjosi istorija, simbolika, tarpukariu veikusios korporacijos „Saja“ veikla. Trečia, norėjosi padaryti ką nors istoriškai svarbaus. Kas gali būti įspūdingiau nei jaudinantis atkūrimas korporacijos, kuri savo veikla buvo puikiai žinoma kitų Lietuvoje veikiančių korporacijų ir visoje Šaulių sąjungoje?

Sen! Aneta Stankevičienė. Pirmoji atkurtos „Sajos“ pirmininkė

KUO PATRAUKĖ „SAJĄ“? KOKIE LŪKESČIAI PRISIJUNGUS?

Mano pirmoji pažintis su „Saja“ įvyko, kai dar buvau moksleivė, tačiau jau tuomet buvo aišku, kas vienija visus šiuos žmones, iš minios išsiskiriančius savo samanų spalvos kepurėmis ir spinduliuojančius intelektualumu. Tai neapsakomas bendruomeniškumo ir tolerancijos jausmas, pagarba tradicijoms ir šauliškoms vertybėms, siekis jas perduoti jaunesiems

šauliams, taip ugdant pilietišką ir nuovokų jaunimą, kuris bus atsakingas už Lietuvos ateitį. Stebėdama šios korporacijos veiklą iš šalies supratau, kad tapimas jos dalimi yra ne tik galimybė augti kaip žmogui jaučioje bendraminčių aplinkoje, bet ir kiekvienam šauliui studentui prisidėti prie istorijos, kuria gyvename šiandien, įprasminimo.

„Sajos“ kandidatė Gertrūda Šitkauskaitė >

KĄ JUMS REIŠKIA „SAJA“?

LIETUVOS ŠAULIŲ STUDENTŲ KORPORACIJOS „SAJA“ VALDYBA:

Į šį klausimą labai taikliai atsako korporacijos šūkis: „Saja“ – tai, kas sieja mus, – Tėvynės meilė ir šauliškumas. O pažintis su „Saja“ prasidėjo taip, kad išvykusi į sostinę studijuoti susidūriau su dilema, kaip pratęsti pradėtą veiklą Akmenės šaulių kuopoje, Papilės būryje? Alternatyva tapo Vilniuje veikianti šaulių studentų korporacija. Reikšminga savo istoriniu palikimu, suteikianti galimybę įsitraukti į visai kitokį suvokimą apie tarnystę Tėvynės labui, kurioje skirtingos profesijos susilieja į akademinių šaulių būrį. Tai leidžia kurti neįkainojamus potyrius organizuojant įvairius renginius, susibūrimus, stiprinant Sąjungą ir prisidedant prie jos plėtos. Žinoma, nepamirštame ir laiko miškuose bei laužo rusenimo. Intelligentiška, gausi įkvepiančių pažinčių, „nurauta“ bendruomenė, kurioje tavo ribos priklauso nuo to, kiek meilės Tėvynei telpa tavėje.

Sajūnė Marija Daunytė

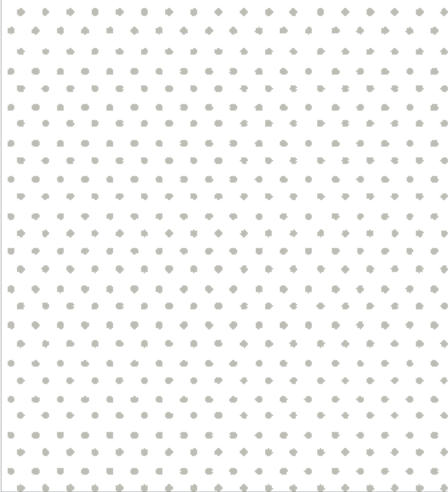
Jei manęs to būtų paklausę prieš dvejus metus, kai tik atėjau į „Sają“, būčiau pasakęs: „Saja“ – tai savirealizacija, laiko užpildymas ir įprasminimas. „Saja“ padėjo aktyviau dalyvauti studentiškame gyvenime, pažinti ir išmokti ką nors naujo. Po kiek laiko tai tapo tikslu, motyvacija bei noru auginti, puoselėti ir prisidėti. Dabar „Saja“ – tai šeima. Vieni sajūnai artimi it broliai ir sesės. Kiti – giminaičiai, kuriuos kartais pamatai giminės šventėje. Tačiau nei su viensais, nei su kitais neliūdna. Visi vienas kitą gerai supranta, nes yra vienijami bendros idėjos – šauliškumo, studentiško, meilės Tėvynei bei jos istorijai.

Sajūnas Lukas Valentukevičius

Gal nuskambės kiek banaliai, bet „Saja“ man – lyg šeima. Nesikalbame kas dieną, nesimatome ypač dažnai (ypač šiomis sąlygomis), bet susitikus visada būna toks bendrumo jausmas, jaučiasi vienybė. O geriausia tai, kad tą mūsų „šeimą“ sudaro daug įvairių asmenybių, skirtingo amžiaus, profesijų, turinčių įvairių patirčių, na, kiekvienas esame kitoniškas, tačiau turėdami bendras vertybes, kurias puoselėjame, sugebame puikiai vienas kitą papildyti ir sukurti nuostabių dalykų. Dėl to labai gera. Ir taip pat labai džiugu, kad tokioje aplinkoje galima visapusiškai augti toliau ir patirti, kurią sukaupiau mokyklos metais būdama šaule, įgavo tęstinumą ir tai tampa dar reikšmingiau bei svarbiau man.

Sajūnė Ema Valentaitė

„Saja“ yra mano istorijos dalis, tai mano intensyvi dabartis ir amžinai šypsni kelsianti ir kelianti ateities dalis. Tai lyg gyvenimo prasmė, bet ne taip konkrečiai. Tai lyg gyvenimo prasmė, bet labiau apčiuopiama, galiu paliesti JĄ – SAJĄ. Tai lyg gyvenimo prasmė, bet su mažiau „bet“. Tai lyg ištiSINIS' rojus žemėje, nes tikslaus adreso negalime įvardyti, o gera juk labai labai [aut. pastaba – na, kaip rojuje [aut. pastaba – turbūt]].

Kalbant konkrečiau, tai, ko gero, pirmiausia – „Saja“ yra meilė Lietuvai jaučiančius studentus [aut. pastaba – studentais laikome ne tik esamojo, bet ir būtojo laiko studentus] jungianti organizacija. Nerašau į pirmą vietą šauliškumo tik ir tik todėl, nes tai viena iš meilės išraiškų, juk susiejame, įtraukiame ir dar šauliais nesančius. Jei myli – pirmą kriterijų atitinki, tad belieka tai išreikšti mums visiems priimtinausia forma – šauliškumu. Voilà!

Trečias kriterijus – visoks. Esame visokie. Nuo skirtingų profesijų iki skirtingų aprangos stiliaus suvokimų. Bet net ir mus, tokius skirtingus, „Saja“ susieja, todėl esame draugai – vieni suartėja labiau, kiti – mažiau, kiti gal kurio labai ir nemėgsta, treči labai labai myli, ketvirti vieni kitų nuostabumą atranda po metų ar kelerių, bet kad ir kaip ten būtų... norime vieni kitus apkabinti pamatę gatvėje [aut. pastaba – norime, tačiau lietuviškas santūrumas dažniausiai nugali], nes „Saja“ yra, kaip dabar madinga sakyti, – kažkas TOOOKIO. Mieli sajūnai, noriu jus nuraminti. Mums jau 10 metų! Ir tikrai gyvuosime amžinybę, nes jei ne

rytoj, tai kitais metais ateis tokie, kokie mes patys buvome prieš 2, 3 ar 8 metus. Ir tęs mūsų veiklą. Viskas gyvenime yra subtiliau sudėliota, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Tad žiūrėkime daugiau nei kartą. „Sajos“ laiko juosta, man, asmeniškai, prasidėjusi Mindaugo N. istorijos pamokose, prasitęsusi Danutės M. aštuonių valandų kelionę iš Vilniaus iki Palangos garantuojančiuose autobusuose, Sigitos B. nešiotų mano kojinių kulnuose, Roko J. skeltos šypsenos iki ausų gelmėse, Editos E. agurkėlių dilemose, Edgardo D. palaikančiuose žodžiuose, Anetos S. ir Skaidrilės M. mot[ini]eriškuose pasikalbėjimuose, Almino S. optimizme, Andriaus K., Arno R., Audriaus P., Dariaus K., Deivudo Č., Dominyko P., Eglės B., Eitvydo T., Erikos Š., Gedimino N., Gražvydo K., Gretos J., Jolitos M., Justo J., Justo P., Luko V., Manto. S, Manto D., Marijos D., Norberto Č., Pauliaus D., Povilo M., Redos R., Reginos P., Roko G., Romo J., Simono Š., Tado M., Tomo P., Tomo Š., Vaidoto J., Vaivos S., Vytauto R., Vytenio B., Vlodo B., Žyžy² ir kitų juokeliuose bei juoke, rimtumuose ir rimtume, besitęsianti Aušros K. genialiose mintyse, Gabijos T. gerume, Modestos G. bendroso sielų kelionėse... Ak, juk tai tėtis amžinai. Tokia jau ta amžina narystė. x

Sajūnė Augustė Leikienė

¹ Sinis yra vieno iš „Sajos“ sendraugų pavardė, todėl „Sajos“ nariams ši vieta turėtų būti juokinga.

² Neįsivaizduokite nepamintėtieji, nes žmogaus atmintis nėra beribė.

4

KAI „KALBA“
GMG, NORISI
PATYLĖTI...

Tekstas – Valdas Kilpys

Lietuvos kariuomenės (LK) ir LŠS bendradarbiavimas yra viena iš pagrindinių sąlygų norint pasiekti deramą mūsų kovinių šaulių pasirengimą. Karantino metu kiek pritilusi bendra veikla vėl įgauna pagreitį. Šiame reportaže skaitykite apie bendras kovinio šaudymo pratybas, kurios unikalios dėl kelių priežasčių: ginklų, specifinių užduočių ir...

Trys kariai per keliolika minučių gali „susipakuoti“ automatinį granatsvaiddį ir dingti. Pirmasis neša šaudmenis, antrasis – trikojį stovą, o trečiasis – patį ginklą.

„LEGENDA“

Atvykus į vieną iš Gaižiūnų poligono laukų vaizdas labai nesiskyrė nuo įprastinio: kažkur trata kulkosvaiddžiai, šen bei ten kalena *fiftykalai* [ginklai, kuriuose naudojami 12,7 mm [.50 colio] kalibro šoviniai], važinėja karinė technika. Tačiau įgudusi akis iš karto pastebėjo netoliese maskuojamu tinklu užtiestas pozicijas, kuriuose buvo įsikūrusios trys granatsvaiddininkų ugnies pozicijos. Vieno iš LK dalinių, kurį žinantys ne veltui vadina „Lietuvos geležiniu kumščiu“, kariai vykdė kovinio šaudymo pratybas „Būrys gynyboje“. Pratybų scenarijus – gana komplikotas: vieną iš junginių apšaudo snaiperiai, tuomet žvalgų skyrius juda išsiaiškinti situacijos ir pats gauna „į kaulus“, o tada jau visiems mūšikiams tenka atsitraukinėti netoliese sproginėjant 60 mm minosvaiddžio minoms.

Mūšikių skyriaus atsitraukimą paremia vokiškieji automatiniai „Heckler and Koch“ granatsvaiddžiai GMG 40 mm, kurie ir patys vėliau bus priversti keisti ugnies pozicijas, o juos pridengs šauliai. Pagrindinis šio sudėtingo scenarijaus tikslas – ne tik suderinti sudėtingas procedūras, bet ir realiai įgyvendinti karinių vienetų judėjimą. Ką jau kalbėti apie tai, kad koviniai šauliai šiuo atveju vis vien yra „ne iš šeimos“ ir visa komunikacija, manevravimas ir pats šaudymas reikalauja gerokai daugiau dėmesio ir pastangų.

ČIA NE ŽAIDIMAS – ŠAUDYTA KOVINIAIS

Stovint ant kalnelio ir stebint pratybas galėjo susidaryti įspūdis, kad jose trūksta dinamikos. Ten pašaudė kažkas, įsivyrė tylą. Bumbtelė mina, antra, trečia ir vėl viskas nutyla. Ir tik „prašnekinus“ automatinį granatsvaiddžius viskas stoja į savo vietas: kas 10, 20 sekundžių pasigirsta duslokas garsas ir granata švilpdama išlekia iš vamzdžio. Ugnis stiprėja, pasigirsta serijos.

Netoliese stovėjęs pratybų šaudymo vadovas paaiškina, kad šiuo metu šaudoma per atsitraukinėjančio skyriaus karių galvas. „Jie trenkti, tikrai išprotėję“, – nejučiomis pagalvoju. Kita vertus, sprendimas – saliamoniškas: granatsvaiddžiai, panašiai kaip ir minosvaiddžiai, dažniausiai šaudo netiesiogiai, o „su lanku“, todėl apačioje judantiems kariams pavojus minimalus, o persekiojantis priešas gauna „į skudurus“ ir turi atsitraukti.

Dar viena subtilybė – dengiantys ar patys atsišaudantys kariai ir šauliai naudojo kovinius šovinius, mat, šaudymo sektoriai buvo itin išmaniai sudėlioti. Ir jei ką tik virš galvų lėkė granatos, štai tenka griebtis automatinio šautuvo ir pilti į pasikeliančius taikinius, kurie imituoja priešą. Viskas neskubant, saugiai, bet tuo pat metu labai realistiškai. >

Šis automatinis granatsvaidis yra skirtas pėstininkų tiesioginei paramai. Jo išskirtinis bruožas yra tas, kad trijų karių visiškai pakanka, jog jį aptarnautų ir net manevruotų.

1. GMG pozicijoje.
2. Refleksinis granatsvaidžio taikiklis padeda gerai nusitaikyti ir ne visai įgudusiam šauliui.

3. Pridengę atsitraukiančius granatsvaidininkus šauliai ir patys turėjo keisti pozicijas.

PRATYBŲ HEROJUS – GMG

Šauliams granatsvaidžiai, juolab automatiniai, ar minosvaidžiai vis dar yra „nežinoma žemė“, tad kiekviena galimybė pamatyti jų panaudojimo galimybes ir tiesiogiai dalyvauti pratybose tikrai praplečia akiratį. Taip buvo ir šį kartą. Minimas ginklas gaminamas Vokietijos ginklų gamybos įmonėje „Heckler & Koch“ nuo 1995 metų. Šis automatinis granatsvaidis yra skirtas pėstininkų tiesioginei paramai. Jo išskirtinis bruožas yra tas, kad trijų karių visiškai pakanka, jog jį aptarnautų ir net manevruotų.

Vienas neša masyvų trikojį, kitas – patį ginklą, o trečiajam tenka nelengva kuprinė su granatomis užtaisytomis juostomis. Sumaniai veikiantis skyrius per keliolika minučių gali įrengti „ugnies tašką“ ir

apipilti priešą skeveldromis (poveikio spindulys – apie 20 m).

Dažniausiai ginklas užtaisomas 40 mm HE (angl. High Explosive – didelio galingumo), HEDP (angl. High Explosive Dual Purpose – didelio galingumo dvigubos paskirties) šaudmenimis. Su pastaraisiais galima pramušti 50 mm plieno šarvus.

Šis ginklas komplektuojamas su refleksiniu taikikliu, skirtu šaudyti atstumu iki 1500 m, ir mechaniniu taikikliu – iki 600 m. Įdomu ir tai, kad GMG yra lengvai pritaikomas tvirtinti automobiliuose, sraigtasparniuose ir kitokiose transporto priemonėse. Jo sąlyginis mažumas ir paprastumas yra gera paspartis kariui, mat, šiuo automatinio granatsvaidžiu galima itin greitai granatomis apmėtyti nemenką plotą ir, jei ten tūnojo priešas, jam tikrai geruoju nesibaigs. x

Kitos techninės charakteristikos:

- Kalibras
- Šaudmuo
- Svoris (su trikoju ir taikikliais) [užtaisyto]
- Ilgis
- Graižtvos
- Greitošauda
- Maksimalus šūvio nuotolis

- 40 mm
- 40 x 53 mm
- 75,5 kg
- 1 180 mm
- 24
- 350 š. / min.
- 2 200 m

VADOKLIUOSE PAGERBTAS PANEVĖŽIO RAJONO GARBĖS PILIETIS

Tekstas – Danutė Pociuvienė

Panevėžio rajono savivaldybėje Lietuvos valstybės atkūrimo dienos proga, tęsiant jau 16 metus gyvuojančią tradiciją, iškilmingame Savivaldybės tarybos posėdyje įteikiamos regalijos naujam Garbės piliečiui.

Už ypatingus kūrybinius nuopelnus bei išskirtinį indėlį meno ir kultūros srityje, tautos istorinės ir kultūrinės savimonės budinimą šiemet šis titulas suteiktas Vadokliuose gyvenančiam krašto patriotui, garsiam Lietuvos skulptoriui, profesoriui, Lietuvos šaulių sąjungos nariui Gediminui Karaliui. Iškilmės vyko skulptoriaus gimtinėje.

Iškilmėse dalyvavo Panevėžio rajono savivaldybės tarybos nariai, Savivaldybės vadovai, Garbės piliečiai, Seimo nariai Guoda Burokienė, Petras Nevulis, Savivaldybės administracijos darbuotojai, Vadoklių bendruomenės nariai, rajono bendruomenių atstovai, seniūnai ir seniūnaičiai, rajono gyventojai, Lietuvos šaulių sąjungos nariai, kiti svečiai. Tarybos posėdis pradėtas sugiedant Lietuvos himną. Sveikinimo kalboje Panevėžio rajono savivaldybės meras Povilas Žagunis visiems linkėjo vienybės, orumo ir išminties, puoselėjant ir kuriant Tėvynę Lietuvą, jos gerovę.

„Visi esame nuoširdžiai dėkingi protėviams, Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signatarams, visiems to meto žmonėms. Kas žino, kokiai valstybei ir tautai šiandien save priskirtume, jeigu nebūtų iškiliųjų tokių asmenybių, nulėmusių valstybės ir kiekvieno lietuvių ateitį“, – sveikindamas susirinkusiuosius sakė meras P. Žagunis. Savivaldybės mero pavaduotojas Garbės piliečio vardo suteikimo komisijos pirmininkas Antanas Pocius perskaitė Panevėžio rajono savivaldybės tarybos sprendimą, kuriuo šis titulas suteikiamas skulptoriui G. Karaliui.

Savivaldybės vadovai įteikė nominantui Garbės piliečio regalias, pažymėjimą ir ženkluką.

G. Karalius yra vienas pirmųjų Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatų. Jo skulptūros puošia mūsų šalies miestų ir Austrijos erdves. Už nuopelnus Sąjūdžio metais patriotas apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu, yra aktyvus Lietuvos šaulių sąjungos narys.

Centrinės Vadoklių aikštės veidu tapo G. Karaliaus sukurta skulptūra Vyčio apygardos partizanams atminti. Joje pavaizduotas žirgas puikuojasi ir skulptoriaus kurtoje Vadoklių heraldikoje – herbe bei vėliavoje.

Dėkodamas už suteiktą Garbės piliečio vardą ir gausius sveikinimus, menininkas sakė, kad didžiuojasi suteiktu titulu. „Labai svarbu suvokti ir išlaikyti garbės, vienybės bei doros sampratą. Ji turi būti žmogaus širdyje, kūryboje, darbuose. Džiaugiuosi Garbės piliečio vardą gaudamas Vasario 16-ąją – Lietuvos valstybės atkūrimo dieną, tai prasminga ir simboliška“, – sakė G. Karalius.

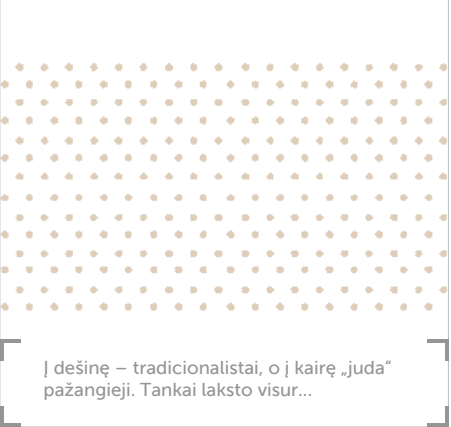
Skulptoriaus įsitikinimu, žinoti savo tautos praeitį yra šventa kiekvieno piliečio pareiga, o budinti ir kelti tautiečių savimonę, istoriją įprasminant darbais – didi menininko misija.

G. Karalius yra vienas pirmųjų Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatų, už nuopelnus Sąjūdžio metais apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu. Jis kuria dekoratyvines skulptūras, paminklus, jo darbų galima išvysti įvairiose šalies vietovėse ir net užsienyje. G. Karalius 2008 metais sukūrė Vadoklių miestelio heraldiką – herbą ir vėliavą.

Skulptorius kilęs iš netoliese Vadoklių esančio Karalių kaimo. Pernai profesorius kartu su Vadoklių meno mėgėjais inicijavo spektaklį „100 metų išvaduotiems Vadokliams“, skirtą Vadoklių išvadavimo nuo bolševikų 100 metinėms paminėti. Ketverius metus skulptorius buvo Trečiojo amžiaus universiteto Vadokliuose vadovas, šių pareigų atsisakęs tik pernai metais.

Šiuo metu G. Karaliaus iniciatyva šalia Vadoklių bažnyčios yra statomas paminklas, skirtas 1918 metų savanoriams atminti. x

ŠAULIŠKO MĄSTYMO DRAMA IDEOLOGIJŲ KOVOS ARENOJE

Tekstas ir nuotrauka – Valdas Kilpys

Nors mūsų Statutas ir bendras nusistatymas draudžia tiesiogiai siėti šauliškumą ir dalyvavimą valstybės politiniame gyvenime, niekam ne paslaptis, kad gyvename politiniame pasaulyje. Dar senovės Graikijoje Aristotelis teigė, kad visi esame „politiniai“ gyvūnai. Šauliai – ne išimtis. Šiuo požiūriu kyla nemažai įtampų, nes atskirti šauliškumą nuo politikos beveik neįmanoma...

[Į dešinę – tradicionalistai, o į kairę „juda“ pažangieji. Tankai laksto visur...]

Palyginus LŠS su skruzdėlynu, kiekvienas atskiras narys pirmiausia yra skruzdė darbininkė, kuri neklausia, kokioms politinėms jėgoms pasitarnaus tas ar kitas veiksmas.

Susidūrus su situacija, kai valstybei reikalinga pagalba, jis tiesiog eina ir daro darbus. Tai ir yra tikroji šauliška prigimtis, kurią visuomet dera prisiminti prieš veliantis į politinius ginčus LŠS kontekste.

KAIRIEJI, DEŠINIEJI IR CENTRISTAI

Dabarties politinės idėjos savo ištakomis siekia antiką. Tačiau tiesioginis šiuolaikinių demokratinių valstybių politinis peizažas remiasi procesais, kurie vyko XVIII amžiaus pabaigoje. Prancūzijos didžioji revoliucija lėmė naujų darinių, pirmiausia partijų, atsiradimą. Jos kovojo dėl atskirų grupių interesų atstovavimo.

Tradicškai parlamente pagal pasaulėžiūrą vieni susėsdavo kairėje, kiti – dešinėje. Radosi ir centro sąvoka. Dešinėje pusėje rinkdavosi senosios tvarkos šalininkai, priešingoje salės pusėje – jos priešininkai, reikalaujantys permainų. Posėdžių salės viduryje buvo tų organizacijų ir pažiūrų atstovai, kurie laikėsi nuosaikios nuomonės abiejų pusių deklaruojamos politikos atžvilgiu.

Tokia parlamento organizavimo tvarka nusistovėjo ir net prigijo daugelyje šalių. Dabar tai vadiname politiniu spektru, reprezentuojančiu visų visuomenės politinių pozicijų visumą. Iki šiol skiriame kairiuosius, dešiniuosius ir centrą.

POLITINĖS IDEOLOGIJOS IR VERTYBĖS

Drauge su sulyginta piliečių teise į nuosavybę ir aristokratijos reikšmės nyksmu radosi liberalizmo idėjos. Šią politinę kryptį ankstyvojoje jos raidos stadijoje (iki XX amžiaus pradžios) galima tiesiogiai sieti su industrializacija, privataus verslo ir prekybos reikšmės didėjimu. Liberalizmo ir laisvosios rinkos teorijos tėvu laikomas Adamas Smithas deklaravo, kad racionalus egoizmas ir konkurencija prisideda prie ekonomikos klestėjimo. Socialinis reguliavimas šiuo atveju nustumiamas į antrą planą. Valstybė atlieka tik elementarias administravimo funkcijas. Vėliau, nuo XX amžiaus pradžios, grynasis, klasikinis liberalizmas peraugo į socialiai orientuotą, tačiau privataus verslo viršenybė liko. Konservatizmas radosi kaip priešprieša. Priešingai nei rinkos dėsnius sureikšminęs liberalizmas, ši politinė kryptis deklaravo tradicijų, bendruomeninių vertybių, krikščioniškosios moralės, stiprios valstybinės valdžios ir šeimos instituto svarbą.

Šių laikų konservatizmo pradininku dažniausiai laikomas Edmundas Burke’as. Jis teigė, kad svarbiausia išlaikyti esamos padėties darną ir tvarką, kurios principus nustato religija ir tradicija. Visuomenės hierarchizavimas pripažįstamas kaip labai svarbus principas, kuris užtikrina sklandų valstybės funkcionavimą. Vėliau konservatyviosios idėjos kito: tradicija suprantama daugiau filosofškai, o šeimos,

kaip svarbiausios visuomenės ląstelės, interesų gynimas persipina su kitos klasikinės politinės ideologijos – socializmo arba socialdemokratijos – idėjomis.

Tie, kurie komunistines ar marksistines dogmas tiesiogiai tapatina su socialdemokratija, nėra teisūs. Karlas Marxas ar Michailas Bakuninas plėtojo radikalias, revoliucines idėjas, o demokratiniėje visuomenėje socializmo ideologija remiasi idėja, kad yra būtinos reformos, pamažu legaliai sukursiančios socialinį teisingumą ir gerovę.

Anot socialdemokratų, valstybė turi būti efektyvi skirstytoja ir garantuoti gerovę ne tokioms turtingoms socialinėms grupėms. Valstybinė ekonominio gyvenimo kontrolė, darbo rinkos priežiūra, progresyviųjų mokesčių sistema yra pagrindiniai socialdemokratų ekonominės politikos siekiniai.

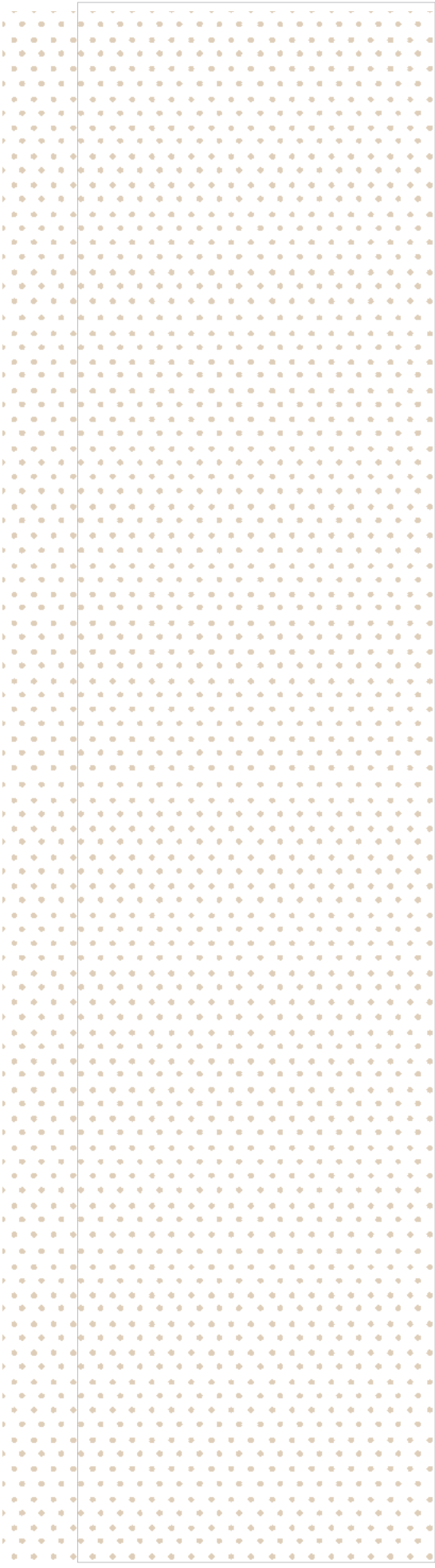
Savaime suprantama, greitosiomis ir neišsamiai aptartos pagrindinių politinių srovių ideologinės nuostatos mums, šauliams, šiuo atveju svarbios tik dėl esminio klausimo – kokia iš jų „šauliškiausia“? Būtent čia ir slypi pagrindinė drama...

LŠS POLITINIO SPEKTRO ŠVIESOJE

Pabandykime mūsų organizacijai pritaikyti tris pagrindines (kairė, dešinė ir centras), klasikines politinio spektro kryptis ir pažiūrėti, kas iš to išeis. Tai, kad dabarties politinėje arenoje visos politinės kryptys gana sunkiai atskiriamos ir identifikuojamos, žinoma daugeliui. Tačiau visgi laikykimės klasikinio politinio spektro nuostatų.

Ar įmanoma šauliui būti liberaliam? Ar nesikerta tai su organizacijos vertybėmis? Dingojasi, kad jokių būdu. Ne veltui kitose statutinėse institucijose pusiau juokais yra prigijęs „laisvųjų šaulių“ apibūdinimas. Nesigilinant į tikrąją šio pavadinimo kilmę (ji siekia Rusijos imperatoriaus Petro I laikus) tarsi suponuojama, kad šaulys yra laisvas veikti. Ir tai yra tiesa. Palyginus su kariais, policininkais ar kitų institucijų atstovais, esame gerokai laisvesni. Valdymo struktūra taip pat gana liberali. Net Statutas, kuris turėtų būti it koks ceitnotas jo besilaikantiems, nėra toks jau ribojantis laisvą pasirinkimą. Turi idėjų – imkis ir įgyvendink!

Šaulys konservatorius? Čia visai paprasta. Tai, kad savo veikloje vadovaujamės Vlado Putvinskio sukurta ideologija, savaime yra tradicionalizmo atspindys. Visa LŠS organizacinė struktūra kaip ir kariuomenėje remiasi hierarchiniu principu: yra skyrių,

būrių, kuopų ir t. t. vadai, kurie vadovauja ir užtikrina efektyvią organizacijos veiklą. Ką jau kalbėti apie bažnyčios ar tikėjimo įtaką – bene kiekviena šaulių šventė ar ritualas neapsieina be mišių ar bent kapeliono dalyvavimo. Po Šaulio priesaikos visuomet prisiekusiuosius palaimina kunigas, o ir pačiame priesaikos tekste yra žodžiai „tepadeda man Dievas“. Taigi pats gryniausias konservatizmo koncentratas egzistuoja būtent mūsų organizacijoje. Stereotipinis socialdemokratijos tapatinimas su pastarąja mūsų valstybės okupacija neturi jokio pagrindo. Prieškario Lietuvoje socialdemokratinės nuostatos buvo gana populiarios ir priimtinos. Tiesą pasakius, ir šaulys socialdemokratas yra visai įmanomas derinys. Tai, kas valstybės daroma susidūrus su pandemija (dotacijos, pagalba sunkiai besiverčiantiems ir t. t.) ir net tiesioginiai šaulių darbai visai teisėtai gali būti įvardytini kaip turintys būtent šios politinės krypties akcentų. Tad šauliai yra ir „truputį socialdemokratai“.

BENDRUOMENĖ IR BENDRAS VEIKIMAS

Net kalbant apie LŠS per politikos prizmę, egzistuoja du nepasiduodantys jokiai politinei kritikai dalykai:

a) šauliai yra bendruomeniški ir savo bendra veikla kuria bendruomenę;

b) veiksmas visuomet yra prioritetas ideologijos atžvilgiu.

Būtent šie du mūsų organizaciją apibūdinantys aspektai apsaugo LŠS nuo besaikio ir kartais nereikalingo politikavimo. Net jei prie vieno stalo susėdę trys skirtingų politinių įsitikinimų šauliai bandytų rasti bendros veiklos kryptį, derėtų prisiminti būtent šiuos du dalykus. Pirmiausia, dera galvoje turėti faktą, kad šaulys individualistas su savo „atskirąja nuomone“ nėra daug vertas.

Juk tvirtas kumštis yra tik tuomet, kai kiekvienas jo narys suvokia, kad tvirtumas grįstas gebėjimu susitarti ir išlaikyti bendrumą, bendruomeniškumą. Ne veltui dar ant prieškario litų buvo parašyta „Tautos jėga vienybėje“.

Ir antroji bet kokius nereikalingus vėlimosi į politiką norus „atšaldanti“ aplinkybė grįsta veiksmo pirmumu. Jei esi šaulys, klausai vado nurodymų ir nori pasitarnauti Lietuvai, pirma nudirbk darbus, būk aktyvus, o tuomet ir akys prašviesės, ir politiniai apsisprendimai bus pagrįsti.

Pastarųjų mėnesių situacija valstybėje susidūrus su COVID-19 kaip niekada atskleidė būtent šios aplinkybės svarbumą. Palyginus LŠS su skruzdėlynu, kiekvienas

atskiras narys pirmiausia yra skruzdė darbininkė, kuri neklausia, kokioms politinėms jėgoms pasitarnaus tas ar kitas veiksmas. Susidūrus su situacija, kai valstybei reikalinga pagalba, jis tiesiog eina ir daro darbus. Tai ir yra tikroji šauliška prigimtis, kurią visuomet dera prisiminti prieš veliantis į politinius ginčus LŠS kontekste.

PO VISKO

Jei mielam skaitytojui netyčia kilo mintis, kad šis straipsnis siekia sumenkinti politikos svarbą, ji nebus teisinga. Dalyvauti politiniame valstybės gyvenime būtina. Tačiau kalbant apie šaulius verta mintyje turėti faktą, kad tai yra darbininkai, kurie, kai kas nors nutinka ne visai gero, dirba drauge ir jiems politinio pasirinkimo drama nutolsta ne dėl to, kad jie apolitiški (tokių valstybei nereikia), o todėl, kad darbas, veiksmas ir pareiga – pirmiau visko. x

Tačiau kalbant apie šaulius verta mintyje turėti faktą, kad tai yra darbininkai, kurie, kai kas nors nutinka ne visai gero, dirba drauge ir jiems politinio pasirinkimo drama nutolsta ne dėl to, kad jie apolitiški (tokių valstybei nereikia), o todėl, kad darbas, veiksmas ir pareiga – pirmiau visko.

KŪNO KALBA PIEŠTAIS SIMBOLIAIS

Tekstas – Dovilė Pukertaitė
Tekstas – iš asmeninio Tado Venskūno archyvo

Turbūt ne vienam teko pastebėti, kaip sparčiai populiarėja trispalvės, įvairūs suvenyrai, aksesuarai ir drabužiai su tautine atributika bei simbolika. Žmogaus kūnas – tai dar viena vieta, kur piešti lietuviški simboliai atranda savo vietą ir tai daro gana sėkmingai. Vis daugiau pilietiškai nusiteikusių žmonių nebylia kūno kalba deklaruoja savo požiūrį ir skleidžia žinią aplinkiniams apie savo vertybes, pilietiškumą ir meilę Tėvynei. Kalbamės su šauliu Tadu Venskūnu (26), kuriam dėvima šaulio ir kario savanorio uniforma, lietuviška simbolika ant jų – buvo tik pradžia. Po kurio laiko lietuviška simbolika pasipuošė ir pats. Pradžia padaryta, bet ar tai pabaiga?

1. Tadas Venskūnas: „Vytis lydi visą gyvenimą.“
2. Namų palėpėje rastas senelio Vytis.
3. Galutinis tatuiruotės eskizas, pakoreguotas meistro.

1.

Bet galiausiai tvirtai nusprendžiau, kad visą gyvenimą noriu nešioti lietuvišką simbolį, pasirinkau Vytį ir nebuvo akimirkos, kad gailėčiausi dėl to.

2.

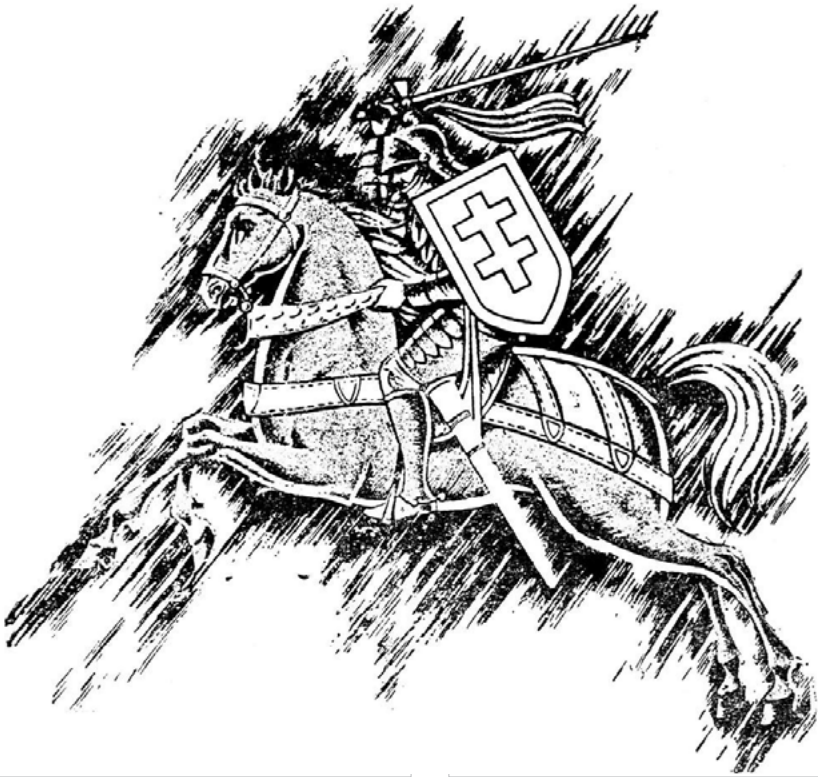
KAIP PASIRYŽAI DARYTIS TATUIRUOTĘ? AR BUVO DVEJONIŲ?

Tatuiruotės norėjau labai seniai, niekada nekilo dvejonių, ar man tikrai jos reikia, žinojau ir jaučiau, kad reikia. Ilgai dvejojau tik dėl piešinio. Buvau pasidaręs ne vieną eskizą, piešdavau, modeliuodavau įvairiausių variantus, tiek susijusius su Lietuvos valstybe, tiek su savo gyvenimo būdu, tiek su tarnyba.

Visada tvirtai žinojau, kad noriu tatuiruotės su lietuviška simbolika, bet buvo atvejis, kai turbūt dėl ilgų svarstymų ir eskizų gausos pasimečiau. Susiderinęs laiką tatuiruočių salone, paskutinę akimirką nusprendžiau, kad vis tik noriu ne to. Tą kartą buvau nusprendęs darytis lotynišką tekstą, tačiau lietuviška simbolika nugalėjo.

Tiesa, maža dvejonė kilo dar dėl vieno aspekto. Kadangi esu karys, pagalvojau, jeigu vieną dieną tektų stoti už savo šalį, aiški simbolika galėtų padėti mane identifikuoti kaip karį ar patriotiškai nusiteikusį žmogų – taip galėčiau tapti lengvu priešiško pajėgų taikiniu. Bet galiausiai tvirtai nusprendžiau, kad visą gyvenimą noriu nešioti lietuvišką simbolį, pasirinkau Vytį ir nebuvo akimirkos, kad gailėčiausi dėl to.

3.

TAIGI LIETUVIŠKAS SIMBOLIS NUO PIRMŲJŲ SVARSTYMO DIENŲ BUVO TAVO ESKIZUOSE IR MINTYSE. KOKIA TAVOJO VYČIO ISTORIJA?

Kaip jau minėjau, turėjau nemažai eskizų, jie buvo įvairiausi: Gediminaičių stulpai, Vytis, Lietuvos kontūrai, Vytis ir Gediminaičių stulpai, Vyties kryžius, įkomponuotas į Lietuvos kontūrą, Partizanų eilės ir šūkiei, Vyties (Jogailaičių) kryžius – kartais mėgstu pajuokauti, kad nedaug trūko ir būčiau visada nešiojęs Lietuvos šaulių sąjungos ženklą. Manau, kad šios idėjos dar bus išgrynintos, ir nė nedvejoju, kad bus realizuotos ateityje.

Kodėl vis tik atsirado Vytis? Vytį pirmąjį pasirinkau kaip kartinį ir vieną svarbiausių Lietuvos simbolių. Nežinau, kas tiksliai nulėmė, bet Vytis gyvenime mane lydi jau seniai ir visur. Vieną kartą per psichologijos paskaitą dėstytoja paklausė, koks daiktas ar simbolis yra visada su jumis. Neilgai reikėjo galvoti, nes Vytis buvo visur: ant raktų pakabučių, automobilio, automobilio kvapuko, kuprinės, užrašų knygelės, telefono dėklo, sąsiuvinio, kompiuterio, namuose bent ant trijų sienų, marškinėlių, džemperių ir kitų daiktų. Tada pirmą kartą susimąsčiau, kodėl ir iš kur atsirado toks stiprus ryšys su šiuo simboliu. Prisiminiau, kaip kartą, kai buvau mažas, padėjau mamai tvarkyti palėpę namuose ir tarp senelio paliktų daiktų radau Vytį. Žinoma, kaip patriotiškai augintas vaikas ir iš pagarbos seneliui palėpėje jo daugiau nepalikau, parsinešiau į savo kambarį ir pasikabinau ant sienos – jis iki šios ten kabo.

ŠIANDIEN YRA ĮVAIRIŲ ŠIO ŽENKLO INTERPRETACIJŲ, STILIZUOTŲ, KODĖL PASIRINKAI BŪTENT TOKĮ, TRADICINĮ?

Taip, kai dariausi tatuiruotę, jau buvo labai populiariu daryti tatuiruotes ir kitą atributiką su stilizuotu Vyčiu, tačiau man stilizuotas variantas niekada nebuvo prie širdies, aš – už tradicinį.

Kodėl pasirinkau būtent tokį? Sakytčiau, lėmė atsitiktinumas, bet nutikęs pačiu laiku. Vieną dieną internete ieškojau įvairių partizanų dokumentų, partizaninės kovos laikų straipsnių ir visai atsitiktinai už akių užkliuvo šiek tiek naujesnių laikų, 1962 metų sausio mėnesio „Kario“ žurnalas, ant kurio viršelio buvo Vytis. Jis buvo kiek kitoks nei įprasta, galbūt todėl ir patraukė mano akį. Nusikopijavau jį ir nusiunčiau tatuiruočių meistrui, tada dar šiek tiek pakreipėme kampu ir išėjo man tobulas variantas. Tuomet liko kita užduotis – išsirinkti vietą. >

Žmonės sako, kad tatuiruotę reikia darytis tokioje vietoje, kur nematysi dažnai, nes kitaip pabos. Šio patarimo paskatintas pradėjau nuo peties – nepatiko, ant krūtinės – buvo visai neblogai, kai tatuiruočių meistras uždėjo ant rankos, supratau, kad tai būtent ta vieta, kur noriu nešioti Vyti.

TAI VIS TIK TAS PIRMINIS NORAS JĄ PASIDARYTI KILO DĖL ESTETIKOS AR IŠ IDĖJOS?

Tatuiruotė, jeigu parinkta graži, tinkanti jos nešiotojui, manau, visuomet puošia kūną, o jeigu dar turi ir stiprią reikšmę... Manoji turi didelę reikšmę. Du mano senelio broliai buvo partizanai, vienas jų žuvo visai jaunas, kitas atsilaikė kur kas ilgiau. Mano šeimoje yra daug tremtinių, nuo mažens dalyvaudavau įvairiuose minėjimuose ir renginiuose, tai labai stiprino patriotinius jausmus šaliai. Kiek paaugęs, tapau jaunuoju šauliu, o vos sulaukęs pilnametystės – kariu savanoriu. Galiausiai jaučiau, kad noriu nešioti, kaip kartais įvardiju „paminklą“ tiems, kurie kovojo, kurie kentėjo, paaukojo gyvybę ir iškovojo mums laisvę.

AR SU ŠIA TATUIRUOTE – PRADŽIA IR PABAIGA?

Pradžia – taip, pabaiga – labai abejoju. Ir toliau „spirgu“ pasidaryti dar bent keletą tatuiruočių. Turiu vis dar likusius minėtus eskizus, beje, nuolat kyla ir naujų idėjų. Tačiau nenoriu per daug spėlioti, koks bus kitas pasirinkimas. Laukiu, kol ateis ta akimirka, ir pasidarysiu. Dažnai pagalvoju, kad tai ne tiek planuotas dalykas, kiek pajustas. Kaip ir dėl Vyčio, taip ir dėl kitų, pasidarysiu tokią, kai pajusiu, kad reikia pasidaryti ir ką reikia pasidaryti.

SAKYČIAU, KAIP PIRMAM KARTUI VISAI DRAŠU: GANA DIDELĖ IR MATOMOJE VIETOJE. AR KITAS PIEŠINYS IRGI BUS TOKIO DYDŽIO?

Nesakyčiau, kad masyvi, taip, galbūt labai matomoje vietoje, bet manau, kad mielai nešiočiau ir didesnę. Kokios bus kitos, pamatysime ateityje, nes, jeigu tai bus tekstas, greičiausiai bus mažesnė, jeigu vienas iš minėtų simbolių – bus irgi mažesnis, tačiau turiu keletą variantų ir tokių, kurios bus tikrai didesnės už dabar turimą.

KIEK LAIKO TAVO RANKĄ PUOŠIA VYTIS?

Tatuiruotę pasidariau vos daugiau nei prieš dvejus metus, o pasidaręs visiškai nesigailėjau, didžiavausi ir vis dar

didžiuojuosi, kad nešioju Vyti. Nors tatuiruotė ir matomoje vietoje, būna, kad net pamirštu tokią turintis ir visai nekliūna už akių, o kaip bus ateityje – bus matyti. Kai pradeda erzinti tas pats vaizdas, visuomet galima jį papildyti.

KĄ PATARTUM NORINČIAM DARYTIS, BET DVEJOJANČIAM?

Jeigu žmogus dvejoja, ar nori darytis, tuomet vienareikšmiškai patarčiau nesidaryti ir laukti momento, kol supras, jog tikrai nori. Taip pat patarčiau atsispausdinti tatuiruotės piešinį ir prisiklijuoti toje vietoje, kurioje nori darytis. „Panešioti“ bent vieną dieną ir žiūrėti, ar „nebado“ akių. Dar vienas variantas – laikina arba „henna“ tatuiruotė, būtent ji man padėjo suprasti, kad nenoriu teksto, o piešinio. Be to, meistras visada padės ir patars.

Matydami eskizą jie jau susidaro vaizdą, kaip tatuiruotė atrodys ant kūno, ir pasako, apie kurias kūno vietas vienai ar kitai tatuiruotei nė negalvoti, nes bus nekoks vaizdas. Vis tik kitą tatuiruotę daryčiausi pas kitą meistrą. Ne dėl to, kad prastai padarė, padarė labai gerai, tačiau jo tatuiruočių kryptis kiek kitokia. Dabar daryčiau pas tokį, kuriam ir pačiam prie širdies būtų lietuviška simbolika. ×

Vytis ant Kario žurnalo viršelio, įkvėpęs galutinai apsispręsti.

8 TATUIRUOTĖS. IŠTAKOS, I DALIS

Čiukčių mergina su tatuiruotėmis ant veido. XX a. pirmosios pusės nuotrauka. Vikipedija.

Tekstas – Valdas Kilpys

Nebus klaidinga sakyti, kad vėl atgimė tatuiruočių menas. Įvairių mokslo sričių specialistai įvairiai vertina šią tendenciją, tačiau faktas lieka faktų: nuėjus į paplūdimį prieš 20–30 metų tiek tatuiruotų žmonių nebuvo galima pamatyti.

„Trimitas“ nusprendė kiek atidžiau pažvelgti į šį fenomeną ir ne tik supažindinti su išorės keitimo būdais, bet ir apžvelgti šio kūno transformavimo būdo ištakas.

KAS TAI YRA

Visais laikais vienintelis žmogus iš gyvūnijos pasaulio stengėsi ir toliau tebesistengia pakeisti savo išorę ir tapti kitokiu, nei buvo sukurtas. Rasti natūralų, išvaizdos nepakeitusį žmogų praktiškai neįmanoma kalbant ne tik apie civilizuotas vietas, bet ir apie pirmųjų būvio tautes. Tatuiruotė yra bene seniausias kūno gražinimo arba modifikacijos būdas.

Įdomu, kad ji vertinama labai nevienareikšmiškai, nors funkciškai atlieka tokį pat išvaizdos pakeitimo darbą kaip ir šukuosena, nagų lakavimas ar rūbų dėvėjimas. Suprantama, greta tatuiravimosi dera paminėti ir kitus kūno pakeitimo metodus: auskarų, žiedų ir kitų objektų segimą į kūną, laikiną kūno išdažymą ar randavimą (angl. scarification), kai ant odos kuriami randų ženklai arba piešiniai.

Beje, Afrikoje randavimas yra gerokai populiarnesnis nei baltaodžių apgyvendintose teritorijose, nes dažai po oda ne taip gerai matosi. Taikomas ir svetimkūnių įauginimo metodas. Panašiai elgiasi ir Australijos aborigenai ar Naujosios Gvinėjos gyventojai. Tatuiruočių ir randų bendrumas pasireiškia tuo, kad jie nėra greitai keičiami ženklai. Pasitaiko, jog randai yra įtrinami koku nors pigmentu, kad matytųsi dar geriau (Okeanijos pietuose gyvenantys maoriai daro būtent taip).

Charlesas Darvinas manė, kad tatuiruotę derėtų traktuoti panašiai kaip įvairių gyvūnų, paukščių patinų norą įtikti seksualiniam partneriui. Toks paaiškinimas dabarties pasaulyje yra aiškiai per siauras, nors jo atmesti taip pat nevalia, nes seksualinė dedamoji tatuiruojant kūną tikrai egzistuoja. Bet yra ir gerokai kitokių, komplikuočiau priežasčių, kodėl žmogus tobulina [gadina? Žaloja?] kūną.

SENIAUSIOS TATUIRUOTĖS

Aptariamas kūno puošybos metodas turi labai gilią šaknį. Bene seniausias įrodymas to, kad žmonės tatuiravosi dar baigiantis akmens amžiui, yra Etzi mumija (Ötzi, vok.) Tai 1991 metais Alpėse rasta mumija, kurios amžius siekia per 5000 metų. Jos kūnas padengtas mažomis geometrinėmis linijomis ir taškais. Mokslininkai nesutaria, kokia buvo jų paskirtis, bet tikėtina, kad tai buvo akupunktūros pasekmės, mat, visi ženklai yra aktyviose, gydomose kūno vietose (stuburas, sąnariai).

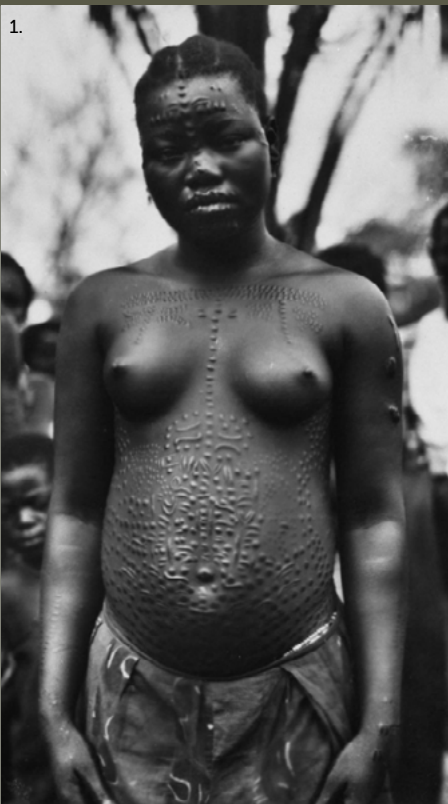
Senovės Egipte taip pat randama tatuiruotų mumijų. Ten nuo pat 4000 metų prieš Kr. tatuiruodavosi tiek vyrai, tiek moterys. Egipte randamos tatuiruotės gerokai subtilesnės ir jose jau atsekamas ornamentas, lotosų žiedai. Vyrai dažnai pasipuošdavo avino ar jaučio atvaizdais, kurie turėdavo saugoti nuo blogio. Bene žymiausia tatiruota mumija rasta Deir el Medinos kaimelyje, kuri mokslininkų priskirta žynių luomui. Ant jos kūno randama lotosų, įvairių gyvūnų, ornamentų atvaizdų. Pasak tatuiruotes tyrinėjusių mokslininkų, teigti, kad Egipte egzistavo aprobuota kūno puošybos sistema, neišeina. Dažniausiai jos gana skirtingos ir, labiausiai tikėtina, jų paskirtis buvo apsauga nuo blogio arba dabarties žmogui jau nežinomų kulto tarnų identifikavimas.

KRIKŠČIONYBĖS POŽIŪRIS Į TATUIRUOTES

Tradiiciškai vyrauja nuomonė, kad doras krikščionis tatuiruotis neturėtų. Tiesioginis draudimas tai daryti randamas ir Biblijoje. Senojo Testamento Levitų knygoje (Lev. 19, 28) sakoma, kad „Mirusiojo atminimui nedarykite jokių įrėžimų, ženklų ar kitokių vaizdų savo kūne. Aš esu Viešpats“. Visai tikėtina, kad tuometėje izraelitų visuomenėje buvo populiariu išėjusiųjų atminimą įamžinti kūne išrėžtais ženklais (randavimas?).

Kita vertus, tuo pat metu Artimuosiuose Rytuose kai kurių nominacijų krikščionys visai nesibodėjo tatuiruočių. Koptai ir sirų krikščionys, būdami mažuma, tatuiruodavosi kryžius ant savo kūno. Net šiais laikais tai daroma: moterys dažniausiai koptišką kryžių tatuiruojasi ant kaktos, o vyrai – ant vidinės dešinėsios rankos riešo pusės.

Negana to, pirmųjų Kryžiaus žygių metu bažnyčia buvo suteikusi leidimą kryževiams išsitatiruoti vidinėje rankos pusėje kryžių, kuris būdavo tarsi garantija, kad netikėta žūtis bus apglobta Dievo malonės ir palaidojimas svetimose žemėse neturės įtakos išganymui.

Beje, Afrikoje randavimas yra gerokai populiarnesnis nei baltaodžių apgyvendintose teritorijose, nes dažai po oda ne taip gerai matosi.

Visai tikėtina, kad šiuolaikinėje tatuiravimosi kultūroje itin populiarius kryžiuočio atvaizdas siekia būtent tuos laikus. Bent jau taip teigia istorikas Williamas Purkey, kuris yra nemažai nuveikęs tyrinėdamas viduramžių krikščioniškąją kultūrą.

ŠIAURĖS TAUTŲ TATUIRUOTĖS

Tai, kas dabar traktuojama kaip du skirtingi kultūriniai arealai, anksčiau buvo vienas senosios Beringo jūros krantas, todėl Šiaurės Vakarų JAV pakrantėje ir Šiaurės Rytų Rusijos pakrantėje randama panašių tatuiravimo būdų.

Dažniausiai gražindavosi moterys, tik bėda, nedaug šiaurėje parodysi kūno vietų, kurios matomos. Šaltoka. Nenuostabu, kad tai buvo rankos ir veidas. Nepriklausomai nuo alokacijos, dominuoja vertikalios juostos ant smakro ir V formos ženklai ant kaktos. Šv. Laurencijaus saloje eskimai turi kiek sudėtingesnius ornamentus ant rankų nei jiems artimi čiukčiai iš Rusijos pusės.

JAV antropologas Larsas Krutakas dešimtojo dešimtojo pabaigoje lankėsi minėtoje saloje ir dar rado tatuiruotų moterų.

Jo teigimu, ši tradicija pastaruoju metu įgauna pagreitį, nes jaunimas vėl pradėjo noriai tatuiruoti veidą. Rusijos antropologų duomenimis, čiukčiai šią tradiciją jau praranda, nes šiuo metu žinomos vos kelios senutės, kurios dar turi senųjų, tradicinių tatuiruočių. Minimų tatuiruočių pavyzdžių galima rasti tiek minėtojo L. Krutako, tiek ruso Dmitrijaus Babachino interneto resursuose.

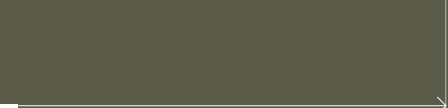
Įdomu ir tai, kad tiek čiukčiai, tiek eskimai tatuiruoja, tiksliau sakant, tatuiruodavo visai jaunas, 7–8 metų mergaites. Tikrosios šios puošybos prasmės jau prarastos, liko tik estetika.

Apie kūno puošybos estetiką, psichologines jos priežastis skaitykite kitame „Trimito“ numeryje. ✕

- 1. Randuota Belgijos Kongo mergaitė (XX a. pr. nuotrauka, Vikipedija).
- 2. Šiaurės tautų žmonių atvaizdai su tatuiruotėmis ant veidų. Nuotrauka – Vikipedija.
- 3. Etzi mumijos tatuiruotė ant riešo. Nuotrauka – Vikipedija.
- 4. Deir el Medinos kaimelio Egipte mumijos fragmentas su tatuiruote kaklo srityje.

Nuotrauka – Le Bulletin de l’Institut français d’archéologie orientale.

Negana to, pirmųjų Kryžiaus žygių metu bažnyčia buvo suteikusi leidimą kryževiams išsitatiruoti vidinėje rankos pusėje kryžių, kuris būdavo tarsi garantija, kad netikėta žūtis bus apglobta Dievo malonės ir palaidojimas svetimose žemėse neturės įtakos išganymui.

9

PROFESIJA,
KURI PADĖJO
ATRASTI SAVE

Tekstas – Aistė Janulevičiūtė
Nuotraukos – Asta Petraitė

Tikrai kiekvienas ne kartą esame sulaukę klausimo, kuo būsimė užaugę? Tačiau ar visada tvirtai galėjome į jį atsakyti? O gal mūsų svajonės ir lūkesčiai kito bėgant laikui? Galų gale kiekvienas pasirenkame savo profesinį kelią ir tvirtai juo žengiame. Bėgant metams keičiasi pasaulis, kuriame gyvename, keičiasi ir pati visuomenė. Natūralu, kad mūsų poreikiai ir pomėgiai taip pat kinta.

Kapitonas Donatas Suchockis – karininkas, baigęs Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademiją, jau tryliktus metus tarnauja Lietuvos kariuomenėje. Mokykloje, dar nenusprendęs tapti karininku, domėjosi kitais dalykais, kurie bėgant laikui ir žengiant profesiniu keliu keitėsi. Spontaniškai priimtas sprendimas stoti į Karo akademiją tapo gyvenimo, kuris išmokė daugybės naujų dalykų, pradžia.

- 1. Ugnies linijoje.
- 2. Kapitonas Donatas Suchockis rikiuotėje.
- 3. Pratybose.

1.

SUSIFORMAVUSIOS NAUJOS
VERTYBĖS

„Mokykloje nepasižymėjau tokiomis savybėmis, neturėjau tokio požiūrio į pilietį ir jo vietą valstybėje, valstybės svarbą. Manau, kad jis formavosi įstojus į Karo akademiją ir vėliau tarnaujant. Visiškai kitoks susiformavo ir vertybinis pagrindas“, – pasakoja kpt. D. Suchockis. Pasak pašnekovo, net ir pati priesaika pasąmoningai įsikiepijo kai kuriuos dalykus: nuostatą gerbti įstatymus, norą rasti savo vietą valstybėje, dalyvauti jos politiniuose procesuose, išreiškiant valią balsuojant rinkimuose, informuojant apie pastebėtus nusikaltimus ar teikiant pagalbą pamačius, kad jos reikia esantiems šalia.

Ne tik moraliniai, principiniai, bet ir buitiniai dalykai padėjo kpt. D. Suchockiui formuotis kaip asmenybei: „Po sudėtingesnių bazinio kurso mokymų, ilgesnių lauko pratybų pradėdi vertinti labai paprastus dalykus, tokius kaip komfortą sausoje patalpoje ir minkštą lovą, karštą maistą laiku, šiltą dušą ar tiesiog galimybę ilsėtis tada, kai nori. Tai, kas, atrodo, savaime suprantama, po tam tikrų iššūkių gyvenime ir patirčių tampa savotiška vertybe.“

ĮDOMUS IR NAUDINGAS KARJEROS
KELIAS

Kpt. D. Suchockis pabrėžia, kad karininko profesijos pasirinkimas nulėmė ir patirtis, kurias jis vėliau išgyveno asmeniškai. Pasirengimas tapti karininku Lietuvos karo akademijoje sudaro sąlygas patirti tai, kas formuoja tavo požiūrį į kasdienybę, į pasaulį, į veikiančią sistemą ir save, kaip į tos sistemos dalį.

„Tarnybą, baigęs Karo akademiją, pradėjau kaip profesionalas, paskirtas būrio vadu. Tada dar turėjau galimybę vadovauti privalomosios pradinės karo tarnybos kariams, matyti, kokiomis vertybėmis ir požiūriu vadovaudamiesi tarnavo to meto šauktiniai. Toliau – tarnyba logistikos vienete, transporto remonto padalinyje. Vėliau padariau didelį posūkį į informacinių operacijų lauką, bendradarbiavimo su civiliais sferą ir iš karto susidūriau su daugybe naujovių. Čia prireikė specialiųjų žinių, kurių negalėjau įgyti nei Karo akademijoje, nei civilinių studijų metu, tad labai pravertė asmeniniai gebėjimai ir iniciatyva. Taip bandymų ir klaidų metodu augi, tobulėji ir atrandi save“, – prisiminimais dalijasi kpt. D. Suchockis.

2.

3.

SVARBIAUSIA – TURĖTI TIKSLĄ

Pasak Donato, šis profesinis pasirinkimas patikrina tave kaip asmenybę – tu arba tinki, arba ne. Karininkui toks platus karjeros spektras leido rasti savo vietą srityje, kuri jam įdomi, skatinanti nesustoti, mokytis visą gyvenimą.

„Nesvarbu, ar nuo devynerių metų svajoji apie kariuomenę ir ja domiesi, ar nusprendi tapti karininku spontaniškai, vis tiek tavo pirminis būsimos karjeros, studijų Karo akademijoje įsivaizdavimas neatitiks to, su kuo susidursi realybėje. Bus nusivylimų ir nuopolių, bus džiaugsmo akimirkų ir viso kito. Svarbiausia – nepasiduoti „linksmiesiems kalneliams“ ir išlaikyti motyvaciją, turėti savo asmeninį tikslą. Tai yra esminiai dalykai siekiant karjeros“, – teigia kpt. D. Suchockis.

KARJERA PRASIDEDA ČIA

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija – tai daug žadančio ir nenuobodaus profesinio kelio pradžia. Baigę studijas čia absolventai savo karjerą pradeda vadais ir vadovauja gausiam karių būriui.

Išskirtinis Lietuvos universitetas siūlo net tris bakalauro studijų programas: Gynybos ir technologijų vadybos, Nacionalinio saugumo ir gynybos ir Tarptautinių santykių. Visapusis išlaikymas, stipendija, modernios studijų programos, bakalauro diplomas, leitenanto laipsnis ir garantuota darbo vieta – tai tik keletas privalumų, kuriuos įvertina įstoję į Lietuvos karo akademiją. x

Po sudėtingesnių bazinio kurso mokymų, ilgesnių lauko pratybų pradėdi vertinti labai paprastus dalykus, tokius kaip komfortą sausoje patalpoje ir minkštą lovą, karštą maistą laiku, šiltą dušą ar tiesiog galimybę ilsėtis tada, kai nori.

10

Tekstas – Stasys Ignatavičius
LŠS V. Putvinskio-Pūtvio klubo prezidentas

1920 metų balandžio 14–16 dienomis Lietuvoje įvyko rinkimai į Steigiamąjį Seimą. Gegužės 15 dieną Seimo nariai susirinko į pirmąjį Steigiamojo Seimo posėdį ir buvo įsteigtos jo komisijos. Netrukus Steigiamojo Seimo Krašto apsaugos komisija gavo Lietuvos šaulių sąjungos paaiškinamąjį raštą dėl LŠS įstatymo projekto. Žurnalo skaitytojus noriu supažindinti su 100 metų senumo šiuo raštu (pagal braižą galima nustatyti, kad rašė Vladas Putvinskis, kalba netaisyta):

„Steigiamojo Seimo Krašto Apsaugos Komisijai

Paaiškinamasis raštas dėl įstatymo Projekto apie Lietuvos Šaulių Sąjungą

Senesniųjų demokratinių valstybių istorija ir praktika parodo, jog normalus krašto gyvenimas gali sėkmingai vystytis ir tobulintis tik tada, kada visose valstybinio gyvenimo srityse bendradarbiauja kartu su valdžios organais ir platūs sąmoningų piliečių sluoksniai, stumiami prie šito darbo savo ir viešųjų reikalų supratimu ant pagrindo laisvos asmens iniciatyvos. Šitas reiškinys krašto gynimo srityje turi reikšmės ne mažiau, kaip ir kitose gyvenimo srityse (ekonomijos, kultūros, politikos ir kt.). Dargi tokia militaristinė valstybė, kaip Vokietija, negalėjo apsieiti be tos formos visuomenės pagalbos gynimo srityje. Ten matome prieš karą plačiai išsivysčiusius „Turnfereinus“, kurių pusiau slaptas uždavinys buvo ruošti susipratusių pilietį, savo krašto gerbiamosios politikos ramstį, fiziniu ir moraliniu atžvilgiu. Anglijoje plačiai išsivysčiusios įvairių rūšių sporto ir pusiau karinės piliečių visokeriopos organizacijos, kurios padėjo išvystyti tipą lojalio rangaus piliečio, kad dargi be priverstino kareiviavimo privalumo,

ISTORINIS DOKUMENTAS

Anglija nebijo karo. Ji žinojo, turinti tiek geros pilietinės karo medžiagos, jog karui ištikus, trumpu laiku sugebėsianti išstatyti tvirtą kariuomenę. Pilietinės iniciatyvos reiškinys mažose demokratinėse valstybėse vaidina dar stambesnę vaidmenį. Tenai, kada grobiamoji politika yra negalima ir netiksli, lieka vien gynimosi reikalas. Reikalas visuomenei artimas, aiškus, suprantamas ir realiai apčiuopiamas. Čia visuomenė turi daugiau akstinių savarankiai akcijai ir dar didesniame laipsnyje gali išvystyti pilietinę iniciatyvą krašto gynimo srityje, padidinti gynamąsias jėgas ir dargi dalinai palengvinti valstybinį aparatą. Tą mes ir matome ištikrųjų Suomų šaulių sąjungoje, kuri priskaito jau apie 150 000 narių ir sėkmingai ruošia jaunuomenę ginti savo nepriklausomybės. Šveicarijoje jaunikių 15 metų jau gauna šautuvą ir mokosi šaudyti. O paliuosuoti iš tarnybos kareiviai priverstinai kartoja karo mokslą šveicarų šaulių būriuose. Švedijoje šventadieniais visos apylinkės pokši nuo šūvių besimokančių šaudyti piliečių ir t.t.

Lietuvoje krašto gynimo uždavinys, dėlei dar nenusistačiusiojo gyvenimo, dėlei aplinkybių, dėlei finansinių sunkumų yra dar svarbesnis, negu virš minėtose valstybėse. Tas sudaro reikalą išnaudoti visas galimas krašto jėgas tam uždaviniui atlikti. Pas mus pilietinė iniciatyva gali ir turi turėti dar platesnės reikšmės. Pas mus išlygos žymiai skirtingos. Pilietinė sąmonė yra žemesnė negu valstybėse su senesne demokratine kultūra ir tradicija. Be to Lietuvoje galbūt yra didesnis nelojalių elementų skaičius negu kitur. Jeigu taip yra, tuo didesnę svarbą turi turėti susipratusiųjų lojalių piliečių akcija ir jų organizavimas, nes tas ne tik pakels krašto gynamąsias jėgas, bet pakels viešąjį valstybinio patriotinio susipratimo laipsnį pagreitintu būdu. Tegul tautiniai susipratusiojo elemento Lietuvoje tuo tarpu neperdaugiausia, bet jis yra ir yra tuo brangesnis, nes jis dega noru būti aktingas ir naudingas. Yra visuomenėje potenciali jėga, kuri nori būti išnaudota, tik dažnai nežino koku būdu. Ji ieško išėjimo, ji apsieiškia daugelyje vietose įvairiuose

pavyzdžiuose ir apystovose. Suorganizuoti šitą jėgą, duoti jai našią valstybišką demokratinę pakraipą yra dėkingas uždavinys ir eilėje nulemenčių Lietuvos likimą – pirmos svarbos. Štai ir yra Lietuvos Šaulių Sąjungos uždavinys, kurį ji stengiasi vykinti per visą savo gyvavimo trumpą periodą, kovodama su skaitlingomis kliūtimis:

1. organizatorių ir lėšų stoka,
2. Visuomenės ir valdžios nežinojimas tų naujų Lietuvoje takų, kuriais turėtų vykti darbas,
3. Aplamu nepasitikėjimu ir kludymu, kuris vertė Sąjungą nukrypti nuo tiesioginių jos uždavinių dalyvaujant kovoje su bermontininkais ir lenkais. Nepaisant visko, Sąjunga brendo, keitėsi ir taktika, kuria ji turi eiti. Teigiamosios potencialios pilietinės jėgos esamumas sudaro reikalą išnaudoti tą jėgą Tėvynės ginamųjų jėgų padidiniui. Tai bendras dėsniis ir pagrindinio Sąjungos darbo veiksnys. Realūs betarpiai uždaviniai ir tuo pačiu dabo krypsniai yra keli:

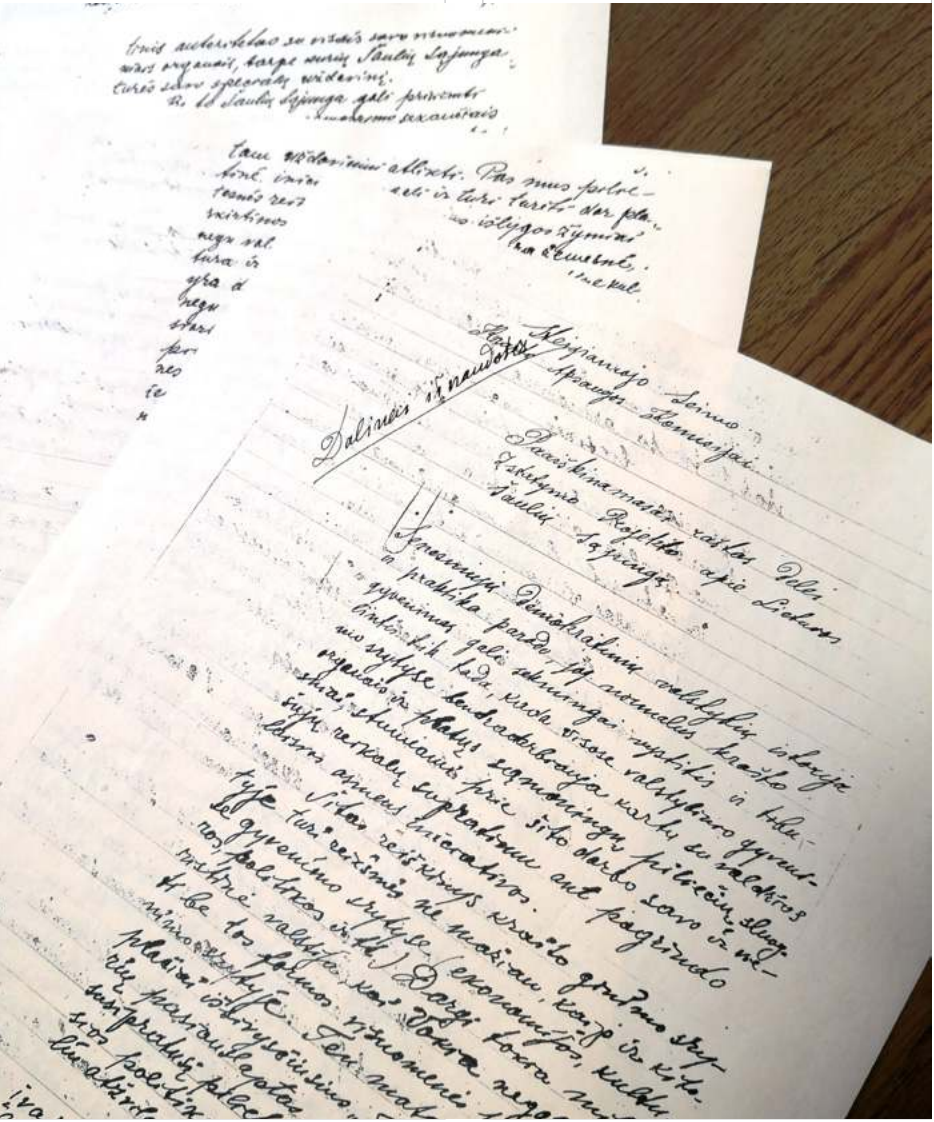
I. Ruošimas kariuomenei medžiagos

Kad padaryti gerą kareivį dvasios ir kūno atžvilgiu, reikalinga ilgų metų apmokymas. Šiomis sunkiomis apystovomis tas sunkiai pasiekiamas ir ateityje irgi bus negeistina ilgam laikui atitraukti pilietį nuo tiesioginio darbo. Šitas prieštaravimas bus pašalintas tik tada, kada valstybė ir pilietinė iniciatyva ims ruošti pilietį – Tėvynės gynėją, pradedant nuo pirmųjų jo amžiaus metų. Šitos programos pilietinė dalis įeina į Šaulių Sąjungos darbuotės uždavinių skaičių. Vadinas, ruošti kuo tobuliausią žmogaus medžiagą kariuomenei ne vien savo narių tarpe, bet ir plačioje visuomenėje.

Priemonės:

1. Karinis mokslas,
2. Tvirtinanti kūną gimnastika,
3. Sportas,
4. Tam tikra literatūra, mokslas, kursai, paskaitos ir t.t.

Valdžios aparatas sunkiai irsis toje valstybėje, kur plačioji visuomenė nebendradarbiaus remdama jį darbu ir teigiamąja kritika bei kontrole, o ne ardydama ir kludydama ardančia ir priešinga kritika ir įtarimais.

2. Skleisti ir vystyti pilietinę sąmonę

Sunku išvystyti asmenyje vieną kokią gerą sielos ar kūno ypatybę nevystant harmoningai kitų. Sunku taip pat vystyti asmenį skyrium nuo tų, kurie jį apsupa, nesistengiant paveikti ir tą apsupantį jį draugijinį ratą. Iš to kyla reikalas paliesti giliau ir plačiau pilietinės sąmonės vystymą. Valdžios aparatas sunkiai irsis toje valstybėje, kur plačioji visuomenė nebendradarbiaus remdama jį darbu ir teigiamąja kritika bei kontrole, o ne ardydama ir kludydama ardančia ir priešinga kritika ir įtarimais.

Krašto Apsaugos Ministerija harmoningai turi būti surišta su kitų Ministerijų darbuote ir dėl to Šaulių Sąjunga, turėdama pirmoje eilėje uždavinį – bendradarbiavimą su Krašto Apsaugos Ministerija, negalės išvengti savo pilietinių pareigų ir sulig likusios valdžios aparato dalies. Priemonės pilietinei sąmonei vystyti: tam tikri sutartinai realūs pilietiniai darbai:

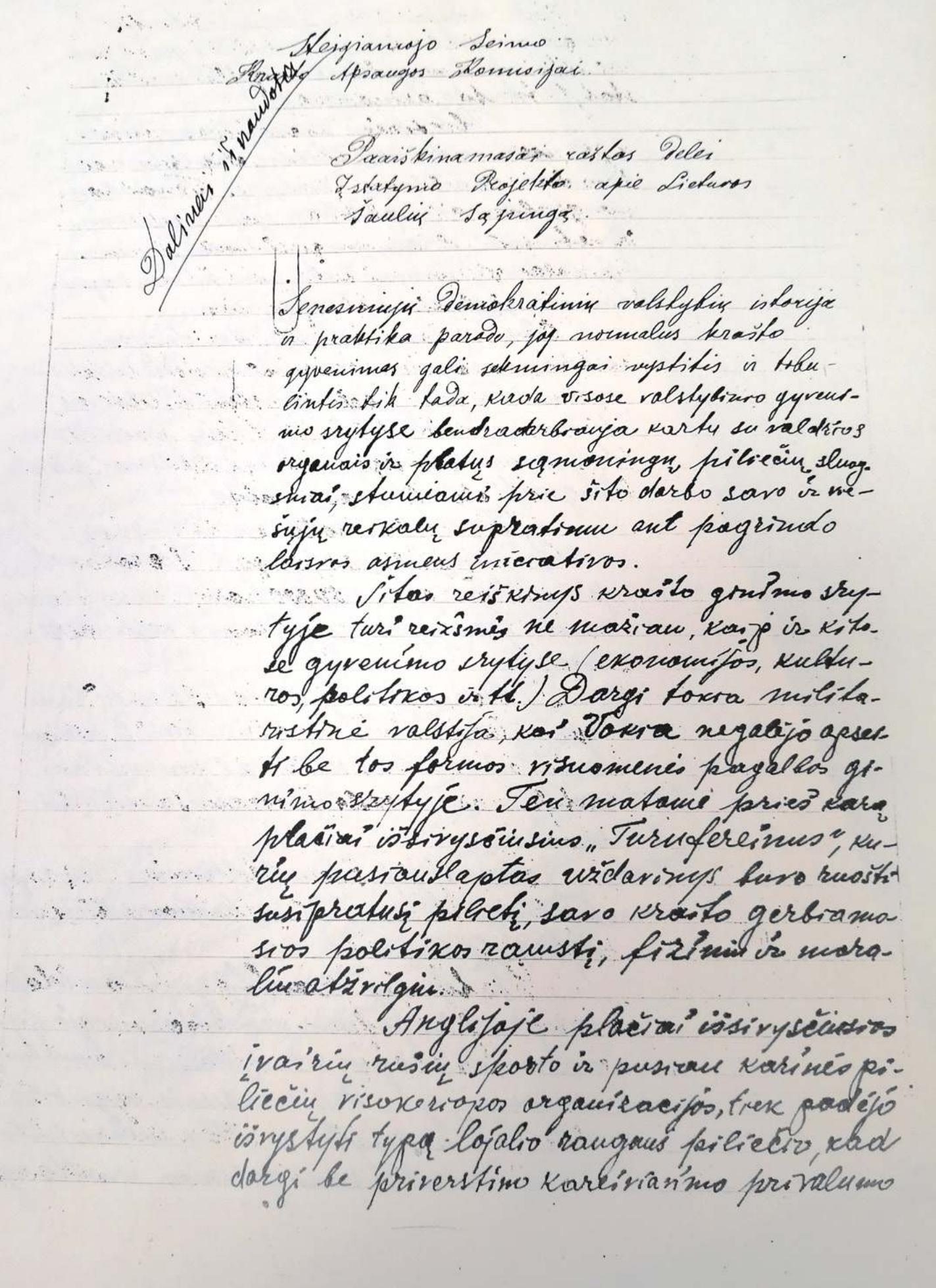
šaulių talkos viešioms darbams atlikti, gaisro komandos, viešojo turto saugojimas, kova su alkoholizmu, slapto degtinės vartymu, spekuliacija, banditizmu – aprūpinant priemonėmis ir ribose leistinose piliečiams be tam tikrų privilegijų. Toliau tam tikra literatūra ir kitos kultūros ir švietimo priemonės.

3. Ruošti dirvą būsimai demokratinei kariuomenės reformai ir bendradarbiauti ją vykinant

Visų pageidaujama ir tobula demokratinė kariuomenės reforma galima yra tik tokioje valstybėje, kur piliečių dauguma yra susipratę, sąmoningi Tėvynės nepriklausomybės ir laisvės gynėjai ir kartu disciplinuoti sąmoningąja viešąja drausme. Juk panaši reforma perkels kareivio apmokymo centrą iš kareivinės – kareivio namo į plačiąją visuomenę, reikalaujama tuo pačiu iš kareivio daugiau iniciatyvos ir ištikimumo. Lietuvoje kalbamu atžvilgiu plačioji visuomenė, galima griežtai tvirtinti, nėra dar pribrendusi prie tos reformos, ir šit kyla reikalas ruošti pilietį ir tuo žvilgsniu.

Tas dalinai jau bus pasiekta pildant uždavinius užbrėžtus I-ame ir II-ame skyriuje. Kariuomenės demokratinė reforma gali turėti eilę etapų ir einama iš vieno į sekantį – aukštesnį ir turi taikstintis su visuomenės kylančiu brandos laipsniu, politinėmis apystovomis ir esamąja ekonomine padėtimi. Čia pareigingas yra nepadaryti žingsnį per greitą pasiduodant nekantrųjų elementų įtakai, kuriuos reikia raminti. Pavojinga yra taipogi ir pasivėlinimas, parsiduodant intakai profesionalių karjeristų, susibūrusių į kastą, kuri gali būti linkusi elgtis despotiškai, perdaug nepasitikėti piliečiu ir jo nuomone, nusistatyti nedemokratiškai ir užvilinti reformą. Trinimus tarpe tų dviejų kraštutinumų gali pašalinti tik pilietinis, demokratinis, nepartinis autoritetas su visais savo visuomeniniais organais, tarpe kurių – Šaulių Sąjunga turės savo specialų uždavinį.

Be to Šaulių Sąjunga gali prisiimti dalį pradinio karinio apmokymo sekančiais pagrindais: Sąjungai leidžiama mokyti ne tik savo narius, bet ir kitus norinčiuosius jų gyvenamose vietose, neatitraukiant jų nuo normalaus gyvenimo. Valdžia iš savo pusės nustato palengvinimus tiems pašauktiems piliečiams, kurie bus pasirodę gerai išję tam tikrą nustatytą karo mokslo programą ir ta privilegija sudarys akstiną, kuris stums piliečius mokytis šaulių būriuose. Pasekmė: Laimės krašto gynyba ir sumažės valstybės išlaidos. >

IV. Kovoti su bolševizmu

Lietuvai gresia bolševizmas daugiau iš oro negu iš vidaus. Bolševikai iš Rytų ir Vakarų nori susijungti Lietuvos teritorijoje ir skleidžia bolševizmą joje. Negalima abejoti, kad mūsų laukia atkakli kova ne tiek ginklu, kiek žodžio ir kultūros srityje. Nors Lietuvoje maža elementų linkusių bolševikų intakai, bet kartu maža yra kultūrinių ir teorinių jėgų, kurios galėtų pastatyti bolševizmo plėtojimuisi tinkamą atspirtį. Valdžios griežtos priemonės veikia trumpam distansui ir gali būti dargi pavojingos, jei su jomis neina greta pilietinė-demokratinė akcija, kuri sankcionuoja savo autoritetu valdžios pasielgimą, tuoj užima nuvalytą teritoriją ir tvirtina užimtą poziciją, pašalindama reikalą tolesniu griežtumu.

Maža yra keikti bolševikus chuliganais, jie turi savo sistemingą ideologiją. Ir norint sėkmingai su jais kovoti, reikia mokėti atidengti juodą gangreną pačioje jų despotinės ideologijos esmėje. Nėra tvirtesnio bolševizmo priešininko už grynąjį demokratiškumą, paremtą pilietine laisve, bet maža yra raštinių, kanceliarijų ir partinių komitetų skleisti grynojo demokratiškumo idėjomis. Ir čia svarbi yra rolė visuomenės demokratinų sluoksnių, labiausiai pilietinių demokratinų organizacijų. Tuo atžvilgiu visais atvejais gali ir turi patarnauti Šaulių Sąjunga. Šitas uždavinys organingai rišasi su trimis viršuje paduotais ir dalinai bus atliktas kartu su jais, be to Sąjunga savaime turės dar kreipti specialios darnos į kovą su bolševizmu spaudoje, gyvu žodžiu ir realiomis preimonėmis: sekant bolševikų agitatorius, užkeratant jiems kelių vietose ir galų gale – įvykus susimušimams, vartojant jėgą. Virš apibrėžta veiksmo srytis išsemia eilę tiesioginių Lietuvos Šaulių Sąjungos uždavinių. Tokiu būdu jos darbavimas randa pilną pasitikėjimą taikos metu arba vietose karo akcijos neliestose. Karo metu ji neveda jokios savarankės karo akcijos. Karo metu šauliai mobilizuojami bendrais pagrindais ir juo sėkmingesnė bus jų darbuotė taikos metu, juo didesnis kadrų, prigamtos tobulos pilietinės medžiagos, įsilies į kariuomenės eiles ir kitas krašto ginimo valstybės organizacijas.

V. Uždaviniai nepaprastose apystovose

Bet įvykus reikalui Sąjungos nemobilizuotos dalys galės eiti betarpėn pagalbom kariuomenei, kaip tai: nešti tarnybą kariuomenės užpakalyje, daboti tvarkos, susisiekimo priemonių srityse, teikti žvalgybos žinių, kovoti fronte, sudarant partizanų būrius. Civiliams vsldžios organams Sąjunga gali padėti palaikyti ramumą, gaudyti plėšikus ir t.t. Tokiuose atsitikimuose reikalinga tam tikri valdžios įgaliaimai ir vadovavimas.

Bendradarbiavimas su valdžios organais čia privalo būti griežtai nustatytas. Pagrindas Sąjungos darbuotės palieka neliestas, t.y.: laisva pilietinė iniciatyva, be kurios Šaulių organizacija, kaip ir kiekviena pilietinė, nustoja prasmės ir pritraukiančios jėgos. Bet tai nereiškia, kad šaulys gali sulaužyti drausmę. Kiekvienam nepaprastam reikalui šauliai patys laisvai nustato ribas, jėgos kiekybę ir darbo sumą, kurią gali išstatyti numatytam reikalui. Ir aišku, kad jie stengsis išplėsti minimas ribas iki maksimumo, kadangi tai išplaukia iš pačios organizacijos esmės. Ir visada tas laisvas maksimumas bus didesnis negu mobilizuotas prievarta, kurios viena galimybė atbaidys žmones nuo Sąjungos. Tačiau Sąjungos nustatytose ribose, atiduotoms valdžios žiniui, šaulių jėgoms duoda uždavinius arba vadovauja valdžios atstovai drausmės pagrindais.

Visi čia išdėstyti uždaviniai ir darbuotės bei darbuotės programos apibrėžia Lietuvos Šaulių Sąjungos esmę. Tai turi būt apimanti visą Lietuvą su visais jos aklais kampais didelė mokykla pilietiškumo, demokratiškumo, savarankės pilietinės iniciatyvos ir drausmės, kuri ruoš gyvą medžiagą tvirtam Tėvynės nepriklausomybės pagrindui. Darbuotės pagrindas: laisva pilietinė ir savarankė iniciatyva. Sąjungos organizacija taikinama prie jos dabuotės programos. Sąjungos būriai turi padengti visus Lietuvos valsčius, burdami savo eilėse vien ištikimą elementą. Būrių priešakyje stovi būrių vadai, išėję tam tikrus šaulių vadų ir karo kursus. Jie vėl yra žinioje instruktorių, kurie turi būt išėję karininkų mokyklą ir tam tikrus instruktorių kursus. Visa tai organizuojama demokratijos ir drausmės pagrindais. Organizacijos priešakyje stovi renkama Centro Valdyba.

Santykių su valdžia pagrindai: valdžios teikia visokeriopa pagalbą ir kontrolę, kiek tai liečia pilietinės ištikimybės ir veikimo, teisėto lėšų naudojimo ir ginklų vartojimo ribas. Karo ginklai – valstybės nuosavybė. Jie pavedami Sąjungos žiniai ir atsakomybei kiekybėje ir kokybėje, reikalingose tobulam apmokymui šaulių ir kitų piliečių šaulių žinioje karo mokslo. Karo metu šauliams karo ginklai nereikalingi, išskiriant tas dalis, kur apmokymas nepertrauktas. SĄJUNGOS MOKYKLOS. Jų turi būti dvi: instruktoriams ir būrių vadams. Abi eina trejų metų programą: 1. Karo mokslą (būrių vadai iki puskarininkio, instruktoriai – karo mokyklos aukštumo). 2. Higienos, gimnastikos, sporto ir apskritai kūno lavinimo mokslų. 3. Teorinė dalis. Organizavimas, administravimas, agitacija, politinis nusistatymas. Sąjungos nepartiskumą reglamentuoja pats gyvenimo realus, ryškiai jaučiamas, reikalas ir Sąjungos tikslas, kuris gali būti pasiektas ir turi prasmės vien tik su ta griežta išlyga. Šios rūšies darbas, kuris tarnauja kampiniu

pagrindo akmeniu, gyvuoja senesnėse demokratinėse valstybėse. Lietuvoje, kuri dar tinkamai neištiesė sustirusių nuo vergovės pančių narių, yra naujas ir sunkiai vykinamas, bet jis yra būtina išlyga, norint statyti Tėvynės ateitį ant tvirtų pagrindų. Medžiagos yra ir ji privalo būti sunaudota. Darbas turi būti varomas nepaisant visų sunkumų. Akivaizdoje didelės reikšmės Sąjungos veikimo Lietuvos kūrybos darbe ir be žymių išlaidų. Akivaizdoje to fakto, kad Sąjunga savo nariui beveik nieko neduoda, o daug iš jo reikalauja, surinktų lėšų iš nario mokesčių ir kitų šaltinių, neužteks patenkinti Sąjungos išlaidoms. Dėlei to reikalinga Valstybės pašalpa. Pageidaujamos iš valstybės fondo sumos bus nedidelės, sulyginus su šaulių atliktu darbu, nes tūkstančiai narių darbuojasi už dyką ir reikia apmokėti tik nuolatinis Sąjungos tarnautojus, kurių bus nedaug, ir išlaikyti dvi mokyklas. Kultūros kraštuose valstybės pašalpa naudojasi įvairiausios pilietinės kultūros ir mokslo draugovės ir įstaigos, nes tie pinigai šimteriopai grįžta valstybei pavidale padidinto mokesčio nuo pelno, turto, maito ir apyvartos. Pavyzdžiui, Ūkio sąjungos, kurios dėlei valstybės pašalpos pakelia krašto žemės ūkį, tuo pačiu didina ir valstybės įplaukas. Šaulių Sąjunga apsiriboja 2-ju mokyklų ir nuolatinių Sąjungos tarnautojų apmokėjimo rubiažiumi reikalaujant valstybinių lėšų. Kitos Sąjungos išlaidos turės būti padengtos privačiu dosnumu. Kadangi Lietuvos Šaulių Sąjunga savo tipu žymiai išsiskiria kitų sąjungų tarpe (naudojimas karo ginklo), - tai jos pagrindiniai įstatai privalo būti pravesti valstybės teisių keliu.“ x

Tai turi būt apimanti visą Lietuvą su visais jos aklais kampais didelė mokykla pilietiškumo, demokratiškumo, savarankės pilietinės iniciatyvos ir drausmės, kuri ruoš gyvą medžiagą tvirtam Tėvynės nepriklausomybės pagrindui.

11

Tekstas – Birutė Malaškevičiūtė

Lietuvoje gegužės 7-oji – ypatinga diena. Tai – Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena, skirta paminėti keturiasdešimt metų (1864–1904 metai) trukusio lietuvių kalbos draudimo pabaigą. Taip jau susiklostė, kad ši diena vadinama tiesiog Spaudos diena ir tapo žurnalistų profesine švente. Šiemet dėl objektyvių priežasčių jos paminėjimas buvo labai kuklus bei nuotolinis. Ir tai ne pirmas kartas, kai šią šventę apkartino išoriniai veiksniai.

Taip nutiko ir 1929 metais, kai šventės išvakarėse, gegužės 6-osios vakare, įvyko pasikėsinimas nužudyti Augustiną Voldemarą, tuometį Ministrą Pirmininką ir užsienio reikalų ministrą. Skandalingai prasidėjusi istorija baigėsi labai greitai ir su sąmokslo kvapeliu. Šiandien nesivelsime į vėlesnius ir šiandienos vertinimus bei politines peripetijas. Tiesiog apžvelgsime, kaip visa istorija buvo pateikiama tuometėje spaudoje.

1929 metų gegužės mėnesį buvo sunku rasti Lietuvoje laikraštį ar žurnalą, kuriame nebūtų išspausdinta ši nuotrauka su užrašu:

„J. E. Min. Pirm. prof. A. Voldemaras su žmona, stebuklingai išlikę gyvi ir sveiki per š. m. geg. m. 6 d. atentatą.“

PASIKĖSINIMAS NUŽUDYTI MINISTRĄ PIRMININKĄ AUGUSTINĄ VOLDEMARĄ

27

Pasikėsintojai prie teatro durų į einančią grupę iš užpakalio paleido ne mažiau kaip septynis šūvius.

VAKARAS, SUVARPYTAS KULKŲ

1929 metų gegužės 6-osios vakare daugelio laikraščių redaktoriai, baigę dienos darbus, ieškojo ryte paskubomis numestų skrybėlių, kad ramiai bei išdidžiai galėtų eiti namo ar į kokį prabangų restoranėlį. Ir taip užbaigti vykusią ar ne itin nusisekusią dieną su krupniko taurele prie juodos kavos bei pyragaičių. Kiti jau senokai sėdėjo namuose, šiureno knygos puslapius, planavo, kaip elgsis pirmame Spaudos „baliuje“, ir su dideliu malonumo virškino ką tik suvalgytą kotletą. Ir tuomet netikėtai nelauktai driokstelėjo žinia, kad po 20 val. Ministrui Pirmininkui Augustinui Voldemarui vykstant į Valstybės teatrą pasiklausyti gastroliuojančio Glazunovo kvarteto buvo pasikėsinta jį nužudyti.

Redaktoriai puolė skambinti į spaustuves, kad tik nepradėtų spausdinti laikraščių. Skubiai paliko staliukus restoranuose ir tekini pasileido koreguoti laikraščių maketų, kad ryte galėtų įdėti ELTA rengiamą žinutę apie ką tik įvykusį incidentą. Namuose buvusiųjų telefonai taip pat raudavo nuo naujienų ir tik ką buvęs malonus vakarienės apsunkimas tapo kliuviniu greičiau orientuotis situacijoje.

Po karštligioško naktinio darbo, redagavimo pirmuosiuose puslapiuose mirgėjo pranešimas: „Atentatas Kaune. Kaunas. V. 7. [Elta]. Vakar, gegužės mėn. 6 d., 20 val. 20 min. vykstant ministeriui pirmininkui ir užsienio reikalų ministeriui prof. Voldemarui su žmona ir mažuoju sūnėnu, kuriuos lydėjo vyr. leit. Gudinas ir kapt. Virbickas, į teatrą Glazunovo koncertn, prieš jį miesto sode buvo padarytas pasikėsinimas. Pasikėsintojai prie teatro durų į einančią grupę iš užpakalio paleido ne mažiau kaip septynis šūvius. Viena kulka buvo sunkiai sužeistas į pilvą ir dviem lengvai į kojas mažasis prof. Voldemaro sūnėnas. Viena kulka peršovė iš kairės ties širdim ponios Voldemarienės rūbus ir net apatinius baltinius, praeidama pro kūną. Kelios kulkos taip pat kliuvo į lydėjusius vyr. leit. Gudiną ir kap. Virbicką.

Vyr. leit. Gudinas, kuriam kulka kliuvo į pakaušį ir išėjo per kaktą, užmuštas vietoj. Kapitoniui Virbickui peršautas dešinysis plautis. Be to, dar viena kulka sužeidė p-lę Juodakytę, kuri pripuolamai tuometėjo pro sužeistųjų grupę į teatrą. Jai peršauta koja, nepaliečiant kaulo. Pasikėsintojams, pasinaudojus sukelta žmonių tarpe panika, parvyko pasprukti. Prof. Voldemaro sūnėnui padaryta operacija, kuri pasibaigė laimingai. Jam viena kulka padaryta dešimts žaizdų viduriuose. Kapitonas Virbickas guli taip pat ligoninėj ir jo sveikatos stovis patenkinamas. P-lė Juodakytė, padarius jai ligoninėj perrišimą, sugrįžo namo. Tuoj po pasikėsinimo prie teatro atvyko ponias Tubelienė, užsienio reikalų ministerijos generalinis sekretorius dr. Zaunius ir Lietuvos ministeris Vokietijoj p. Sidzikauskas, kurie pasirūpino sužeistuosius pernešti į teatrą Respublikos Prezidento ložę, kur jiems buvo suteikta pirmoji pagalba. Dr. Zaunius sužeistuosius palydėjo ligoninėn. Pasikėsinimo vietoj rastos dvi nedidelės nesprogusios granatos.“

Šventinės savaitės (1929 metų gegužės 6 diena buvo pirmadienis) proginis straipsnius, skirtus Spaudos atgavimo 25-mečiui, daugeliu atvejų keitė šio įvykio aprašymas, užuojautos dėl aviacijos vyr. leit. Prano Gudyno žūties, užsienio valstybių užuojautos Augustinui Voldemarui, sužeistųjų būklės ir nusikaltėlių paieškos eiga.

„KĄ PAPASAKOJO MAČIUSIEJI VAKARYKŠTĮ ĮVYKĮ“

Kol kiti laikraščiai spausdino tik oficialius pasikėsinamo pranešimus, dienraštis „Diena“ jau gegužės 7 dieną paskelbė ir liudininkų pasakojimus.

„Nors teroristinį įvykį arčiausiai mačiusių mums nepasisekė surasti, vis dėlto keletas asmenų šį tą apie įvykį papasakojo. Teatro bendradarbis p. L. H. papasakojo prieš koncertą jie keliese sėdėję ant esančio prieš teatro užkulisio duris, suoliuko. Staiga prieš teatrą pasigirdė šūviai ir jis pamatęs šaudant ant tako netoli teatro durų. Kadangi toj vietoj buvę tamsoka, tai jis matęs žybciojant ugnį, kuri kažkaip keistai kryžiaivosi ir nevienodame aukštume. Šaudymas buvęs toks staigus, kad jie nespėję nei susivokti. Jis matęs puolant peršautą karininką. Kažkokios ponios nuo žemės pakėlusios berniuką. Šaudymo momentu ant tako buvę daug žmonių. Jie įbėgę pro duris teatro užkulisin ir įvykį sekę pro atviras duris ir matę, kaip keli asmenys pro teatrą bėgę į Kęstučio gatvės pusę. Mūsų bendradarbis A. B. papasakojo, kad šaudymo metu jis ir keli asmenys buvę teatro administracijos koridoriuje. Teatro sode pasigirdę keli kurtūs bildesiai ir jie pamane, kad kas nors motociklu važiuoja.

Iš teatro administracijos išbėgęs valst. Teatro direktorius p. J. Savickis ir keletas asmenų, kurie pasakė, kad kažkas šovęs. Visi išbėgę į sodą. Sode prieš teatrą buvę tuščia A. B. su p. J. Savickiu nubėgę arčiau teatro durų ir pamatę ant tako už keliolikos žingsnių gulintį asmenį. Priėjus artyn, pasirodė gulįs kniūpščiomis visas kraujuose aviacijos karininkas, prie jo galvos čia pat gulėjo aviatoriška pilotė. Nukentėjusi p-lė, Juodakytė, papasakojo, kad kaip ją sužeidė, nei pati nežinanti. Laikė šaudymo jį jau buvusi teatro vestibiuly ir staiga pajutusi, kad kaista koja. Pajutus, kad ji yra sužeista, nubėgusi teatro užkulisin, iš kur buvo nugabenta ligoninėn. P-lės Juodakytės koja sužeista nepavojingai.“

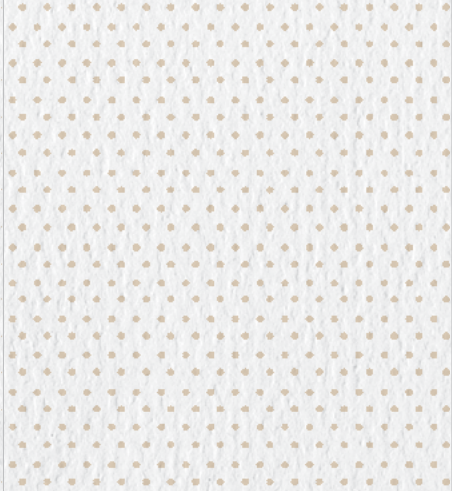
Beje, toji panelė Juodakytė buvo žymaus chemijos profesoriaus Perto Juodakio dukra.

PALAIKYMŲ AKCIJOS AUGUSTINUI VOLDEMARUI

Po šio įvykio buvo atšaukiami renginiai. Augustino Voldemaro šalininkai organizavo protesto ir palaikymo mitingus. Su kartelio gaida praėjo gegužės 9 dieną įvykęs Spaudos atgavimo 25-mečio iškilmingas paminėjimas. Vėlesniam laikui nukeltas pirmasis Spaudos „balius“. „iš gegužės mėn. 11 d. nukeltas į 18 dieną svarbiausia dėl to, kad ministeris pirmininkas prof. Voldemaras atsilankiusiai pas jį gegužės m. 10 d. žurnalistų sąjungos delegacijai pareiškė, jog norįs pirmame spaudos baliuje dalyvauti, tačiau gegužės mėn. 11 d. to negalys padaryti, nes kaip tik tomis dienomis buvo sužeistų per atentatą asmenų ligos krizis. Todėl ir buvo nutarta balių nukelti į šeštadienį gegužės mėn. 18 d.“

Netrukus prezidentas Antanas Smetona pasirašė dekretą, kuriuo vyresniajam leitenantui Pranui Gudynui po mirties suteikė kapitono laipsnį ir apdovanojo Vyties kryžiaus 3 laipsnio ordinu. Tokiu pat ordinu buvo apdovanotas ir sužeistasis kapitonas Leonas Virbickas.

Gegužės 7 dieną 16 val. prie Soboro surengtas didelis protesto mitingas dėl Ministro Pirmininko užpuolimo. Pasisakiusieji ieškojo kaltų, išsijusę kaltino „iniciatorius, o to iniciatoriai esą Plečkaičio agentai, kurie už mūsų priešų pinigų p as mus terorą rengia. Aiškiai esą įrodyta, kad mūsų socialdemokratai bendradarbiauja su Plečkaičiu“, todėl reikia „paskelbti boikotą socialdemokratams.“ Vienas iš protestuotojų perskaitė dvi rezoliucijas: „užuojautą Ministeriui Pirmininkui ir valdžiai prašymą, kad daugiau susirūpintų sekti ir griežčiau bausti priešvalstybinius gaivalus.“ Netrukus minia, kaip palaikymo ženkla, suorganizavo žygį prie Augustino Voldemaro namų. Nuėjusieji ėmė šaukti „Valio!“ – taip norėdama atkreipti Ministro Pirmininko dėmesį. >

1. Aleksandras Vosylius – vienintelis pagautas ir nuteistas myriop pasikėsimo dalyvis.
- Nuotr. iš Policijos. 1929. Nr. 10. p. 176.
2. Kapitonas Leonas Virbickas ir Augustino Voldemaro sūnėnas Liucijus ligoninėje.
- Nuotr. iš Policijos. 1929. Nr. 10. p. 179.
3. Po 1929 metų gegužės 6 dienos įvykių mažai kam žinomas vyresnysis leitenantas Pranas Gudynas tapo pažįstamas visai Lietuvai. Ši jo fotografija buvo išspausdina daugelyje laikraščių ir žurnalu.

Sujudėjus užuolaidai lange visi nuščiuvo, užvertė galvas aukštyn ir laukė, kada atsidarys langas ir į juos kreipsis Augustinas Voldemaras. Tačiau jis netikėtai pasirodė tarpduryje. „Čia keli kalbėtojai pareiškė užuojautą ir pasitikėjimą. Min. Pirm. padėjojo už užuojautą, drauge pareiškė pasigailėjimą dėl nekalta žuvusio vyr. leit. Gudino.“ Sugiedojus Tautišką giesmę, apie 17 val. mitingas buvo baigtas ir visi pakylėti skirstėsi namo, kai netikėtai kažkas paskleidė gandą, jog mirė mažasis įvykio dalyvis – Augustino Voldemaro sūnėnas Liucijus. Šiuos išsigalvojimus net teko paneigti spaudoje: „Min. Pirm. sūnėnas gyvas. Kauno miesto ligoninėj šandie 12 val. pasiteiravom telefonu pas dežiuuojantį apie sveikatą miesto sode sužeistųjų, bet iš ten žinių atsisakė duoti. Bet iš kitur mums praneša, kad p. Voldemaro sūnėnas esąs gyvas, nors vakar demonstracijoj kalbėta, kad miręs.“

Netrukus panašūs palaikymo mitingai nuvilnijo per visą Lietuvą.

NEREGĖTAS ATLYGIS

Gegužės 6-osios vakarą nedelsiant darbą pradėjo ir slaptoji policija, pasipylė areštai, kratos. Gegužės 8 dieną paskelbta, jog „Vidaus reikalu ministeris pulk. I. Musteikis skelbia: 50.000 litų premijos už sugavimą žmogžudžių, pasikėsusių nužudyti gegužės mėn. 6 d. 20 val. 35 min, prieš valstybės teatrą Kaune ministerį pirmininką ir užsienių reikalų ministerį prof. A. Voldemarą ir pasikėsinant nužudžiusį vyr. leit. Gudyną. Už suteikimą žinių, einant kuriomis galima bus susekti žmogžudžiai, taip pat bus duodamos premijos atitinkamai žinių svarumui.“ Tiems laikams tai buvo fantastiškai didelė suma. „Ford“ markės automobiliai kainavo 7500–8000 litų, dviračiai – 300–600 litų, melžiama karvė nesiekė 200 litų. Prezidento mėnesinė alga buvo apie 5000 litų.

Slaptieji agentai, sužinoję apie tokią premiją, sukosi kaip vijurkai. Kaimynai, jei tik kada buvo įsivėlę į kokius politinius reikalus, šnairomis dėbčiojo vieni į kitus. O gal... Daugėjo svarstymų ir pasikėsimo versijų spaudoje. „Kaip buvo organizuotas prieš ministerį pirmininką prof. A. Voldemarą atentatas, parodys tolimesnio tardymo daviniai. Bet jau ir dabar nustatyta, kad atentatas įvyko organizuotai sulig tam tikru planu ir kad jį vykdė ne vienas ar du asmenys, bet užpuolikų buvo kur kas daugiau. Kalbama, kad teroristai atvykę automobiliais paskui ministerio pirmininko prof. A. Voldemaro automobilį Laisvės Alėja ir drauge sustoję prie miesto sodo, prieš Valst. teatro vartus. Prof. A. Voldemarui su šeima ir palydovais įėjus miesto sodan ir pradėjus eiti link teatro iš dviejų, paskui jo važiuosiu

automobilių išlipę keletas asmenų, kurie skubiai ėję paskui ministerį pirmininką ir keliolikoje žingsnių prieš teatro angą, iš užpakalio pradėję šaudyti į einančius. Pirmiausia šovė į einantį už ministerio pirmininko vyrį leit. P. Gudyną, kuriam suklopus ant žemės kitą kulką paleista į kap. L. Virbicką ir toliau šaudyta taikant į ministerį pirmininką prof. A. Voldemarą, kurio, didžiausiai laimei nei viena kulka nepalietė. Kiek asmenų šaudė, niekas tikrai negali pasakyti. Toks buvęs staigus šaudymas, ir viskas įvykę taip netikėtai, kad niekas nespėję susigriebti, kas iš tikrųjų įvyko. Tuoj po šaudymo į visas puses pradėję bėgti žmonės. Jie pasitraukę į teatrą, pro duris, matę, kad pro dešinę teatro pusę į Kęstučio gatvę bėgę keli asmenys, kuriuos vijęs vienas policininkas. Vienas iš žiūrėjusių bandęs bėgančius vytis ir matęs kaip keli asmenys pro teatrą išbėgę į Kęstučio gatvę ir į ją nubėgę Kanto gatvės linkui, o vienas atskirai nubėgęs į vieną iš Kęstučio gatvės kiemų. Iš teatro bendradarbio ir kitų buvusių įvykio metu miesto sode, pasakojimų matyti, kad apie šaudymo vietą buvo daug žmonių. Šaudymo metu didžiama žmonių išbėgiojo į visas puses. Spėjama, kad tų žmonių didžiama buvusi ne pripuolamai susirinkus arba į teatrą einanti publika, bet kad tai buvę organizuotai toj vietoj susirinkę tos pačios teroristų gaujos dalyviai, kurie po šaudymo įvykus sąmyšiu davė progos kaltininkams pabėgti, juos įmaišant į minią. Ir kiti, vėliau iš teatro išbėgusieji, papasakojo, kad kelioms sekundėms po šaudymo iš teatro išbėgus, vietoje, kur įvyko šaudymas ir aplinkui arti nebuvo nei vieno žmogaus. Visi buvo išbėgioję į visas puses ir įvykio vieton pradėjo bėgti tik po kelių sekundžių, daugiausia iš Laisvės Alėjos. Taigi, reikia manyti, kad minia, kuri buvo arti įvykio, buvo sudaryta tyčiomis, kuri vėliau pabėgo drauge su žmogžudžiais. Taip pat kalbama, kad teroristų grupė ministerio pirmininko laukė iš Kęstučio gatvės, prie miesto sodo vartų, pro kuriuos ministeris pirmininkais kartais vykdavo į teatrą.“

Norą kiekvienam savaip interpretuoti tą vakarą pristabdė viena frazė: „Visų kalbų ir spėjimų nesuvalkysį, tai parodys tardymas.“

GREITA ATOMAZGA

Pasikėsimo kaltininkai buvo aiškūs jau gegužės 9 dieną, kai netikėtai sulaukymas vienas iš dalyvių – studentas technikas Aleksandras Vosylius. „Gegužės mėn. 8 d. susižeidęs į krūtinę ir ranką granata visą naktį tarp gegužės m. 8 ir 9 d. prabuvo miške ir tik kitą rytą 7 val. atvyk o pas Būdų girininkijos vyr. eigulį Kazį Rėklį prašyti pagalbos ir valgyti. Rėklys pranešė apie tai girininkui Barauskui, kuris davė žinią policijai. Atveštas tą pačia dieną drezina į

Kauną, Vosylius 12 val. buvo operuotas.“ Jam buvo amputuotas rankos pirštas, gydytojas Juozas Žemgulyus nuogastavo, kad pacientas gali mirti nuo kraujo užkrėtimo. Ligoniuui sustiprėjus buvo atliekama apklausa ir krata Šančiuose, bute, kuriame jis gyveno su kitais trimis studentais, netikėtai dingusiais po pasikėsimo. „Pas jį rasta parabėlius revolverio šovinių, t. y. tokių, kokiais buvo šaudoma pasikėsimo metu.“

Galiausiai policija iš surinktų įkalčių ir liudininkų parodymų visuomenei pateikė pasikėsimo vaizdą: „Ministeris pirmininkas savo automobiliu iš Laisvės alėjos pusės privažiavo iki miesto sodo ir ten išlipęs ėjo teatro link, kartu su ponija, sūnėnu, vyr. ltn. Gudynu, kap. Virbicku.

Buvo pastebėta, kad 3 vyrai iš užpakalio lydi min. pirm. grupę, vidury tos grupės dabar suimtas studentas Vosylius. 15–20 žingsnių atstume nuo teatro, Vosylius iš mažiau nei 1 meterio atstumo iššovė vyr. ltn. Gudynui į pakaušį. Antrasis šūvis pataikė kap. Virbickui. Po 2 šūvių sekė mažas intervalas ir paskui pasipylė keletas šūvių zigzagais. Vosylius po pirmų šūvių atsidūrė kairėje teatro pusėj prieš įėjimą, ir iš ten iššovė į kap. Virbicką, bet nepataikė. Vosylius dar norėjo šauti, bet kiek atsimena kap. Virbikas, jis kažką knibinėjosi apie ginklą, atrodė tartum jam ginklas paspringo. Po to visi trys per dešinę teatro pusę (einant į teatrą) išbėgo į Kęstučio gatvę. Du laikėsi vienos krypties, o vienas bėgo atskirai.“

Aleksandrui Vosyliui pasveikus, gegužės 22 dieną, įvyko karo teismas. Išnagrinėjus bylą buvo konstatuota, jog „uždavinys nužudyti ministerį pirmininką ir kitus buvo duotas įvykdyti iki gegužės mėn. 15 d.“ Buvo teigiama, kad šį pasikėsimą turėjo atlikti balandžio 21 dieną Šiauliuose suimti ginkluoti 4 teroristai plečkaitininkai. Todėl „ryšys tarp Šiauliuose suimtosios grupės ir gegužės m. 6 d. atentato dalyvių neabejotinas.“ Aleksandras Vosylius atakliai neigė priklausęs komunistams, plečkaitininkams ar norėjęs nužudyti prezidentą. Tačiau iš karto po sulaikymo pareiškta, jog jis „kriminalinei policijai iš seniai žinomas kaip plečkaitininkas“. Teismas pareiškė, jog „Vosylius buvo liudininkų pripažintas, kaip šaudęs prie teatro. Teisme jis ir pats prisipažino, kad jo tikslas buvo nužudyti ministerį pirmininką ir kad jie padėję granatas ant kelio, kur respublikos prezidentas paprastai važiuoja į teatrą.“

Nuosprendis buvo griežtas: „Karo teismas po 5 valandų bylos nagrinėjimo priėmė Aleksandrui Vosyliui kaltinamąjį sprendimą ir paskyrė mirties bausmę. Per valandą po sprendimo nuteistasis Vosylius buvo įteikęs Respublikos prezidentui malonės prašymą. Atmetus prašymą, sprendimas įvykdytas

gegužės mėn. 24 dieną 2 val. 24 min. rytą.“ Kiti du pasikėsimo dalyviai – Andrius Bulota ir Martynas Gudelis – nebuvo pagauti. Jie sugebėjo pabėgti į Lenkijos valdomą Vilniaus kraštą. Po to – į Čekoslovakiją ir Austriją.

ŠAMOKSLAS – DINGO PAREIGOS, RAMUS MIEGAS IR PRABANGUS BUTAS

Teismu ši istorija lyg ir turėjo baigtis. Tačiau netrukus po pasikėsimo Kaune pradėjo sklisti gandy, kuriuos aktyviai kurstė ir pats Augustinas Voldemaras, jog gegužės 6-osios įvykiai neapsėjo be prezidento Antano Smetonos žinios. Šias kalbas sustiprino ir tai, jog Prezidentas, turėjęs vykti į Glazunovo kvarteto pasirodymą, taip ir nepasirodė.

Niekam nebuvo paslaptis, jog 1928 metais pašlijo santykiai tarp Augustino Voldemaro ir Antano Smetonos. Iki tol neišskiriami bendražygiai tapo savotiškais oponentais ir konkurentais. Augustinas Voldemaras, pasižymėjęs arogancija, didybės manija ir bjauriu charakteriu, pradėjo visai nesiskaityti su ministrais ir Prezidentu. Jis viešai duodavo pastabų Antanui Smetonai, nesibodėdamas pareikšti: „Antanai, nepamiršk, kad esi prezidentas, kol aš to noriu...“ Nėgana to, buvo pareiškęs, kad Antanas Smetona – tai „gudrumas, klastingumas, bailumas“.

Prezidentas negalėjo į visa tai ramiai reaguoti. Tylomis rengė planus, kaip pašalinti Augustiną Voldemarą iš politinės veiklos. Sulaukus palankaus momento, 1929 metų rugsėjo 23 dieną, Antanas Smetona nušalintas nuo Ministro Pirmininko bei užsienio reikalų ministro pareigų.

Sugrįžti į valdžią nepadėjo nei jo šalininkų rengti planai, kuriuos susekė saugumas. Įrodymų, kad A. Voldemaras prisidėjo prie šių sąmokslų, nebuvo. Tačiau apsidraudžiant nuspręsta, „kaip pavojingą visuomenės tvarkai ir rimčiai asmenį“, A. Voldemarą išsiųsti metams į Platelius. Iš prabangaus buto, kuris jam buvo skirtas Lietuvos banko pastate, liepta išsikraustyti. Tai Augustinas Voldemaras padarė tik „padedant“ policijai. Mat jam kažkada „orakulo“ buvo išpranašauta, jog seksis tik tol, kol gyvens šiame bute. Į Platelius jis išsivežė keletą knygų, dokumentų, popieriaus ir sumuštinių. Kadangi žmonai nebuvo leista vykti kartu, ši atsisveikindama jį tik peržegnojusi.

Po šio nedidelio ekskurso po būsimus įvykius grįžkime į 1929 metų gegužės mėnesį. Apie pasikėsimo vakarą pats Augustinas Voldemaras rašė: „Kitą dieną gavau paštą tarp kitų du anoniminius laiškus, kurių viename buvo parašyta, kad pasikėsimo gijos eina į prezidentūrą, o kitame – kad teroristai pasislėpė kieme,

kur gyveno Smetonos artimiausias patikėtinis ir giminaitis Tūbelis. Sugauti teroristus buvo nesunku, tačiau nė vieno nerado, nors jie, be abejo, slapstėsi Lietuvoje. Tik atsitiktinumas padėjo areštuoti vieną jų – Vosylių.“

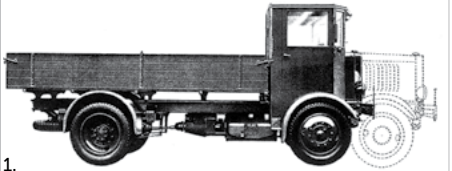
Šiuos jo išvedžiojimus, kad Antanas Smetona nori jį nužudyti, sustiprino faktų, kai po dviejų savaičių po pasikėsimo Prezidentas pakvietė visą Ministrų kabinetą pietų. Tai buvo naujiena, nes anksčiau niekada to nedarė. Pasisakymuose, kas vyko po to, Augustinas Voldemaras savęs nevaržė: „Pietūs vyko apie gegužės 20 dieną. Aš valgiau labai mažai, kiek išgėriau vyno ir mineralinio vandens. Naktį apie 12 valandą pajutau smarkų skrandžio skausmą. Išsivėmiau, tačiau skausmai neprėjo. Ryte pakviestas gydytojas norėjo ištirti vėmalus, bet aš naudojausi tualetu, todėl to padaryti buvo neįmanoma. Ir vėl tuoj pat pasklido gandai, kad prezidentūroje mane nunuodijo. Praktiškai tai galėjo būti lengvai padaryta, nes kiekvieno vieta už stalo iš anksto žinoma, todėl nesunkiai galima įberti į lėkštes ar stiklines nuodų. Bet toks kaltinimas gali būti įrodytas tik padarius suvalgyto maisto analizę. Sirgau beveik savaitę ir nepasveikęs išėjau į darbą.“

Kiek tame yra tiesos, o kiek pramano, šiandien nesiimsime spręsti. Tik reikėtų paminėti, jog 1934 metų birželio 7–8 dienomis nepavykus kariniam pučui Augustinas Voldemaras kaip dalyvis buvo nuteistas 12 metų sunkių darbų kalėjimo ir kalintas Utenos arešto namuose. Jam susirgus, 1936 metais rugsėjo 22 dieną, specialiai sudaryta medicininė komisija konstatavo nervų sistemos sutrikimą, kuris pasireiškė darbingumo sumažėjimu ir patologiškomis idėjomis – persekiojimo manija. x

12

Tekstas – Jonas Rinkevičius

Tarp daugiau negu penkių tūkstančių dabar mums žinomų automobilių modelių ypatingą vietą užima automobiliai klasikai, sukurti iki Antrojo pasaulinio karo pradžios. Šį laikotarpį automobilių istorijos žinovai pavadino „auksiniu“, nes jis automobilių kūrėjams buvo ypač produktyvus. Tuo metu automobilius kūrė ne atsitiktinių profesijų entuziastai mėgėjai, o šios specialybės inžinieriai konstruktoriai, dizaineriai, gerai įvaldę automobilių konstrukcijų techninio sprendimo bei meninio apipavidalinimo paslaptis.

- 1. Pirmasis Europoje bortinis sunkvežimis „Hanomag HL 3,0-3,5“ su opoziciniu (gulsčiu) žemiau kabinos įrengtu varikliu (1930 m., Vokietija).
- 2. „Citroën 5CV“ ir „Citroën 10CV“ (1919 m., Prancūzija).
- 3. „Chrysler Airflow“ (1934 m., JAV).
- 4. „Hispano-Suiza“ (1929 m., Ispanija).
- 5. „Horch“ (1928 m., Vokietija).

1919–1945 METŲ AUTOMOBILIAI. AUTOMOBILIAI KLASIKAI

Be jau tuo metu pasaulyje pripažintų vokiečių, prancūzų, amerikiečių, anglų automobilių kūrėjų, tapo žinomi nauji italų ir čekų konstruktorių vardai. Konstruodami naujus automobilius jų kūrėjai naudojo jau esama ir naujai sukurta automobilių agregatų skaičiavimo metodika. Konstruktoriai daug dėmesio skyrė praktinei automobilio daliai – konstrukcijos patikimumui, vairuotojo darbo saugumui. Sukonstruotų automobilių agregatai būdavo bandomi automobilių laboratorijose, o automobiliai – specialiai bandymams įrengtuose poligonuose.

Šiuo laikotarpiu vyravo klasikinio agregatų komponavimo automobiliai su atvirais (fajetono, kabrioletų, torpedo, rodsterio) bei uždara (kupė, limuzino, lando, sedano) kėbulais. Sukurti nauji originalios konstrukcijos automobiliai su gale įrengtais varikliais, priekiniais bei abiem varančiaisiais tiltais. Masinės gamybos automobiliai būdavo gaminami su apšvietimo, šviesinės ir garsinės signalizacijos bei kontrolės prietaisais, stiklų valytuvais. Įprasti (vieno sluoksnio) kėbulo kabinos stiklai pakeisti trijų sluoksnių smulkiagrūdžiais, kuriems sudužus nebūdavo pavojaus susižeisti. Įrengti pirmieji geresnio matomumo panoraminiai lenkti priekiniai stiklai.

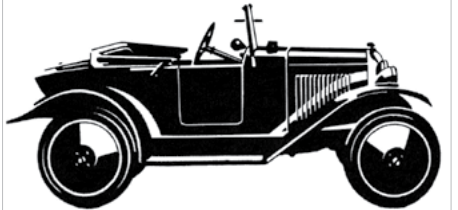
Ištainguose aukštos klasės automobiliuose įrengtos stumdomos ir pagal vairuotojo ūgį ir masę reguliuojamos sėdynės, kabina gerai izoliuota nuo išorinio triukšmo, šildoma, vėdinama. Vairuotojui nereikėdavo dėvėti specialios aprangos, vairuoti tapo lengviau ir saugiau.

Šiuo laikotarpiu automobiliuose vyravo vienos eilės ir dvieiliai 4–6, rečiau 8–12 ir net 16 cilindų varikliai, išdėstyti išilgai, rečiau – skersai automobilio, su stačiais, rečiau – gulsčiais įrengtais cilindrais. Alkūninio veleno sukū į kairę

3000–3500 min-1, o suslėgimo laipsnis $\xi = 5-7$. Geresniam variklio alkūninio veleno sukimosi tolygumui užtikrinti prie jo petelių pritvirtinami atsvarai. Pagaminti pirmieji automobiliai su stūmokliais iš aliuminio lydinio, išmetimo sistemoje įrengti triukšmo slopintuvai. Padaugėjo variklių su nuimama cilindų galvute.

Dujų skirstymo mechanizmo velenėlį sukdavo krumpiaratinis arba grandininis mechanizmas, daugelio automobilių šoniniai vožtuvai pakeisti „kabančiais“, išdėstytais cilindų galvutėje. Sukurti pirmieji automobiliai, kurių vožtuvų šiluminis tarpelis reguliuojamas automatiškai. Maitinimo sistemoje įdiegtas priverstinis degalų tiekimas stūmokliniu arba membraniniu degalų siurbliu. 1923 metais serijiniu būdu pradėti gaminti 3 t keliamosios galios firmos „Mercedes“ sunkvežimiai, o 1934 metais pagaminti pirmieji masinės gamybos lengvieji automobiliai „Mercedes-Benz 260 D“ su dyzeliniais varikliais. Atsakyta taškinio (lašelinio) tepimo. Jo vietoje varikliuose įdiegta uždara, mišri (dalis detalių tepama slėgimu, kita dalis – taškymu), priverstinė (su alyvos siurbliu) tepimo sistema. Baterinėje uždegimo sistemoje įrengtas automatinis išcentrinis uždegimo paskubos kampo reguliatorius (reguliuoja degimą keičiantis alkūninio veleno sūkiamis). Pagaminti pirmieji masinės gamybos automobiliai su sausa vienadiske sankaba ir „Ferodo“ tipo frikciniais varomojo disko antdėklais. Automobiliuose plačiai paplito mechaninės keturių pakopų pavarų dėžės. Pagaminti pirmieji automobiliai, kurių pavarų dėžėse įrengti sinchronizatoriai (gr. *sinchronos* – vienalaikis; įrenginys, suderinantis velenų sukimosi greitį), o kai kuriuose ištainguose automobiliuose – automatinės hidraulinės mechaninės transmisijos. Vis dažniau sukimo momentui nuo pavarų dėžės perduoti galiniam tiltui naudojamas kardano velenas. Pasikeitė automobilio išvaizda:

Šiuo laikotarpiu vyravo klasikinio agregatų komponavimo automobiliai su atvirais (fajetono, kabrioletų, torpedo, rodsterio) bei uždara (kupė, limuzino, lando, sedano) kėbulais.

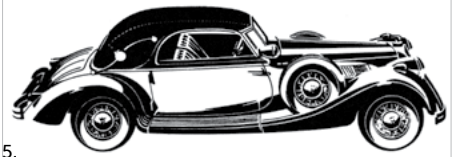
2.

3.

4.

5.

kėbulas tapo žemesnis, aptakesnis, įrengti priekiniai ir galiniai buferiai, bagažinė. Pagaminti pirmieji automobiliai su nepriklausoma (atskira) torsionine (pranc. *torsion* – susukimas; amortizatorius į kurio sudėtį įeina susisukantis strypas) ratų pakaba, teleskopiniais amortizatoriais. Sumažintas ratų skersmuo, palengvintas jų tvirtinimas, įdiegtos platesnės mažo slėgio (2–3 bar) padangos su įmontuotu dilimui bei mechaniniams pažeidimams atspariu audiniu – kordu. Pagaminti pirmieji mažalitražiai automobiliai su mechaniniu krumpliastiebinio vairo mechanizmu, saugesne dviejų kontūrų hidrauline stabdžių sistema.

Po Pirmojo pasaulinio karo, siekiant patenkinti mažiau pasiturinčio masinio pirkėjų poreikius, buvo sukurti mažų matmenų, nesudėtingos konstrukcijos, tobulesnį, ekonomiškesnį, pigesni automobiliai. Jų pirmtakai buvo jau minėti automobiliai „Austin“, „De Dion-Bouton“, „Oldsmobile“, „Peugeot“, „Ford“.

Europoje ypač išpopuliarėjo prancūzų automobiliai „Citroën 5CV“ ir anglų „Austin 7“. Klasikinį trivietį mažalitražį automobilį „Citroën 5CV“ 1919 metais sukonstravo šios įmonės konstruktoriai, vadovaujami anksčiau minėto Ž. Salomono. Įmonės „Citroën“ įkūrėjas Andre Sitroenas (André Citroën, 1878–1935) pirmasis Europoje pritaikė H. Fordo konvejerinės automobilių gamybos organizacinę patirtį bei amerikiečių pramonininkų automobilių reklamą.

Panašius automobilius gamino ir Anglijoje. 1924 metais konstruktorius ir pramonininkas Herbertas Ostinas (Herbert Austin, 1866–1941) pradėjo gaminti keturviečius automobilius „Austin 7“. Palyginti su „Citroën 5CV“, šio automobilio matmenys nepakito (jo ilgis siekė 2,7 m), tačiau konstruktorius, tiksliai apskaičiavęs ir racionaliai išdėstęs automobilio agregatus, surado kėbule vietos dar vienam keleiviui. Tai buvo tikrasis mažo litražo (mini klasės) automobilis. Jis turėjo viename bloke pavarų dėžę ir labai ekonomišką keturių cilindų benzininį variklį, elektrinį starterį, keturių pakopų pavarų dėžę, cilindrinį krumpliaračių diferencialą, visų keturių ratų stabdžius, uždara arba atvirą fajetono kėbulą. Automobilis buvo populiarus ne tik Anglijoje, bet ir už jos ribų: teisę jį gaminti įsigijo amerikiečių įmonė „Bantam“, japonų įmonė „Datsun“, prancūzų įmonės „Rosengart“, „Salmson“ bei vokiečių įmonė „Dixi“ (vėliau BMW).

Kitaip negu Europoje automobilių pramonė rutuliojosi JAV. Čia paplito galingi daugiaviečiai lengvieji automobiliai su 6–8 cilindų benzininiais varikliais: „Chrysler Six“, „Cadillac“, „Lincoln Town Car“. Jų važiavimo greitis siekė iki 145 km/h.

Padidinus automobilio greitį, susidurta su iki tol nepatirtu reiškiniu: kai kurių konstrukcijų klasikinių automobilių su priklausoma ratų pakaba priekiniai ratai, važiuojant dideliu greičiu net ir geru keliu, pradėdavo vibruoti („šimi“ reiškinys), o automobilį būdavo sunku valdyti. Ratų vibracija sumažėjo įrengus visiems keturiems ratams stabdžius su stiprintuvais, sustandinus važiuoklės rėmą. Tačiau problema buvo išspręsta tik iš dalies. Teoriškai pirmasis ratų vibravimo priežastis nustatė anglų inžinierius Morisas Olėjus (Maurice Olley, 1889–1970), ilgai dirbęs įmonėje „Rolls-Royce“ bei koncerne „General Motors“. Daugkartiniais tyrimais jis įrodė, kad automobiliuose su klasikine agregatų išdėstymo schema ratų vibravimo neįmanoma pašalinti, jeigu abu vairuojamieji priekiniai ratai yra užmaitinti ant ištisinės ašies. Jis pasiūlė pakeisti ratų ryšį su rėmu. Netinkama priekinio tilto konstrukcija bei automobilį veikiančios išorinės jėgos (oro pasipriešinimas, šoninio vėjo jėga) ir priversdavo ratus vibruoti. Po ilgų ieškojimų mokslininkai pasiūlė nepriklausomą (atskirą) ratų pakabą, kuri geriausiai užtikrindavo ratų judesį pagal nustatytą trajektoriją.

Nepriklausomą (atskirą) ratų pakabą savo automobiliuose pirmieji įrengė italas V. Lanča bei čekas H. Ledvinka. Italų konstruktorius Vincencas Lanča (Vincenzo Lancia, 1881–1937) sukonstravo keletą automobilių modelių, tačiau labiausiai jis išgarsėjo su „Lancia Lambda“. Šis automobilis gerokai skyrėsi nuo klasikinio automobilio, ypač originali ir naujoviška buvo jo važiuoklė. Automobilio karkasą sudarė lengvas gardelinis kėbulas, prie kurio buvo pritvirtinti visi automobilio mazgai ir mechanizmai. Automobilis neturėjo priekinio tilto, o linges pakeitė spyruokliniai amortizatoriai. Kiekvieno priekinio rato ašis buvo pritvirtinta prie strypo, kuris galėjo judėti vertikalaus statramsčio viduje suspausdamas spyruoklę. Taigi priekiniai ratai geriau prisitaikydavo prie kelio nelygumų, o kėbulas mažiau pasvirdavo. Automobilis turėjo 37 kW [50 AG] galios V formos skysčiu aušinamą variklį ir galėjo važiuoti iki 115 km/h greičiu. Tokios neįprastos formos automobilių pramonininkai ilgai nesiryžo gaminti, ir jų gamyba pradėta tik 1923 metais. Dabar vienas iš šių automobilių eksponuojamas Italijoje, Turino Biscaretti muziejuje.

Čekų konstruktorius Hansas Ledvinka (Hans Ledwinka, 1878–1967) sukūrė automobilį „Tatra 11“, kurio konstrukcija taip pat labai skyrėsi nuo klasikinio. Konstruktorius rėmą pakeitė keteros formos vamzdžiu, prie kurio galų pritvirtino 9 kW [12 AG] galios gulsčiais cilindrais oru aušinamą variklį ir pagrindinę jėgos pavarą. >

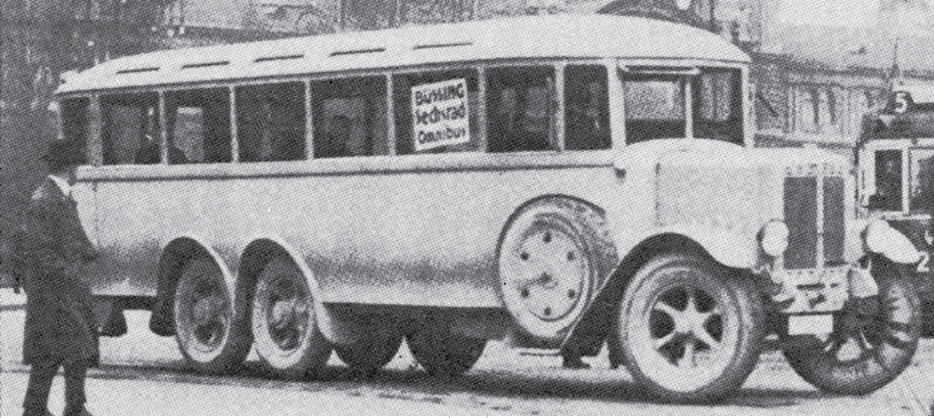

1.

Šiuos agregatus tarpusavyje jungė pro vamzdį prakištas kardano velenas. Ratų pusašiai buvo įkišti į vamzdžius ir pritvirtinti prie pagrindinio vamzdžio pavalkėliais. Į pusašių vamzdžių galus rėmėsi skersinė lingė. Kėbulas, kuris vėliau pavadintas bekarkasiu, su nepriklausoma [atskira] ratų pakaba per skersines linges buvo pritvirtintas prie pagrindinio vamzdžio [liemens]. Šią originalią, lengvą, nesudėtingos konstrukcijos su atviru kėbulu keturių ratų mašiną automobilių gamintojai sutiko nepalankiai. Į ją atkreiptas dėmesys tik tuomet, kai 1925 metais su „Tatra 11“ buvo laimėtos Europos šalių automobilių lenktynės Italijoje bei tais pačiais metais nugalėta tolimame maratone [5300 km] maršrutu Leningradas–Tbilisė–Maskva. Pirmieji automobiliai „Tatra 11“ pagaminti 1923 metais. Šio automobilio prototipus gamino Rusijoje [NAMI-1] bei Vokietijoje [„Stoewer“].

Nors trečiojo dešimtmečio automobilių konstrukcija gerokai skyrėsi nuo ankstyvojo laikotarpio automobilių, jų kėbulas buvo bemaž toks pat kaip karios ir turėjo didelį oro pasipriešinimo koeficientą. XIX amžiaus pabaigoje pirmieji apie šį automobilio trūkumą pradėjo galvoti lenktyninių automobilių konstruktoriai. Pirmasis aptakų [aerodinaminį] elektromobilį 1899 metais suprojektavo konstruktorius ir lenktynininkas K. Ženacis, tačiau valties formos kėbulas bendrojo naudojimo automobiliuose plačiau nepaplitė.

XX amžiaus antrajame dešimtmetyje teoriškai ir praktiškai kėbulo aptakumo reikšmę pirmieji pagrindė vokiečiai

3.

2.

lėktuvų konstruktoriai Paulius Jarajus [Paul Jaray, 1889–1974] ir Edmundas Rumpleris [Edmund Rumpler, 1872–1940]. Bandydami įvairios formos automobilių kėbulų maketus aerodinaminuose vamzdžiuose jie įrodė, kad mažiausią oro pasipriešinimą turi cigaro bei krintančio lašo formos kėbulas. Pasinaudodami tyrimų duomenimis, P. Jarajus sukonstravo bandomąjį automobilį „Dixi“, o E. Rumpleris – automobilį „Rumpler Tropfenwagen“ su netradiciniu žvaigždiniu šešių cilindrų varikliu. Daugeliui vartotojų tokia neįprasta kėbulo forma nepatiko, todėl pirmieji masinės gamybos automobiliai su aptakiais kėbulais buvo pagaminti tik trečiojo dešimtmečio viduryje.

Įdomų šešiavietį automobilį „Chrysler Airflow“, firmos savininko Valterio P. Kraislerio [Walter P. Chrysler, 1875–1940] palaikomas 1934 metais suprojektavo amerikietis Karlas Bryras [Carl Breer, 1883–1970]. Automobilis turėjo aštuonių cilindrų benzininį variklį, trijų pakopų pavarų dėžę, hipoidinę galinio tilto centrinę pavarą [variantys ir varomasis krumpliaračiai įrengti ne viename lygyje]. Šis automobilis nuo kitų skyrėsi savo aptakiu [aerodinaminio] laikančiuoju kėbulu. Po nuolaidžiu variklio gaubtu radiatorius netilpo, todėl aušinimo sistemai skirti bakeliai buvo įrengti iš abiejų variklio šonų. Kėbulas su tiltais jungėsi išilginėmis pusiau elipsinėmis lingėmis. Automobiliai „Chrysler Airflow“ nebuvo populiarūs: iki 1938 metais jų pagaminta ir parduota tik apie 11 tūkstančių.

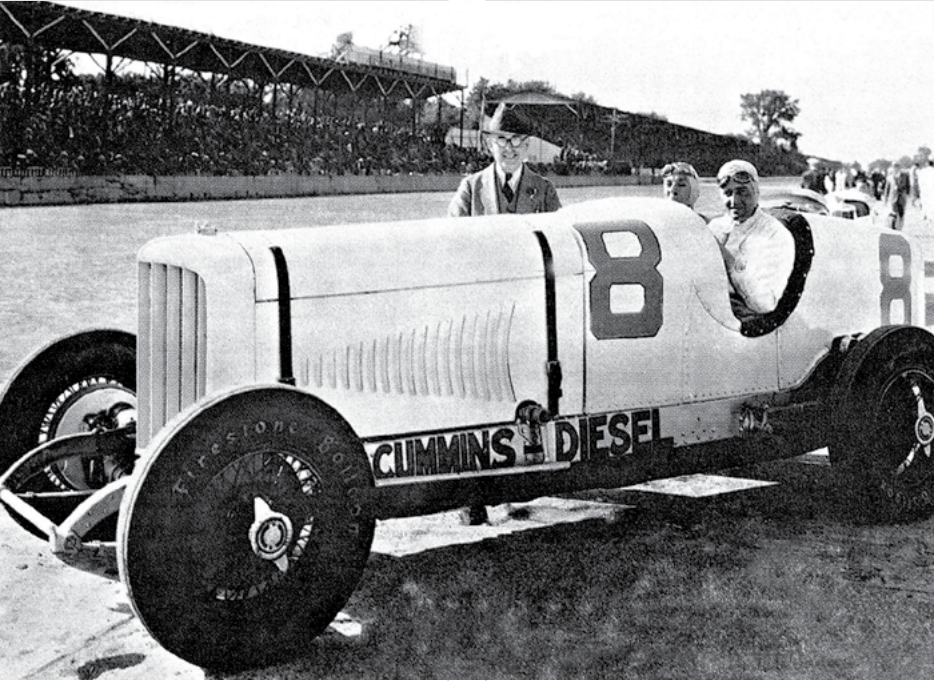
Europoje vienintelį prieškarinį serijinės gamybos aptakų automobilį „Tatra 87“ sukonstravo čekų konstruktorius

H. Ledvinka. Šis didelis, greitas [važiavo iki 150 km/h greičiu] automobilis savo išvaizda kiek priminė „Chrysler Airflow“, bet gerokai skyrėsi agregatų išdėstymu. Dviejų eilių aštuonių cilindrų oru aušinamas variklis bei pavarų dėžė buvo įrengti automobilio gale, todėl varantiesiems ratams teko iki 60 % automobilio masės. Jo kėbulas žemas, be atsikišusių ratlankių, priekinėje dalyje – talpi bagažinė. Stabilumui pagerinti kėbulo gale buvo pritvirtinta atsikišusi briauna [kilis].

Aptakius automobilius su varikliu gale gamino Vokietijoje [„Mercedes“], Prancūzijoje [„Dubonnet“]. Pirmasis turėjo vėžlio kiauto, antrasis – žuvies formos kėbulą. Pastarasis galėjo važiuoti iki 175 km/h greičiu.

Trečiojo dešimtmečio pradžioje karo nuniokotoje Vokietijoje neveikė stambios automobilių gamyklos, todėl buvo bandoma kurti labai mažus dviviečius, nesudėtingos konstrukcijos, aptakius automobilius, kuriuos galėtų gaminti smulkios įmonės. Geriausi iš tokių automobilių buvo labai mažo litražo dviviečiai „Grade“, „Hanomag“ ir DKW, kuriuose įrengti tik būtiniausi mechanizmai.

Automobilį „Grade“ 1920 metais sukonstravo buvęs karo lakūnas Hansas Grade [Hans Grade, 1879–1946]. Ant didelių diskinių ratų jis sumontavo lėktuvo fiuzeliažo formos kėbulą. Į automobilio vidų, kaip ir į lėktuvą, buvo galima patekti pro viršutinę angą. Jėgos pavarą nuturėjo krumpliaračių. Prie variklio smagračio buvo įtaisytas skersinis velenas su frikcinio disku. Prispaudęs šį diską prie įvairių [pagal skersmenį] smagračio taškų, vairuotojas

4.

pasiekdavo norimą skersinio veleno sukimosi greitį. Nuo skersinio veleno judesys grandinine pvara būdavo perduodamas vienam galiniam ratui. Tačiau tokia automobilio konstrukcija nepasiteisino. Frikciniam diskui, juostiniam stabdžiui bei lyniniam vairui valdyti reikėjo akrobatiško vairuotojo vikrumo. Variklis kaisdavo, todėl automobilis tiko tik trumpoms išvykoms.

Dar vieną dvivietį automobilį „Hanomag“ su besparniu aptakiu kėbulu 1925 metais sukūrė akcinės bendrovės „Kleinmotorwagen“ [mažalitražiai automobiliai] įsteigėjai inžinieriai Fidelis Bioleris [Fidelis Böhrer] ir Karlas Polichas [Carl Pollich]. Pašalinę priekinės ašies siją ir išilgines linges, konstruktoriai erdvę tarp priekinių ratų panaudojo valdymo pedalams, o erdvę tarp galinių ratų – varikliui ir pavarų dėžei įrengti. Aukšto nepatrauklaus kėbulo, netobulų mechanizmų [neturėjo diferencialo] automobilis plačiau nepaplitė, nors tokia mechanizmų išdėstymo schema vėliau buvo panaudota labai mažo litražo automobiliuose. Panašios konstrukcijos mažo litražo automobilį DKW [„Dampf-Kraft-Wagen“] su 8,0 kW [11 AG] galios dvitakčiu [naujovė] dviejų cilindrų priekyje įrengtu varikliu ir priekiniu varančiuoju tiltu 1928 metais sukonstravo Vokietijoje gyvenantis danų inžinierius Jorgenas Skafte Rasmussen [Jorgen Skafte Rasmussen, 1878–1964]. Taupant metalą automobilyje įrengiamas medinis [fanera klijuota su audeklu] kėbulas. Šiuos lengvus [svėrė 450 kg], ekonomiškus ir judrius automobilius gamindavo masiškai. Per kelerius metus jų pagaminta daugiau kaip 100 tūkstančių. Tokia agregatų

išdėstymo schema paplito masinės gamybos mažalitražiuose automobiliuose JAV ir Prancūzijoje.

Labai tobulą klasikinį mažo litražo automobilį „Fiat 500“ 1936 metais sukonstravo italų konstruktorius Dantė Džakoza [Dante Giacosa, 1905–1996]. Šis dvivietis lengvas, patogus vairuotojui ir keleiviams automobilis dėl neįprastos išvaizdos būdavo pravardžiuojamas „Topolino“ [„Peliukas“]. Jo aušinimo sistemos radiatorius buvo įrengtas už variklio, todėl kėbului buvo suteikta aptaki forma. Radiatorių naudodavo ir mašinos salonui šildyti.

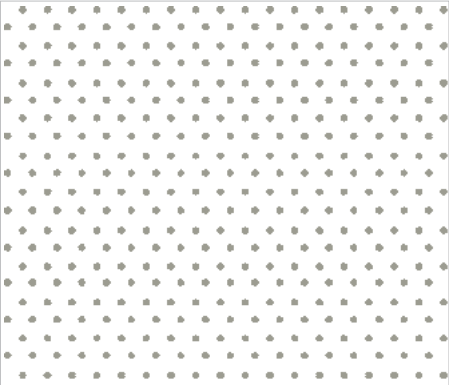
Šiuo laikotarpiu mažomis serijomis [pagal individualius užsakymus] buvo gaminami ir dideli aukštos klasės prestižiniai automobiliai. Dėl įspūdingų matmenų, pažangios konstrukcijos, prabangios įrangos automobilių žinovai juos praminė „klasikais“. Konstruktoriai buvo suinteresuoti kurti tokius automobilius, nes, nepaisydami didelių gamybos išlaidų, galėjo įgyvendinti bet kokias technines ir dizaino idėjas. Aukštos klasės automobiliuose įdiegti nauji originalūs mechanizmai: nuotolinio valdymo elektriniai starteriai, automatinės bepakopės transmisijos, stabdžių stiprintuvai, hidraulinė ir pneumatinė ratų pakaba. Šie mechanizmai vėliau panaudoti ir masinės gamybos lengvuosiuose automobiliuose. Tokius automobilius kūrė Italijoje [„Bugatti“], Ispanijoje [„Hispano-Suiza“], Prancūzijoje [„France“, „Renault“, Voisin“], Vokietijoje [„Horch“], JAV [„Cadillac“, „Cord“, „Duesenberg“].

Labai gražų, ištaigingą aukštos klasės automobilį „Bugatti“ 1923 metais

1. E. Bugatis (1881–1947).
2. „Bugatti“ (1923 m., Italija).
3. Pirmasis pasaulyje triašis (ratų formulė 6 x 4) autobusas „Büssing“ (1924 m., Vokietija).
4. JAV konstruktorius K. Kaminso (1888–1968) lenktyninis automobilis „Cummins Diesel“, su kuriuo 1931 m. buvo pasiektas pasaulio greičio rekordas (163 km/h), bei pirmasis Europoje serijinis lengvasis automobilis „Mercedes-Benz 260 D“ su dyzeliniu varikliu (1936 m.).

sukonstravo talentingas konstruktorius ir dizaineris E. Bugatis. Šiame automobilyje originalūs techniniai sprendimai [pasagos formos radiatorius, ornamentuotas prietaisų skydas, raudonmedžio vairo ratas, aukščiausios kokybės odinės sėdynės, veidrodinis poliruotas kėbulo paviršius] derinami su tuo laiku jau senamadiškais dalykais – priklausoma ratų pakaba, mechaniniais stabdžiais, ratais su stipiniais.

Vertas dėmesio ir šveicaro Marko Birkigto [Marc Birkigt, 1878–1953], ilgai gyvenusio Ispanijoje ir 1914 metais persikėlusio į Prancūziją, sukurtas prabangus „Hispano-Suiza“. Automobilio žymėjime atsispindėjo konstruktorius tėvynės Ispanijos ir jo gimtinės Šveicarijos pavadinimas [pranc. *la Suisse* – Šveicarija]. Pirmojo pasaulinio karo didvyrio garsiojo lakūno Žoržo Ginemero [Georges Guynemer], žuvusio 1914 metais, atminimui ant automobilio „Hispano-Suiza“ radiatoriaus kamščio įtaisyta skrendančio gandro figūrėlė [toks gandras būdavo nupieštas ant jo eskadrilės naikintuvų fiuzeliažų]. Šio automobilio giminytė su aviacija ne vien išorinė. Daugelis tuo laiku gaminamų lėktuvų turėjo M. Birkigto suprojektuotus variklius. Skambus firmos pavadinimas, laimėjimai pelnė „Hispano-Suiza“ automobiliui šlovę. Įmonavo jo solidūs matmenys [į jį įlipdavo nesusilenkęs] bei ištainga vidaus įranga ir greitis. Kiekvienas automobilis būdavo renkamas ilgai ir kruopščiai. Rankų darbas, pagal pirkėjų skonį gaminami kėbulai, kruopšti kiekvienos detalės gamyba brangiai kainavo [30–40 kartų brangiau negu masinės gamybos automobilis]. Panašią konstrukciją turėjo ir vokiečių aukštos klasės automobilis „Horch“. >

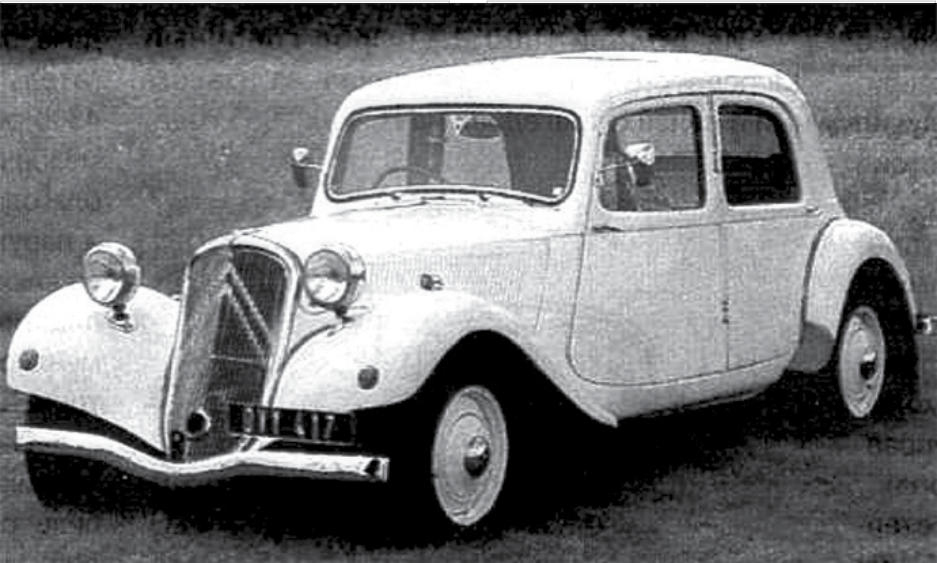
1. Masinės gamybos automobilis „Citroën 7CV“ su priekinių ratų pavara (1934–1956 m.).

Jspūdingus savo galia ir matmenimis lenktyninius ir reprezentacinius automobilius projektavo lenktynininkas, konstruktorius ir verslininkas F. Diuzenbergas [Frederick Samuel Duesenberg, 1877–1932], kurio vardas jamžintas JAV automobilizmo šlovės muziejuje Detroite. Didelius reprezentacinius automobilius kūrė ir kiti amerikiečių konstruktoriai.

Pavyzdžiui, JAV reprezentaciniai automobiliai „Cadillac“ buvo ir dabar yra šios šalies piliečių gerovės simbolis. Kiekvienas amerikietis svajodavo įsigyti galingą ir prabangų šios firmos automobilį. Vienas iš tokių 118 kW [160 AG] galios „Cadillac V16“ su 16 cilindrų karbiuratoriniu benzininiu varikliu pagamintas 1931 metais. Tai pirmasis pasaulyje serijinės gamybos automobilis turintis tiek daug cilindrų. Į automobilio konstrukciją įdiegta daug naujovių: nuotolinio valdymo elektrinis starteris, pavarų synchronizatoriai, stabdžių hidraulinis-vakuuminis stiprintuvas [ji 1932 metais užpatentavo aviacijos firma „Lockheed“].

Naują puslapį automobilizmo istorijoje atvertė amerikiečiai ir prancūzai sukurdami darbingus automobilius su priekinių ratų pavara. Skaitytojui verta priminti, kad tokios automobilius bandyta sukurti gerokai anksčiau. Tačiau juose nesėkmingai bandyta panaudoti kardano lankstus su kryžmėmis, kurie labai riboja kreipiančiųjų ratų pasukimo kampą [ratus buvo galima pasukti iki 25° kampu]. Naujai išrasti lankstai ratus leido pasukti iki 45°, kas gerokai pagerino automobilio manevringumą.

Svarbiu įvykiu tapo amerikiečio verslininko bei konstruktoriaus Ereto Kordo [Errett Cord, 1894–1974] suprojektuotas ir jo įmonės „Auburn“ pagamintas ištaisingas automobilis „Cord 29“ su tuo metu

nejprasta „homokinetine“ [atkartojančia žmogaus rankų ar kojų sąnarių judesius] priekinių ratų pavara. Tokius automobilius su varančiųjų priekinių ratų vienodo kampinio greičio rutuliniais lankstais [pagal amerikiečio Karlo Veiso 1923 metų patentą] firma pradėjo gaminti 1929 metais. Per ketverius metus pagaminti 4429 automobiliai. Kiek vėliau, 1933 metais, konstruktorius Gordonas Mileris Biuerigas [Gordon Miller Buehrig, 1904–1990] kartu su dizaineriu Harliu Erliu [Harley Earl] suprojektavo ištaisingą aptakų automobilį „Cord 810“ su priekinių ratų pavara, tačiau jų serijinė gamyba nebuvo pradėta. Pagal dizainą 1951 metais Niujorko šiuolaikinių menų muziejus jį įtraukė į gražiausių pasaulio automobilių dešimtuką.

1929 metais pagal prancūzų inžinieriaus Žano Alberto Greguaro [Jean Albert Gregoire, 1898–1992] projektą automobilių „Tracta“ su priekinių ratų vienodo kampinio greičio sprastukinių-kumštelinių lankstų pavara [tokią pavarą 1926 metais užpatentavo Pjeras Fenajus] gamyba organizuota ir Prancūzijoje. Tokius automobilius nuo 1931 metų masiškai gamino firma „Citroën“. Teisę gaminti šiuos automobilius įsigijo vokiečių firmos „Adler“ ir DKW.

Pažangios konstrukcijos automobilį „Citroën 7CV Traction Avant“ [pranc. *traction avant* – priekinė pavara] su bekarkasiu kėbulu, priekiniais varančiaisiais ratais ir torsionine ratų pakaba 1934 m. sukonstravo jau minėtas prancūzas Ž. Salomonas. Šis ilgamžis [gamintas iki 1956 metais] automobilis tarsi sujungė į vieną grandinę prieškario ir pokario automobilinės technikos raidos grandis. Automobilio „Citroën 7CV TA“ pakabą sudarė plieninių juostų paketas (lingės), kurio vienas galas paslankiai pritvirtintas prie kėbulo, o kitas – prie

ratų pakabos svirties. Įveikdamas kelio nelygumus, ratas judino svirtį, o ši rietė juostų paketą. Spyruokliuodamas juostų paketas sklandžiai grąžindavo ratą į pradinę padėtį. Vėliau lingės pakeičiamos torsionine pakaba [spyruoklių–strypų amortizatoriais]. Torsioninė pakaba geriau negu lingės slopino didelio dažnio mažos amplitudės švytavimus. Originalus jėgos pavaros agregatų išdėstymas: pavarų dėžė įrengta variklio priekyje ir sublokuota su priekiniu varančiuoju tiltu. Prancūzų automobilio „Citroën 7CV TA“ pavyzdžiu nuo 1937 metų Vokietijoje buvo gaminami automobiliai „Opel Admiral“.

Dabar panašios konstrukcijos rutuliniai ir ritininiai lankstai įrengiami daugelyje mini, labai mažos, mažos, kompaktinės ir vidutinės klasės lengvųjų automobilių bei lengvųjų automobilių pagrindu pagamintų visureigių.

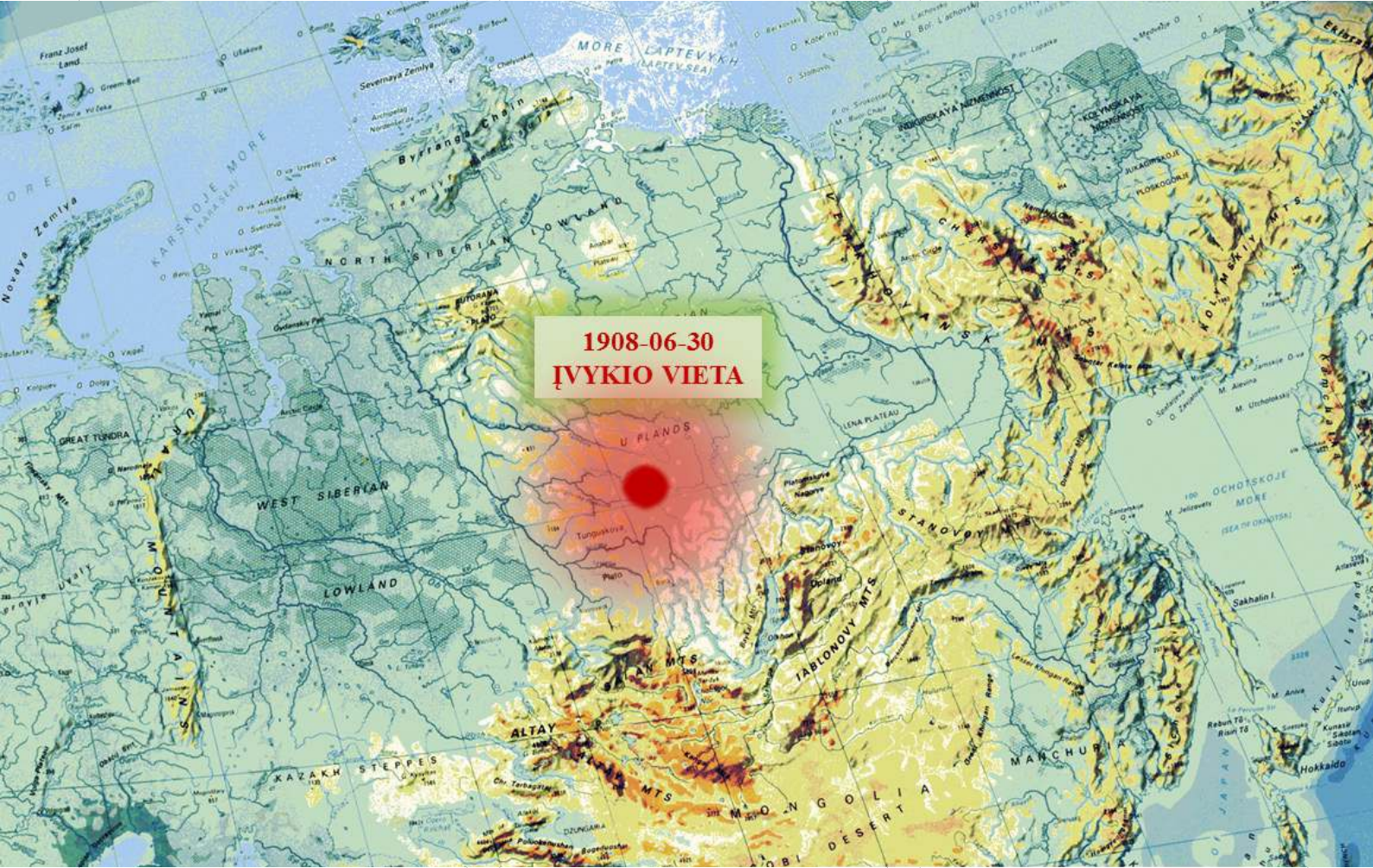
Šiuo laikotarpiu išplito ir krovininiai automobiliai bei autobusai su benzininiais, rečiau – dyzeliniais varikliais, didėjo jų keliamoji galia, vietų skaičius. Įrengus uždaras kabinas, apšvietimo prietaisus, visų keturių ratų stabdžius su hidrauliniu arba pneumatiniu stiprintuvu, hidraulinius amortizatorius, pagerėjo vairuotojo darbo sąlygos.

Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje automobiliai buvo gaminami 20-ye pasaulio šalių, gaminamų modelių skaičius išaugo iki 850. Antrojo pasaulinio karo išvakarėse pasaulyje buvo apie 45 mln. automobilių, iš jų 35 mln. lengvųjų. Pagal automobilių gamybą pirmavo JAV. Šio laikotarpio automobilių techniniai-ekonominiai rodikliai buvo tokie: vidutinė variklio galia 55,2 kW [75 AG], lyginamoji variklio galia 18,4 kW/t [25 AG/t], maksimalus važiavimo greitis 100 km/h. x

TUNGUSKOS KATASTROFA:

PIRMAJAM TYRINĖTOJUI TAIGA SAVO PASLAPTIES NEATSKLEIDĖ

Didžiulis sprogimas sudrebino Vidurio Sibiro taigą ties Akmenuotąja Tunguska ankstyvą 1908 metų birželio 30-osios rytą.

1908-06-30
ĮVYKIO VIETA

Tekstas – Martynas Juocevičius, Lietuvos etnocosmologijos muziejus

Birželio 30-ąją pasaulis mini Tarptautinę asteroido dieną. Data pasirinkta neatsitiktinai – ankstyvą 1908 metų birželio 30 dienos rytą Vidurio Sibiro taigą ties Akmenuotąja Tunguska sudrebino didžiulis sprogimas. Nepaisant gausybės ekspedicijų ir nuoseklaus, sistemingo tyrinėtojų – mėgėjų ir profesionalų – darbo, šiandien vis dar tiksliai nežinome, kas šį įvykį sukėlė, kokia yra tikroji reiškinio prigimtis.

Mokslininkai nuo galutinio ir vienareikšmio vertinimo susilaiko. Todėl neturėtų stebinti, jog dažnai populiariojoje literatūroje vartojama Tunguskos meteorito sąvoka nėra visiškai tiksli bei korektiška – ji tik sąlygiškai apibrėžia fenomeną. Aišku viena: per laimingą atsitiktinumą pavyko išvengti daugybės aukų – incidentas nutiko beveik negyvenamoje Rusijos teritorijoje. Iš tiesų, ženklus mastelio gamtinės ar kosminės stichijos akivaizdoje esame itin pažeidžiami, o planetą nuo katastrofinių pasekmių superherojai ar supertechnologijos išgelbsti tik fantastiniuose filmuose. >>

13

„Prieš mūsų akis atsivėrė kraupus vaizdas: Čugrimos slėnyje, jos kairiojo kranto kalvų papėdėse dunkso netolygiai išdegęs miręs miškas, kurio smūginė sprogimo banga neišvartė (...).

Vertikaliai likę stovėti nusvilę, nuplėštomis šakomis kamienai primena į žemę įkastus telegrafo stulpus...

Jokių gyvybės požymių, tik spengianti tyla...”

Iš Tunguskos katastrofos tyrinėtojo L. Kuliko ekspedicijos dienoraščio, 1927 m.

1.

Bendras vaizdas to, kas nutiko Vidurio Sibiro taigoje tą lemtingąją birželio 30-ąją prieš daugiau nei šimtmetį, yra toks: apie 7 val. ryto vietos laiku (pusiaunaktį pagal Grinvičą) šiaurės vakarų kryptimi, paskui save vilkdamas tirštą dūmų šleifą, šaižiai švilpdamas, traškėdamas ir dundėdamas dangų perskrodė už Saulę ryškesnis ugnies kamuolys, kuris, anot stebėtojų, kiek į horizontą pasvirusia trajektorija artėdamas prie žemės paviršiaus, staiga išsipūtė, dangų užliejo akinanti šviesa ir Akmenuotosios Tunguskos intakų Kimčos bei Chušmos tarpupio rajone virš taigos pasigirdo kurtinantis pokštelėjimas; arčiausiai katastrofos epicentro už 70 km į pietryčius įsikūrusios Vanavaros faktorijos gyventojai šiauriniame skliaute išvydo galingą blykstelėjimą, tarytum vienu metu būtų sužibę tūkstančiai žaibų, tuomet – į dangų išskylančią ugnies stulpą; žemė taip sudrebėjo, jog buvo sunku išsilaikyti ant kojų, ausis užgulė siaubingas triukšmas, į veidus tvoskė įkaitusio oro gūsis [vieną gyventoją atsiritusi smūginė karščio banga net nusviedė nuo trobos stogo], pažiūro langų stiklai, isteriškai ėmė blaškytis naminiai gyvuliai, kaukė šunys...

Pasak liudininkų, kuriems šis įvykis į atmintį įsirėš taip giliai, kad įspūdžius tyrinėtojams jie detalai pasakos ir prabėgus ne vieniems metams, viskas nurimo po minutės ar dviejų, tik dar kurį laiką tolumoje dusliai griaudėjo...

Incidento mastas bei padariniai išties pribloškia: sprogimo švytėjimas buvo regimas už 700 kilometrų, o garsas girdimas už 1200 kilometrų; skaičiavimai rodo, kad sprogimo energija prilygo maždaug 2000 Hirosimos atominių bombų; išsiskyręs karštis akimirksniu padegė maždaug 300 km² miško; smūginė oro banga, 30–35 kilometrų spinduliu aplink įvykio epicentrą išguldžiusi taigą [bendras išvartų plotas prilygsta Vilniaus rajono savivaldybės teritorijai – siekė 2150 km²; skaičiuojama, jog iš viso buvo pažeista apie 80 milijonų medžių], sklido 320 km/s greičiu, Žemės rutulį apskriejo kone du kartus ir buvo užfiksuota Kopenhagoje, Zagrebe, Vašingtone, Potsdame, Londone, Džakartoje, Tokijuje; požeminiai smūgiai taip pat buvo juntami labai toli – Irkutsko meteorologinės observatorijos, įsikūrusios per 900 kilometrų nuo Vanavaros, seismometras parodė 5 balų pagal Richterio skalę dvi minutes trukusį žemės drebėjimą, prasidėjusį 7 val. 14 min. ties Akmenuotąją Tunguską, o seisminius virpesius taip pat užregistravo prietaisai Taškente, Slucke, Tbilisyje, Vokietijos mieste Jenoje; apie keturias valandas po sprogimo truko Žemės magnetinio lauko sutrikimai; kitą naktį, t. y. iš birželio 30-osios į liepos 1-ąją sidabriškieji debesys ir poliarinė

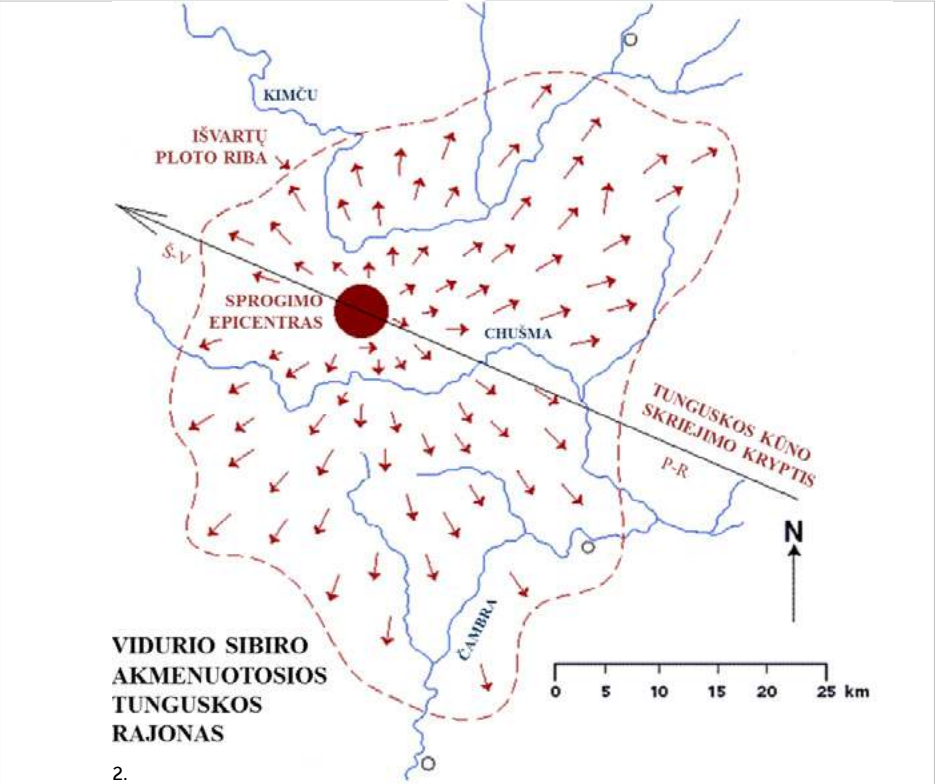
pašvaistę primenantis dangaus švytėjimas buvo matomas 12 milijonų km² teritorijoje, neįprasti atmosferiniai reiškiniai kasnakt kartojosi iki liepos vidurio...

Tą pačią vasarą belgų žurnalistas ir astronomas mėgėjas Feliksas De Rua [Felix de Roy, 1883–1942], ko gero, pirmasis pamėgino paaiškinti regėtas optines anomalijas. Jo manymu, birželio 30 dieną mūsų planeta praskriejo pro didžiulį ir tankų kosminių dulkių debesį. Nei De Rua, nei kiti mokslininkai tų metų liepos pradžioje užfiksuotų reiškinių su nutikimu Tunguskoje nesiejo. Net 1911 metais inžinieriaus iš Omsko Večiaslavo Šiškovo [1873–1945] vadovaujama geodezininkų ekspedicija, Žemutinės Tunguskos rajone praėjusi miško išvartą, nė nesuprato, jog netyčia aptiko rytinės sprogimo epicentro prieigas, dėl to ataskaitose apie tai nė neužsiminė... Antrasis XX amžiaus dešimtmetis tiek Rusijai, tiek Europai buvo nelengvas, ir 1908-ųjų įvykiai Tunguskoje grimzdo užmarštin. Paradoksaliu, tačiau pusiau atsitiktinės aplinkybės lėmė, jog mokslininkai į incidento Vidurio Sibiro taigoje vietą pasižvalgyti nuvyko tik po trylikos, o pirmąją tiriamąją ekspediciją organizavo po devyniolikos metų.

Nuoseklių, sistemingų Tunguskos fenomeno tyrinėjimų pradininku laikomas geologas, tuometis Rusijos Mokslų akademijos Mineralogijos muziejaus mokslinis bendradarbis Leonidas Aleksejevičius Kulikas [1883–1942], kurio kantrybė ir atkaklumas nelygioje kovoje su taiga vėlesnėms kartoms tapo besąlygiško mokslinio atsidavimo simboliu.

Iš gana patikimų šaltinių žinome, jog Tunguskos įvykiu L. Kulikas susidomėjo 1921 metų pavasarį, kai žurnalo „Mirovedenje“ redaktorius D. O. Sviatskis šiam parodė iš 1910 metų kalendoriaus išplėštą liepos 15 dienos lapelį, kuriame smulkios raidėmis buvo išspausdintas pranešimas, jog maždaug prieš dvejus metus, t. y. 1908 metų birželio pabaigoje ar liepos pradžioje, Jenisėjaus gubernijos gyventojai stebėjo didelį bolidą, sproguosį netoli Vanavaros faktorijos. L. Kulikas, aktyviai rinkęs informaciją apie meteoritų kritimus Rusijos teritorijoje ir vadovavęs muziejuje jo paties iniciatyva įsteigtam Meteoritikos skyriui, iš karto užsidegė noru rasti kosminį kūną ar jo dalis ir parsivežti į Petrogradą [dabartinis Sankt Peterburgas].

Jau tų pačių metų rugsėjį L. Kulikas išsiruošė į kelionę, kurios tikslas – surinkti kuo daugiau duomenų apie „amžiaus meteoritą“. Atvykęs į Vanavarą mokslininkas apklausė faktorijos gyventojus, šnekėjosi su tiesioginiais įvykio liudininkais, išsiaiškino, kada ir kokia kryptimi lėkė objektas, kur jis apytiksliai sprogo.

VIDURIO SIBIRO AKMENUOTOSIOS TUNGUSKOS RAJONAS

2.

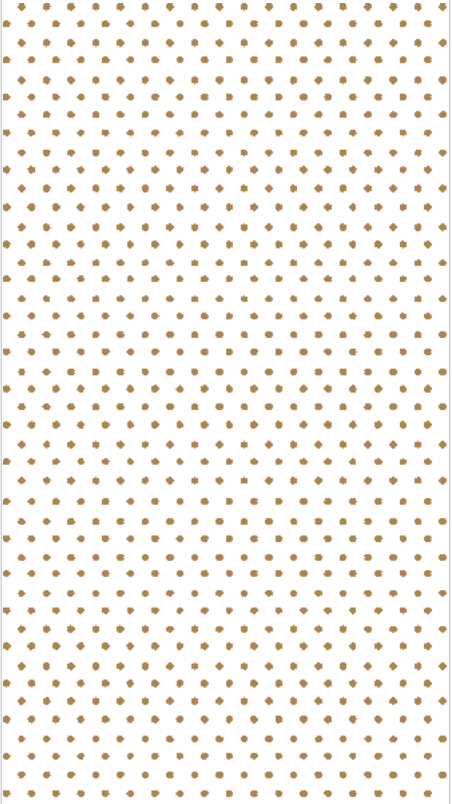
L. Kulikas su vietiniais evenkais sutarė dėl pirminio žvalgomojo pobūdžio žygio į taigos gilumą spėjamo meteorito kritimo kryptimi, tikėdamasis gana greitai rasti smūginį kraterį. Deja, sumanymas žlugo – dėl atsainoko pasiruošimo, atšiaurių oro sąlygų ir klaidaus miško tikslo pasiekti įvykio epicentrą teko atsisakyti – žygeiviai nieko nepešę po kelių dienų grįžo į faktoriją.

Vis dėlto pirmoji L. Kuliko kelionė į Vidurio Sibirą veltui nenuėjo: apibendrinus surinktus duomenis pavyko apibrėžti tikrąjį katastrofos rajoną. Parvykęs į Petrogradą, L. Kulikas iškart ėmė planuoti Tunguskos meteorito paieškų kampaniją. Tiesa, ji įvyks tik po kelerių metų. O 1924-ųjų vasarą Rusijoje gerai žinomas geologas Sergėjus Vladimirovičius Obručevas [1891–1965], tyrinėjęs Tungusijos anglies baseiną, L. Kuliko prašymu pabuvo Vanavaros apylinkėse ir iš vietinių medžiotojų bei klajoklių elnių augintojų sužinojo, jog apie 100 km šiauriau nuo faktorijos plyti didžiuliai išguldyto miško plotai ir kad šios išvartos atsirado 1908 metų vasarą „nusileidus dangiškajai ugniai“. Šią žinią L. Kulikas priėmė kaip galutinį versiją, jog taigoje ties Akmenuotąja Tunguska ilsisi kosminis svečias, patvirtinimą. Atlikęs tam tikrus skaičiavimus, mokslininkas savąją hipotezę apie Tunguskos fenomeno prigimtį oficialiai paskelbė 1926 metais straipsnyje „Tunguskos meteoritas“. Anot L. Kuliko, 1908 metų birželio 30 dieną Žemė susidūrė su masyviu akmeniniu fragmentu iš kietųjų dalelių šleifo, greičiausiai, lydinčio Pons-Vinekės [Pons-Winnecke] kometa, turėjusią pro mūsų planetą praskrieti

1908-ųjų liepos 1 dieną. Paslaptingos atmosferinės ir geomagnetinės anomalijos, fiksuotos 1908 metų birželio pabaigoje–liepos pradžioje, publikacijoje jau tiesiogiai bei argumentuotai siejamos su Tunguskos incidentu.

1927 metų pradžioje galų gale baigėsi pasiruošimas pirmajai mokslinei ekspedicijai į Tungusiją – su keliais pagalbininkais ir kolegomis geologais L. Kulikas į katastrofos vietą išvyko vasarį. Nuo Vanavaros į taigos gilumą tyrinėtojų grupę lydi patyrę tungusų vedliai. Žygiui pasiruošta gerai – skirtingai nei prieš šešerius metus, L. Kulikas žino, kur reikia eiti. Ekspedicijos dalyviai keletą dienų žingsniuoja sausuma, po to kelionė buvo tęsiama iš parankinių medžiagų suręstomis valtėmis-plaustais. Maršrutas Čambos ir Chušmos upių vingiais nusidriekė beveik 220 kilometrų. Pakeliui grupė aptinka, apžiūri, jamžina kino ir fotojuostose, tiria vis tankėjančias apdegusio miško išvartas, kuriose, kaip pastebi žygio dalyviai, medžiai beveik tvarkingai sugulę viena kryptimi – šaknimis – į numanomą sprogimo centrą, viršūnėmis – į priešingą pusę nuo jo. Maždaug po mėnesio (!) kelionės ekspedicija pasiekia išties išvirtusiais medžiais nuklotų neaukštų kalvų apsuptą daubą. Didelei tyrinėtojų nuostabai, joje kamienai ne išguldyti, o likę stovėti vertikaliai, tik „piktai“, kaip kelionės dienoraštyje pažymi L. Kulikas, nuplėšta žieve, nudraskytomis šakomis, nusvilę, nebegyvi... Mokslininkai suprato, kad veikiausiai rado sprogimo epicentrą, tiesiai po kuriuo atsidūrę medžiai buvo ne išversti,

L. Kuliko grupė kruopščiai rinko ir sistemino 1908 metų birželio 30-osios įvykio Tunguskoje liudininkų parodymus. Vanavaros faktorijos gyventojų S. B. Semionovo žodžiai, tyrinėtojų užfiksuoti 1930 metų vasarą, yra charakteringas ir ilustratyvus pavyzdys, ką patyrė incidento dalyviai: „Dangus tarytum plyšo perpūs, o virš taigos užsiplieskė liepsna, apėmusi visą šiaurinę skliauto dalį. Tuo metu pasidarė taip karšta, kad buvo neįmanoma iškęsti – man atrodė, jog užsiliepsnojo drabužiai. Norėjau juos nusimesti, bet tada iš dangaus smogė griausmas, pajutau, kaip po kojomis dreba žemė, ir parkritau. Pagalvojau – pasaulio pabaiga, ir ėmiau melstis...”

1. Leonidas Aleksejevičius Kulikas yra laikomas Tunguskos fenomeno tyrinėjimų pradininku.
2. Bendras Tunguskos taigos išvartų plotas, savąja geometrija primenantis sparnus išskleidusį drugelį, siekia daugiau nei 2000 km² ir savo dydžiu prilygsta Vilniaus ar Panevėžio rajonams.

Tarptautinė asteroido diena – pasaulinė informacinė kampanija, skirta atkreipti dėmesį į kosminių katastrofų grėsmę bei prevencijos galimybes efektyviai naudojant globaliuosius mokslinius-technologinius, ekonominius ir politinius resursus. Įdomu tai, kad vienas pagrindinių iniciatyvos autorių yra garsios roko grupės „Queen“ gitaristas, astrofizikas pagal išsilavinimą Brajenas H. Mėjus (Brian Harold May), kuris 2014 metais kūrė muziką Grigorijaus Richterso (Grigorij Richters) režisuojamam katastrofų žanro filmui „51 laipsnis šiauriau“ („51 Degrees North“) apie didžiulio asteroido kritimą Londone. Po kino juostos premjeros jos autoriai pasiūlė kiekvienais metais tą pačią dieną prisiminti apie kosminių kūnų mūsų planetai keliamą pavojų. Šią idėją palaikė daugelis garsių mokslininkų, kultūros bei pramogų pasaulio atstovų. 2016 metų gruodį Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja birželio 30-ąją minimą Tarptautinę asteroido dieną oficialiai įtraukė į atmintinų dienų kalendorių.

bet mirtinai sužaloti įkaitusio oro bangos. Šio mirusio miško viduryje, Didžiosios daubos dugne, dunkso pelkė, tad iškart iškeliamą logišką prielaidą, jog tai – nukritusio meteorito išmuštas krateris.

L. Kulikas su bendražygiais ten pat aptinka dešimtis, rodos, visiškai neseniai susiformavusių, tačiau spėjusių užpelkėti duburių nuo 70 cm iki 50 m skersmens ir nuo 10 cm iki 4 m gylio. Apimti pakilios nuotaikos, vos tramdydami malonų jaudulį, tyrinėtojai pasuka atgal: rodos, abejonių nėra – rastas pagrindinis smūginis krateris ir mažesni skeveldriniai krateriai. L. Kulikas įsitikinęs: lieka čia sugrįžus kosminį svečią išlupti iš jį saugančios taigos glėbio.

Nauja didelė ekspedicija buvo organizuota po metų. 1928-ųjų birželio pradžioje septynių mokslininkų ir kelių vietoje prisijungusių pagalbininkų grupė, vadovaujama L. Kuliko, jau įprastu maršrutu atvyko į pagrindinių tyrinėjimų vietą katastrofos rajone, įrengė stovyklą ir pradėjo suplanuotus darbus – vykdė kruopščius topografinius ir geodezinius vietovės matavimus, „krateriuose“ specialiais detektoriais ieškojo meteorito fragmentų. Tačiau taiga – nesvetinga: mokslininkai kovoja su alinančiu karščiu, debesimis parazitinių vabzdžių, stovyklavietę skalauja liūts, sparčiai senka

numatytoji provizija... Vasaros pabaigoje nusprendžiama kai kurias vandens apsemtas daubas nusausti plikomis rankomis (!) ir kasinėti jų dugną. Darbas buvo nepaprastai sunkus, ėmė stigti fizinių ir moralinių jėgų, be to, padėtį komplikavo grupėje pradėjęs plisti skorbutas... Taip ir neradus nė menkiausio „Kuliko dangaus akmens“ gabalėlio, ekspediciją teko nutraukti, o jos dalyvius skubiai evakuoti. Pats L. Kulikas palikti stovyklą griežtai atsisakė ir su vienu savanoriu asistentu tyrinėjimus tęsė beveik iki žiemos. Tik lapkričio pabaigoje visiškai išsekusį mokslininką į Leningradą [tuo metu Petrogradas jau buvo pervadintas] parvežė valdžios siųstas gelbėjimo būrys. Ryžto neprarandantis L. Kulikas dienoraštyje užrašo: „Jis – kažkur čia. Ieškosiu, kol rasiu.“ Pati gausiausia – 10 tyrinėtojų ir 20 pagalbininkų, – bei geriausiai aprūpinta – mokslinės aparatūros bei techninės įrangos, medikamentų ir maisto atsargų, apskaičiuotų ilgiau nei metams gyvenimo izoliacijoje laukinės gamtos sąlygomis, bendras svoris siekė 5 tonas – ekspedicija į taigą išsiruošė 1929 metų vasario pabaigoje. Svarbiausias kampanijos tikslas – nuodugnus meteoritinių kraterių tyrimas. Kosminio Tunguskos kūno sprogo epicentre buvo nusausti ir išrausti labiausiai L. Kuliką dominusios spėjamos kirtavietės.

Rodos, kosminės katastrofos sąvoka civilizacijos gyvavimo trukmės, nekalbant jau apie vienos žmonių kartos ar atskiro individo gyvenimo požūriu tėra tuščias, su realybe ir kasdiene patirtimi nieko bendra neturintis žodžių junginys. Apskaičiuota, jog nepragaištingi, bet juntami Žemės susidūrimai su kosminiais kūnais įvyksta vidutiniškai kas 20 000 metų, o maždaug kas 150 000 metų stambūs meteoritai padaro ilgalaikį poveikį aplinkai.

Apytiksliai tik kas 60–70 milijonų metų planetą supurto globali katastrofa, sukelianti lemtingų kataklizmų, pavyzdžiui, spėjama, kad prieš 65 milijonus metų ne tik dinosaurus, bet 95 proc. visos gyvybės sunaikino dabartinės Meksikos rytinėje pakrantėje nukritęs gigantiškas meteoritas. Iš viso Žemėje aptikta beveik 100 stambių smūginių kraterių, menančių kažkada vykusius dramatiškus mūsų planetos susitikimus su neprašytais svečiais iš kosmoso. Mintis, kad bet kada įvykiai gali pasikartoti, šiek tiek glumina.

Specialūs grėžtuvai leido prasiskverbti į 30 metrų gylį, nepertraukiamai dirbo galingi siurbliai. Tačiau meteorito liekanų ir vėl niekur nepavyko rasti.

Vilties mokslininkams suteikė vieno kraterio dugne netikėtai aptiktas kažkoks didelis, po storu dumblo sluoksniu pasislėpęs neaiškos formos daiktas. Ekspedicijos dalyviams teko smarkiai nusivilti – paslaptinis objektas tebuvo keltas. Nors Kulikas išskėlė versiją, kad taip toli jį galėjo nusviesti nukritusio meteorito sukeltas smūgis, galiausiai paaiškėjo, jog keltas pelkėje dunkso jau seniai. Vadinasi, krateris net nėra meteoritinės kilmės, o susiformavo žymiai anksčiau. Tolesni tyrimai tik patvirtino nuogastavimus, kad „krateriai“ yra natūralūs geologinės prigimties dariniai, ir L. Kuliką bene pirmą kartą apniko abejonės, ar kokia nors meteoritinė medžiaga pasiekė paviršių... Vienok ekspedicijos vadovas rankų nenuleido – katastrofos rajoną jis sumanė apžiūrėti iš oro, todėl į Maskvą išsiuntė užklausa dėl specialaus skrydžio galimybės. Netrukus L. Kulikas gavo žinią, kad lėktuvas bus atsiųstas, bet leisis už 300 km nuo stovyklavietės kemžos gyvenvietėje, o degalų atsargas, kurios Angaros upe plukdomos plaustais, papildys Vanavaroje. Su kelių žmonių palyda tyrinėtojas kelią iki Kemžos

pėsčiomis (!) įveikė per porą savaitių, o ten dėl tarybų valdžios biurokratinio mechanizmo nerangumo išsvajotojo lėktuvo pralaukė dar mėnesį. Galų gale jis atskrido, tačiau tūpdamas patyrė avariją. Nors niekas nenukentėjo, skrydis virš Tunguskos buvo atšauktas. L. Kulikas nusiminęs grįžo į stovyklavietę, kur suplanuoti darbai jauėjo į pabaigą. 1929–1930 metų ekspedicija baigėsi. Tunguskos katastrofos vietas L. Kulikui iš oro vis dėlto pavyko apžiūrėti 1937 metais. Visame sprogo rajone pelkių forma, nedideli ežerėliai iš tiesų priminė smūginius kraterius, tik pats meteoritas buvo kažkur dingęs...

L. Kulikas Tunguskos kūno liekanų nesėkmingai dar ieškojo 1938-aisiais ir 1939-aisiais. Per šias ekspedicijas raistas sprogo epicentre buvo kone „perkoštas“. Tiesa, tyrinėtojai pelkių vandenyje ir dumble aptiko retų cheminių elementų junginių – per mikroskopą žiūrimų sidabriškai baltų nikeliuotos geležies rutuliukų su grupėmis įlydytais kvarco grūdėliais, – tačiau, ar jie priklauso meteoritinei medžiagai, liko neaišku. Jau buvo numatyta ir 1941-ųjų ekspedicija, bet šioms planams sukludę prasidėjęs karas. L. Kulikas išėjo į frontą, 1942 metais pakliuvo į vokiečių nelaisvę ir netrukus lageryje mirė. Šitai baigėsi pirmoji, iš esmės su L. Kuliko vardu tapatinama „Tunguskos epopėja“, trukusi nuo 1921 iki 1939 metų. Taiga atkakliajam mokslininkui savo paslapties atskleisti nepanoro. Gamta ir likimas pasirodė stipresni už žmogų. L. Kuliko atliktų tyrimų duomenis jau po karo apibendrino jo mokinys ir ekspedicijų dalyvis Eugenijus. L. Krinovas (1906–1984), kuris 1949 metais išleistoje monografijoje „Tunguskos meteoritas“ pateikia versiją, jog meteoritinio kūno fragmentų rasti nepavyko dėl to, jog šis susidūrimo su tankiaisiais atmosferos sluoksniais metu išgaravo, o sprogo metu atsiradusio kraterio vietoje susidarė pelkė.

Bet bus organizuojamos kitos ekspedicijos, vyks įvairūs tyrinėjimai, formuluojamos skirtingos hipotezės... Daug kas mėgino rasti atsakymą tuomet, bando ir šiandien. x

[Tęsinys kitame numeryje].

1. L. Kulikas į spėjamo Tunguskos meteorito kritimo vietą 1921–1939 metais organizavo šešias ekspedicijas, tačiau dangiškojo svečio likusių taip ir nerado.

2. Sprogo sukelta smūginė oro banga Akmenuotosios Tunguskos rajone tarsi šiaudelius suguldė milijonus medžių.

3. Pirmųjų ekspedicijų dalyviai beveik neabejojo, kad Tunguskos incidento epicentre užpelkėjusi Didžioji dauba – meteoritinis krateris, ir negailėdami jėgų jame ieškojo kosminės medžiagos fragmentų.

14

Kolkanonas (angliškai *Colcannon*, airiškai – *cál ceannann* reiškia „baltagalvis kopūstas“) – tradicinis airių virtuvės patiekalas, bulvių košė su mums įprastu kopūstu arba lapiniu (*kale*) kopūstu.

Per Heloviną Airijoje kolkanono košėje kaip prizas būdavo slepiamas žiedas, antpirštis arba smulki moneta.

Apie kolkanoną airiai net dainas dainuoja. Viena jų liaudies dainų taip ir vadinasi „Colcannon“ arba „Skillet Pot“ („Keptuvė“). Laisvu vertimu dainos žodžiai skamba maždaug taip:

Ar kada valgėt kolkanono su grietinėle
Su žalumynais sumaišyto tarsi sapno paveikslėly
Ar kada darėt duobutę ant košės su ištirpusiu sviestu
Kurią tokią skanią tik mama pagamina.

Priedainis:

Taip, visi mes ragavom
Ir norisi verkti tai prisiminus
Nes tai buvo dienos be vargo
Kai mūsų mamos kolkanona gamino.

2–4 valgytojams reikės:

- 600 g bulvių
- 600 g kopūsto galvos
- 100 g bekono
- 100 g pieno arba grietinėlės
- 1 svogūno galvutės
- 30 g sviesto
- svogūno laiškų papuošti
- druskos ir grūstų juodųjų pipirų pagal skonį

GARDI AIRIŠKA
BULVIŲ IR KOPŪSTŲ
KOŠĖ „COLCANNON“

Tekstas – Vytaras Radzevičius
Nuotrauka – Julius Kalinskas, www.15min.lt

- Smulkiai supjaustykite bekoną, pačirškinkite keptuvėje, išgriebkite gabalėlius ir padėkite šiltai. Į likusius riebalus sudėkite smulkiai supjaustytą svogūną ir šiek tiek pakepinkite. Tada sudėkite smulkiai supjaustytą kopūstą, sumaišykite ir kepinkite ant mažos ugnies apie 25 minutes. Retkarčiais pamaišykite.
- Nuskustas bulves išvirkite, nusunkite, supilkite pieną arba grietinėlę, įdėkite sviestą ir sutrinkite, bet ne pernelyg smulkiai, košėje gali likti ir mažų gabalėlių.
- Sudėkite bulvių košę į keptuvę su kopūstais, pasūdykite, įberkite pipirų ir sumaišykite.
- Dėkite kolkanoną į didelę lėkštę, apibarstykite bekono gabalėliais bei smulkintais svogūnų laiškais.
- Valgykite karštą. x

SVEIKINAME

Nuoširdžiausiai sveikiname brolius ir seses jubiliejų ir sukaktuvių proga. Būkite sveiki ir energingi!

Karininko Antano Juozapavičiaus šaulių (Alytaus apskr.) 1-oji rinktinė
Zenius Vencevičius – 65 metai
Vytautas Antanas Zdančius – 80 metų
Antanas Karalukas – 75 metai

Vytauto Didžiojo šaulių (Kauno apskr.) 2-oji rinktinė
Mindaugas Miežlaidis – 75 metai
Antanas Morkūnas – 60 metų

Vakarų (Jūros šaulių) (Klaipėdos apskr.) 3-ioji rinktinė
Ramutė Sinkevičienė – 85 metai
Arūnas Bubliauskas – 55 metai
Vyktintas Dargužas – 60 metų
Aurelijus Mažonas – 40 metų
Mindaugas Narbutas – 30 metų
Robertas Gembutas – 30 metų

Suvalkijos šaulių (Marijampolės apskr.) 4-oji rinktinė
Nikolajus Čereniovas – 40 metų
Romas Gadišauskas – 70 metų

Alfonso Smetonos šaulių (Panevėžio apskr.) 5-oji rinktinė
Stanislovas Narbutas – 50 metų
Egidijus Vilimas – 60 metų
Antanas Bikinas – 60 metų

Generolo Povilo Plechavičiaus šaulių (Šiaulių apskr.) 6-oji rinktinė
Petras Kraujutis – 75 metai
Dalia Vaišvilienė – 65 metai
Lina Ivoškevičienė – 55 metai
Airdas Barakauskas – 30 metų

KRYŽIAŽODŽIO
ATSAKYMAI

- Vertikaliai
- Skeletonas.
 - Atas.
 - Rasistas.
 - Spartakas.
 - Alsėdžiai.
 - Nausėdija.
 - Andromeda.
 - Pasvalys.
 - Avis.
 - Asteroidas.
 - Katana.
 - Abakas.
 - Vižlas.
 - Amosas.
 - Kartonas.
 - Tijūnas.
 - Šaskrydis.

DĖKOJA

Suvalkijos šaulių 4 rinktinės, 403-iosios kuopos šaulys **Valdas Karčiauskas** nuoširdžiai dėkoja rinktinės ir kuopos vadovybei bei kuopos šauliams už finansinę bei moralinę paramą nelaimės metu.

Jolita Mockaitienė – 50 metų
Aironas Juozonis – 45 metai
Laimonas Astrauskas – 40 metų
Modesta Genytė Skinkaitienė – 30 metų
Deimantas Banevičius – 25 metai

Žemaitijos šaulių (Telšių apskr.) 8-oji rinktinė
Petras Kuizinas – 60 metų

Plk. Prano Saladžiaus šaulių (Utenos apskr.) 9-oji rinktinė
Benjaminas Sakalauskas – 65 metai
Eglė Šenavičienė – 70 metų

Karaliaus Mindaugo šaulių (Vilniaus apskr.) 10-oji rinktinė
Donatas Bagdonas – 40 metų
Gediminas Banaitis – 50 metų
Eugenijus Butėnas – 60 metų
Povilas Daukas – 40 metų
Artūras Daunoravičius – 55 metai
Andrius Dičius – 40 metų
Andžėjus Gaižauskas – 40 metų
Mindaugas Gustas – 40 metų
Visvaldas Makuška – 55 metai
Saulius Pamerneckis – 55 metai
Nerijus Panasiukas – 40 metų
Kristina Rimkutė-Vaitkienė – 40 metų
Vaidotas Sakalas (Sakalauskas) – 50 metų
Birutė Surinėnaitė-Dubosienė – 50 metų
Leonas Zemleckas – 55 metai
Darius Tovtikas – 20 metų

Kryžiažodžio „Rembrantas“ atsakymai.

- Horizontaliai:
- Telefonas.
 - „Pradalgės“.
 - Liaunumas.
 - Kraštas.
 - Artistas.
 - Šprotai.
 - Valkata.
 - Alisa.
 - Gelda.
 - Salamandra.
 - Ketera.
 - Alavas.
 - Sparis.
 - Urėdas.
 - Kilis.
 - Sfera.
 - Visata.

UŽJAUČIAME

Mirus šauliui **Bronislovui Jungaičiui**, nuoširdžią užuojautą reiškiamo šeimai ir artimiesiems.
Suvalkijos šaulių 4-osios rinktinės šauliai

Amžinybėn iškeliavus šauliui **Algimantui Šeronui**, užjaučiame šeimą ir artimuosius.
Suvalkijos šaulių 4-osios rinktinės šauliai

Mirus šauliui **Juozui Sabaliauskui**, šeimai ir artimiesiems reiškiamo nuoširdžią užuojautą.
Gen. Povilo Plechavičiaus šaulių 6-osios rinktinės šauliai

Mirus šauliui **Povilui Andriūnui**, nuoširdžiai užjaučiame dukrą Agnę Balčiūnienę ir artimuosius.
Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės Ukmergės Vyčio 1002-oji šaulių kuopos šauliai

Mirus ilgamečiam rinktinės šauliui, buvusiam tremtiniui **Pranui Geniui**, reiškiamo užuojautą jo šeimai ir artimiesiems.
Žemaitijos šaulių 8-osios rinktinės šauliai

Nuoširdžiai užjaučiame brolių **Valdą Rinkevičių**, mirus mylimai žmonai.
Plk. Prano Saladžiaus šaulių (Utenos apskr.) 9-osios rinktinės šauliai

Nuoširdžią užuojautą reiškiamo kuopos vadui **Algirdui Guogiui**, sėsei šaulei **Dalei Brazauskienei** ir **Jeronimui Guogiui** netekus mylimo žmogaus – Mamos ir Močiutės.
Plk. Prano Saladžiaus šaulių (Utenos apskr.) 9-osios rinktinės šauliai

Balandžio mėnesio „Trimite“ spausdinto kryžiažodžio atsakymai. Sveikiname prizo, dėlionės „Lietuvos kariai“ laimėtoją **Gerdą Sviderskytę** iš Jurbarko.

- Dėlė.
- Dorada.
- Tatrai.
- Menora.
- Viltis.
- Nano.
- Listas.
- Ėdesys.
- Ūdra.
- Vilkas.
- Skystis.
- Lūkstas.
- Ąselė.
- „Mart“.
- Pakruojis.
- Aparatūra.
- „Filomena“.
- Tarnyba.
- Arktika.
- Sėdanas.
- Dygimas.
- Ibis.
- Arba.
- Sala.
- Karosas.
- Saskija.

16

KRYŽIAŽODIS
„MARGA
GEGUŽĖ“

VERTIKALIAI:
1. Amerikiečių rašytojas fantastas (žymiausi kūriniai: „Marso kronikos“, „451 Farenheito“, „Pienių vynos“).
2. Žemaitijos miestas, kurio herbe pavaizduota lūšis.
3. Lovos užtiesalas.
4. Susitarimas, sąmokslas.
6. Labai aštrus padažas su pipirų nuoviru (pavadintas pagal Meksikos valstijos pavadinimą).
7. Vaistas nuo visų ligų, galintis neribotai pailginti gyvenimą, kurį bandė sukurti alchemikai.
8. Ligos išplitimas pasauliniu mastu, globalaus masto epidemija.
9. Pietinė Druskininkų miesto dalis, pavadinta pagal slėnį, kuris yra nutolęs už kelių kilometrų į vakarus, dešiniajame Nemuno krante.
10. Plokščias, kiaušiniškos formos vabzdys, labai nepageidautinas gyvenamųjų namų „gnuomininkas“.
11. Žemas bufetas indams ir stalo baltiniams laikyti.
15. Viena iš šiuolaikinių subkultūrų, paplitusių daugelyje pasaulio šalių, kurios atsiradimas siejamas tam tikros pakraipos roko muzika Jungtinėje Karalystėje 1980-aisiais bei *post-punk* judėjimu.
19. Tų pačių tėvų duklė kitiems jų vaikams.
28. Geografinis-kultūrinis Artimųjų Rytų regionas.
30. Pranašautojas-žynys senovės Graikijoje, Romoje, Rytuose.
31. Ežeras Rytų Lietuvoje, Ignalinos r., Aukštaitijos nacionaliniame parke, apie 8,5 km į šiaurės vakarus nuo Ignalinos (turintis bendravardį – ežerą Švenčionių r.).
33. Fantastinių (*fantasy*) romanų ir apsakymų serija, parašyta lenkų autoriaus Andrzejiaus Sapkowskio (pagal ją sukurti net du serialai: senesnis – lenkų ir naujas – amerikiečių).
35. Šiaurės, Centrinės ir Pietų Amerikos bei Karibų salų gyventojai, gyvenę šiose teritorijose iki pasirodant europiečiams, bei jų palikuonys.
36. Kontrolinis lapelis, kuponas, patvirtinantis teisę ką nors gauti, kuo pasinaudoti.
37. Odos darinys, sudarytas iš sukietėjusių epidermio ląstelių.

38. Viršutinė žmogaus ir daugumos stuburinių gyvūnų liemens dalis.
39. Baltų dvasininkas, žynys, pranašas.
40. Ekvadoro sostinė.
41. Didelis laivų junginys, kurio pavadinimas kilo iš ispanų kalbos.
44. Buvęs ilgametis Lietuvos Kūno kultūros ir sporto departamento vadovas, LTOK atkūrimo grupės (1988) narys, LTOK viceprezidentas (nuo 1988).
45. Lietuvos tapytojas, knygų vaikams autorius, 1989 metų Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas.

HORIZONTALIAI:
1. Ežeras Vakarų Lietuvoje, Telšių rajone, Varnių regioniniame parke (ežeras yra reliktas didžiausio kada nors Žemaitijoje telkšojusio ežero).
5. Miestas Pietryčių Estijoje, ežeringoje aukštumoje – Estijos žiemos sostinė (čia kasmet rengiamas Pasaulio taurės slidinėjimo etapas).
8. Grindys iš geros medienos glaudžiai suleistų tam tikru piešiniu išdėstytų lentelių.
12. Zona Tenerifės salos pietuose, kurios 1600 metrų aukštyje esantis vynuogynas laikomas aukščiausiu Europos šalyse, nors geografiškai jis yra Afrikoje.
13. Ugnikalnis (stratovulkanas) Sicilijos saloje, Italijoje – didžiausias veikiantis Europos ugnikalnis.
14. Labai silpnas alkoholinis gėrimas, gaminamas fermentacijos būdu iš juodos duonos, vaisių, uogų, krmynų ir kitų maisto produktų, pridedant mielių ir cukraus.
15. Gyvų heterotrofinių organizmų grupė, kuriuose nėra chlorofilo, jie negali neorganinių rūgščių paversti organinėmis kaip augalai (tačiau juose vyksta medžiagų apytakos procesai, būdingi tik gyvūnams ar kitiems gyviesiems organizmams).
16. Žvejybinis kūgio formos tinklas (sudarytas iš dviejų, keturių ar daugiau juostų), velkamas dviem laivais dugnu arba vidutiniame gylyje. 17. 3220 m aukščio kalnas Dolomituose, Beluno provincijoje, šiaurinėje Italijoje (tuo pačiu vardu vadinamas viverinių šeimos žinduolis, gyvenantis Afrikoje).

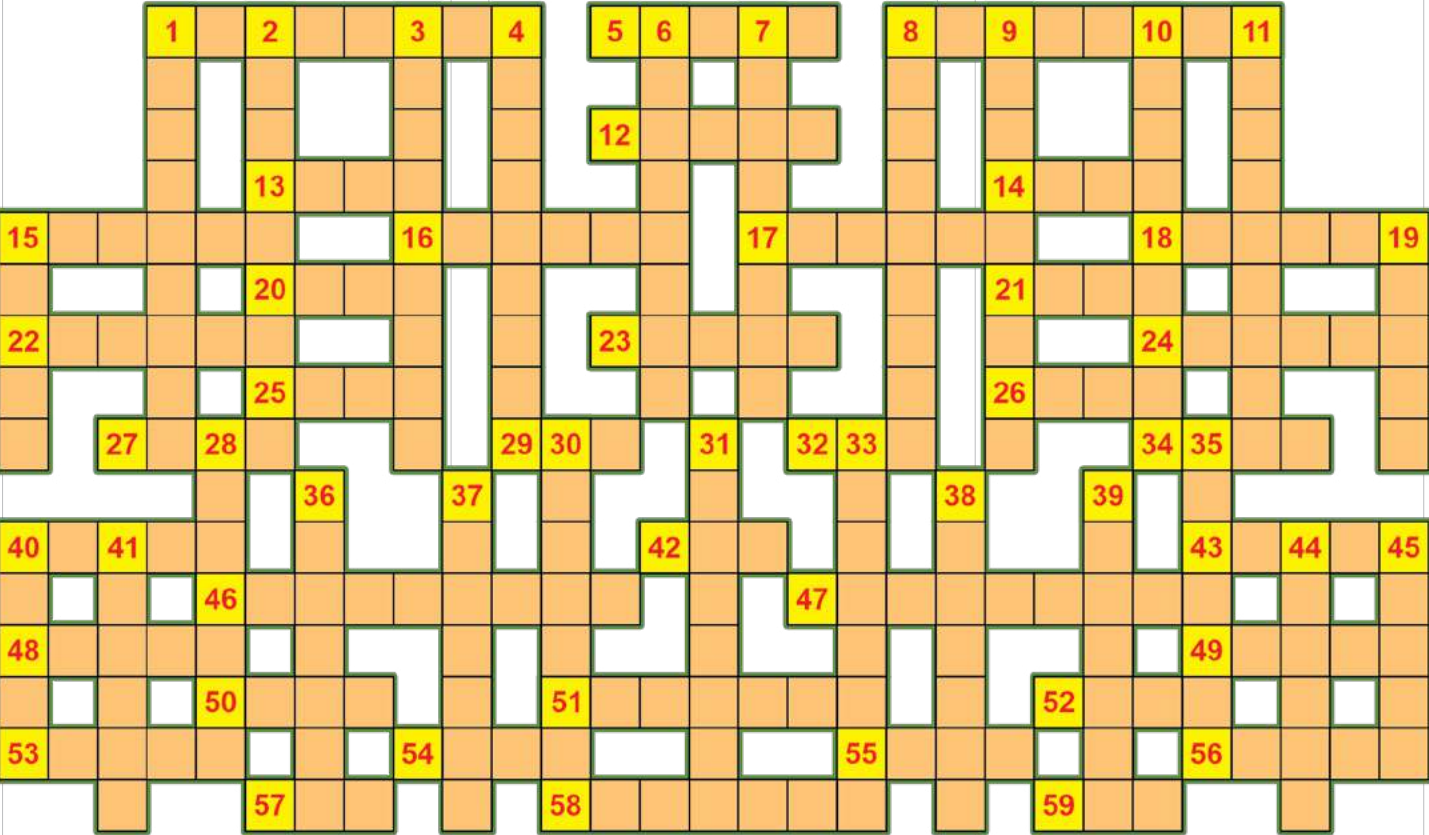
18. Vienmetis ar dvimetis 50–120 cm aukščio žolinis augalas, mūsų virtuvėse labai dažnai „draugaujantis“ su virtomis bulvėmis.
20. Pravardė, kuria labiau žinomas Luišas Karlošas Almeida da Kunja – iš Žaliojo Kyšulio salų kilęs futbolininkas, Portugalijos rinktinės saugas.
21. Maroke gimęs prancūzų aktorius (bene žinomiausias iš filmo „Leonas“).
22. Miestelis Rietavo savivaldybėje, kelio Rietavas–Varniai pusiaukelėje (sutapatinamas su Ipatijaus kronikoje minima žemaičių kunigaikščio Vykinto pilimi-tvirtove, vadinta Tviriment).
23. Delnas ir pirštai, sudėti taip, kad būtų galima ką paimti, pasemti.
24. Cheminis elementas, šarminis metalas, kurio junginį galima rasti visose virtuvėse.
25. Senas Egipto dievas, visas vaizduojamas vien kaip jautis (o ne žmogumi su kieno nors galva) su Saulės disku ir gyvate.
26. Lanko pavidalo pastato konstrukcija, galais besiremianti į stulpus, kolonas ar kitas atramas.
27. Vienas ryškiausių vyro veido bruožų, todėl jų nešiojimas ir pavidalas dažnai yra svarbus išskirtinis ženklas.
29. Pagalbos šaukimo santrumpa.
32. Papūga.
34. Pavardė, kurią turi ir Prancūzijos nacionalinės futbolo rinktinės puolėjas, ir Senegalo rinktinės atraminis saugas (dabar šios šalies Nacionalinės rinktinės treneris).
40. Sterblinis žinduolis, beveik visą gyvenimą praleidžiantis eukaliptų medžiuose.
42. Smailas įrankis su rankena, skirtas pradurti skylėms tankiose, kietose medžiagose.
43. Upė Rusijoje, viena didžiausių ir svarbiausių Rytų Europos lygumoje, įtekanti į Azovo jūrą.
46. Žieminis meškerėlės tipas, pavadintas taip pagal rusų muzikinį instrumentą.
47. Pirmoji Laisvės premijos laureatė moteris, vienuolė, Lietuvos laisvės gynėja.
48. Ūmi, itin užkrečiama virusinė infekcija, plintanti oro lašeliniu būdu ir pasireiškianti karščiavimu, bėrimu ir kvėpavimo takų bei akių junginės uždegimu.

Atsakykite į kryžiažodžio klausimus ir siųskite atsakymus paštu iki birželio 15 dienos į „Trimito“ redakciją adresu:

Žurnalas „Trimitas“
Lietuvos šaulių sąjunga
Laisvės al. 34,
44240 Kaunas

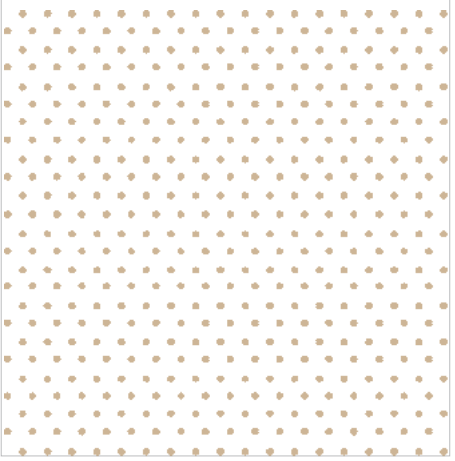
Sudarė – Kastytis V. Stumbrys

Nepamirškite nurodyti savo atgalinio adreso ir telefono numerio, nes vienas iš atsakiusiųjų burtų būdu gaus prizą – unikalią 1 000 detalių dėlionę „Lietuvos kariai“. Sėkmės!

49. Paukštis, priklausantis strutinių paukščių būriui, išvaizda panašus į afrikinį strutį, tačiau yra mažesnis.
50. NASA kosminis zondas, kurio pagrindinis tikslas buvo ištirti Jupiterio sudėtį, gravitacinį lauką ir magnetosferą (zondas buvo paleistas 2011 metų rugpjūčio 5 dieną iš Kanaveralo kyšulio. Jupiterį pasiekė 2016 metų liepos 4 dieną).
51. Miestelis Šakių r., kurio pradžios mokykloje mokėsi Jonas Basanavičius.
52. Meškutės, P. Abukevičiaus sukurto serialo pagrindinės veikėjos, vardas.
53. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

54. Medžio ar krūmo struktūrinė medinga dalis, atsišakojanti nuo kamieno.
55. Apskritas ar kitokios formos, dažniausiai pailgas indas su uždara ertme viršuje, panašus į vazą.
56. Tradicinė suomiška pirtis.
57. Kilpelė, pritvirtinta prie indo, paimti.
58. Popiežius, kurio vardu pavadinta žinomiausia Apaštalo rūmų Vatikane koplyčia.
59. Krašto apsaugos ministerijos santrumpa. x

TRIMITAS

IR PRIEŠ ŠIMTMETĮ SKAITYTAS

**Žurnalo šimtmečio
proga užsiprenumeruok
„Trimitą“ ir paragink kitą!**

2020 metais žurnalas TRIMITAS leidžiamas kas mėnesį.

36 puslapių žurnale TRIMITAS – šaulystė, karyba, istorija, kelionės, pasaulio pažinimas, išgyvenimo patirtys, lauko virtuvė ir galvosūkiai. Kiekvienam yra ką skaityti.

Žurnalą TRIMITAS galima užsiprenumeruoti www.zurnaluprenumerata.lt internetinėje Lietuvos pašto svetainėje prenumeruok.lt bei Lietuvos pašto skyriuose. Prenumeratos kaina metams – 20 eurų.

